

SEPPO LAAMASEN ”OMAT” KONSERTTOT

Sellosävellykset arkistojen kätköistä uuteen elämään

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Muusikko AMK
Musiiikin koulutusohjelma
Syksy 2019
Kaisa Erola

Tiivistelmä

Tekijä(t) Erola, Kaisa	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 68 + 1 liitesivu	Valmistumisaika Syksy 2019
Työn nimi Seppo Laamasen ”omat” konsertot Sellosävellykset arkistojen kätköistä uuteen elämään		
Tutkinto Muusikko AMK		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni innoittajana oli ystäväni sellotaiteilija Seppo Laamanen. Vuonna 2009 löysin Yleisradion äänitearkistoon hautautuneet Ahti Karjalaisen, Aulis Sallisen ja Tauno Marttisen säveltämät sellokonsertot, joiden kantaesittäjä ja ”omistaja” Laamanen on. Tarinoita konserttojen takaa alkoi tulla. Halusin selvittää perinpohjaisesti, mitä nämä konsertot ovat ja miksi niitä ei enää soiteta.</p> <p>Käytössäni minulla oli Yleisradion arkistot sekä Laamasen kotiarkisto. Haastattelin Seppo Laamasta vuosien varrella monta kertaa sekä Aulis Sallista puhelimitse vuonna 2014 ja sähköpostilla vuonna 2019.</p> <p>Työssäni kokosin kaiken käytössäni olleen tiedon näiden konserttojen sävellysprosessista, nuoteista, esityksistä ja lehtiartikkeluista sekä myös tiedon saavuttamisen vaikeudesta vuosikymmeniä kantaesitysten jälkeen. Kirjoitin myös solisti ja orkesterimuusikko Seppo Laamasen elämästä ja urasta. Näin ollen työni asettuu osaksi Suomen esittävän säveltaiteen historian tutkimusta.</p> <p>Tutkimusprosessin aikana kohtasin myös Tauno Marttisen tuntemattomana pidetyn konserton, joka oli löydetty vuonna 2009 sävellyslaatikon pohjalta. Tekemäni selvitystyön perusteella pystyin toteamaan myös tämän konserton olevan sävelletty Seppo Laamaselle ja tulleen tallennetuksi kantaesittämättömänä Music Finlandin arkistoon nimellä Fantasia vuonna 1978. Kantaesityksen teos sai vuonna 2012.</p> <p>Toivon opinnäytetyöni nostavan esiin nämä Seppo Laamasen kantaesittämät unohdetut konsertot ja haluaisin niiden saavan olla arvokkaasti olemassa. Ehkäpä työni osaltaan innoittaa jonkun vielä soittamaan näitä konserttoja. Aika voisi olla otollinen myös konserttojen julkaisemiseen Seppo Laamasen alkuperäisinä tulkintoina.</p>		
Asiasanat konsertot, Ahti Karjalainen, Seppo Laamanen, Tauno Marttinen, Aulis Sallinen, sello		

Abstract

Author(s) Erola, Kaisa	Type of publication Bachelor's thesis	Published Autumn 2019
	Number of pages 68 + 1 appendix	
Title of publication Seppo Laamanen's "Own" Concertos New life to forgotten compositions discovered from archives		
Name of Degree Bachelor of Music		
Abstract <p>The purpose of my thesis was to raise awareness about the forgotten cello concertos I found in 2009 in the record archive of Yleisradio, the Finnish Broadcasting Company. The concertos were composed during the 1960s and 1970s by Ahti Karjalainen, Aulis Sallinen and Tauno Marttinen. These concertos were premiered and "owned" by Seppo Laamanen. My study aimed to gather all the possible information on these buried concertos, and I wanted to find out why they are no longer played.</p> <p>For my thesis I had access to the Finnish Broadcasting Company's archives and the home archives of Seppo Laamanen. I interviewed Laamanen many times over the years and Aulis Sallinen by telephone at 2014 and via E-mail at 2019. For my study I compiled all the information I had on the composition, sheet music, performances and magazine reviews of these concertos. In addition, I analyzed the difficulty of gaining knowledge about pieces of music after so many years of their premieres. The life and career of cellist and orchestra musician Seppo Laamanen have a significant part in the historical research of the Finnish composing arts.</p> <p>During the research process I also encountered a concerto by Tauno Marttinen, which had been found by accident in 2009. Based on my research work I was able to conclude that this concerto was also composed for Seppo Laamanen. It had been titled Fantasy and filed in the Music Finland archive in 1978 without ever being premiered.</p> <p>I hope that my thesis brings these forgotten concertos premiered by Seppo Laamanen to the spotlight, and also increases their value to the level they deserve based on their quality. Perhaps my study even inspires someone to play these concertos. The time could also be right for publishing Seppo Laamanen's original interpretations of these concertos.</p>		
Keywords cello, concerto, Ahti Karjalainen, Seppo Laamanen, Tauno Marttinen, Aulis Sallinen		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MONIPUOLINEN SELLOTAITEILIJÄ SEPPO LAAMANEN	4
2.1	Seppo Ilmari Laamanen Oulusta (7.2.1928 Oulu - 16.4.2016 Helsinki).....	4
2.2	Opiskelijaelämää mm. Helsingissä, Wrocławissa ja Moskovassa (1948-1958) ..	6
2.3	Radion sinfoniaorkesterin pääsykokeet (1959)	8
2.4	Musiikkiopiston johtaja Seinäjoella (1962-1964)	10
2.5	Opettaja ja orkesterimuusikko Joensuussa (1964-1965)	12
2.6	Radion sinfoniaorkesterin pääsykokeet (1965)	12
2.7	Paluu Radion sinfoniaorkesteriin (1965-1991)	14
2.8	Eläkkeellä (1991-2016).....	16
3	SEPPO LAAMASEN ”OMAT” KONSERTOT	20
3.1	Ahti Eino Karjalainen (20.3.1907 Oulu - 2.10.1986 Jyväskylä).....	21
3.1.1	Cellokonsertto opus 50 (1954).....	23
3.1.2	Sellokonsertto 2 opus 111 (1981)	31
3.2	Aulis Heikki Sallinen (9.4.1935 Salmi -)	32
3.2.1	Variaatioita sellolle ja orkesterille opus 5 (1961)	32
3.3	Tauno Olavi Marttinen (27.9.1912 Helsinki - 18.7.2008 Janakkala)	39
3.3.1	Rembrandt opus 11 (1962).....	42
3.3.2	Sellokonsertto Dalai Lama opus 30 - Fantasia sellolle ja orkesterille (1966) .	47
3.3.3	Mikä Fantasia opus 154 (1964/1978)?.....	51
4	POHDINTA	58
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	69

1 JOHDANTO

Seppo Laamasen hahmo on minulle tuttu jo hyvin varhaisesta lapsuudestani. Yläaste-lukioikäisenä Laamanen oli opettajani ja soitimme mm. Shostakovitshin Sellosonaattia. Oli tietenkin upeaa saada ohjeita Mstislav Rostropovitshin oppilaalta. Seppo Laamanen sai kerran soittotunnilla Moskovassa soittaa sonaattia myös Dmitri Shostakovitshille! Muutama vuosi myöhemmin Shostakovitsh omisti ensimmäisen Sellokonserttonsa Rostropovitshille.

Kohtasimme 90-luvulla Seppo Laamasen kanssa usein myös Tempeliahaukion ”Penan” Punttiksellä, jossa Laamanen ja kuvataiteilija Kain Tapper kävivät säännöllisesti nyrkkeilemässä ja nostamassa puntteja. Railakkaita Punttiksen pikkujoulujakin vietettiin. Punttialista Laamanen puhui televisiodokumentissa Sellotaiteilija Seppo Laamanen. *Joku käy punttialilla ja minäkin käyn. Olen käynyt punttialilla ja taas aloitan sen, koska se on kiinnostavaa. Minusta on kiva nostella puntteja, edellyttäen, että ne on tarpeeksi keveitä.* (Leppänen 1997.)

Aloitettuani työt Yle Kulttuurin Musiikkiohjelmassa joulukuussa 2008, löysin pian radioarkistosta vanhoja äänitteitä Seppo Laamasen esittämistä sellokonsertoista, joista en ollut koskaan kuullutkaan. Tauno Marttisen Dalai Lama oli nimeltä tuttu ja tiesin, että se on sävelletty Seppo Laamaselle. Rembrandtistakin Laamanen oli puhunut, mutta Ahti Karjalaisen konsertoista ja Aulis Sallisen Variaatioista en ainakaan muistanut mitään.

Innoissani ilmoittauduin vierailulle ystäväni Seppo Laamasen kotiin taiteilijakoti Lallukkaan kysymään konsertoista ja olisiko hänen kantaesittämiään teoksia muitakin. Kiinnostukseni heräsi vielä lisää, kun Laamanen nauroi Ahti Karjalaisen säveltäneen konserttonsa yhden osan monta kertaa uudestaan ja siitä tuli aina vain huonompi. Tarinoita konserttojen takaa alkoi tulvia ja ne oli saatava talteen!

Miksi näitä konserttoja ei enää soiteta? Mitä konsertoista tiedetään? Jos tietoja konsertoista ei löydy, olisi nyt korkea aika ottaa niistä selvää. Voisinko saada konsertot uudestaan elämään ja niitä vielä soitettaisiin?

Ahti Karjalaisen kaksi sellokonserttoa, Aulis Sallisen Variaatioita sellolle ja orkesterille, sekä Tauno Marttisen Rembrandt ja Dalai Lama ovat päässeet unohtumaan. Näitä konserttoja ei ole levytetty, mutta niistä on olemassa Yleisradion tallenteet. Konserttoja yhdistävä tekijä on Radion sinfoniaorkesterin pitkäaikainen soolosellisti Seppo Laamanen, joka on teokset kantaesittänyt.

Käytän konserttoa käsitteenä orkesterisäestyksellinen sooloteos, jossa ei välttämättä ole barokin aikakaudella konserttomuodolle vakiintunutta kolmea osaa. Konserttoja sen enempää analysoimatta, näistä kaikista jonkinlainen kolmiosainen muoto löytyy.

Seppo Laamasen kotoa Lallukasta löytyi paljon mielenkiintoista tutkimusmateriaalia: kaksi muovikassillista lehtiarvostelua ja -artikkeleita. Minulla on ollut käytössäni Yleisradion arkisto, jossa Seppo Laamasen haastattelujen lisäksi on myös säveltäjä Tauno Marttisen haastatteluja. Näiden avulla etsin tietoa konserttojen syntyhistorioista. Tutkielmani tekoai-kaan säveltäjä Aulis Sallinen ja Seppo Laamanen elivät, heitä sain haastatella.

Yleisradion arkistosta kuuntelin kaikki Seppo Laamasen ja Tauno Marttisen haastattelut. Näistä litteroin Laamasen konserttoja koskevat puheet.

Ensimmäisen kerran haastattelin Seppo Laamasta sellokonsertoista kesällä 2009 ja viimeisen kerran 31.10.2014. Joillakin kerroilla minulla oli valmiit kysymykset, mutta usein keskustelimme hyvin vapaasti. Liisa Laamanen on ollut välillä mukana tarkentamassa Seppo Laamasen muistia. Äänitteillä on mukana myös yhteismusisointiamme pianolla ja sellolla, mestarin soittaessa pianoa. Olemme tavanneet ja keskustelleet usein myös ilman äänityksiä.

Muistiinpanoja en tehnyt haastatteluista muulloin kuin tarkentavia kysymyksiä esittäessäni. Osan äänityksistä olen litteroinut tärkeiltä osin. Olen kirjoittanut paljon Laamasen haastattelukommentteja suoraan opinnäytetyöhöni ja erotan lyhyet lainaukset tekstin seassa kursiivilla. Näillä haluan ilmentää Seppo Laamasen omintakeista puhetyyliä, persoonaa ja huumorintajua sekä myös tallentaa konserttoihin liittyviä muistoja sellaisenaan, niitä omin sanoin kuvailematta. Myös teoksista kertovia säveltäjän sanoja ja lehtiarvostelua olen siteerannut suoraan, jotta alkuperäinen asia ei muuttuisi. Kirjoitan Laamasen kommentoinnista preesensissä, sillä hän puhuu tallenteillani edelleen.

Osa Laamasen arkiston lehtileikkeistä on vailla tietoa mikä lehti on kyseessä ja kirjoittajat esiintyvät nimimerkeillä tai ilman nimeä. Minulla on hallussani vähintään kopiot kaikista lähdeluettelossa mainituista lehtiviitteistä. Kirjoitan vuosiluvut otsikoihin, jotta lukija voi helposti sisällysluettelon kautta käydä tarkistamassa elämänvaiheet, jotka liittyvät kunkin konserton aikoihin.

Opinnäytetyötäni koskevia uusia tietoja tulee edelleen, joten päätin perustaa nettisivun www.laama.net, johon voin uutisia tallentaa. Yritin rajata opinnäytetyöni lehtileikeaineiston vain Laamasen arkistosta löytyvään materiaaliin, jotta työ ei laajenisi loputtomiin. Kävin kuitenkin Kansallisarkistossa etsimässä mikrofilmiltä kokonaan puuttuvia tietoja sekä tar-

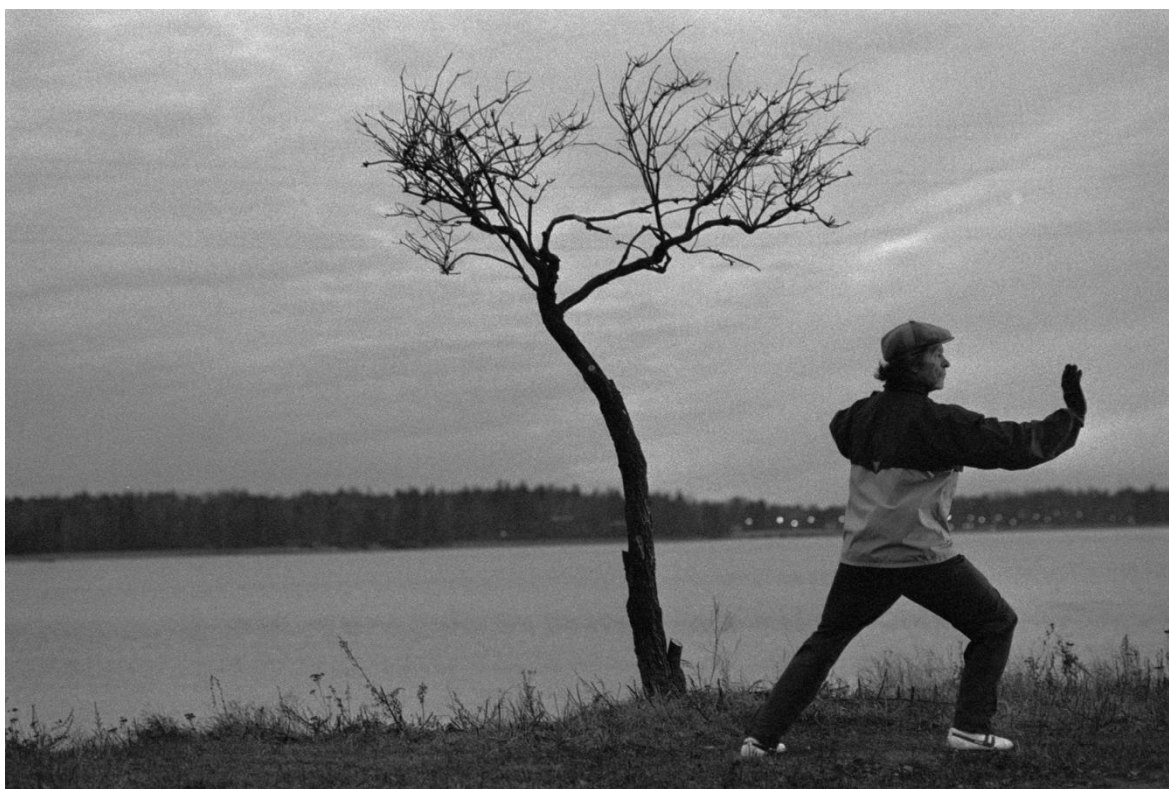
kentamassa lehtileikkeitten päivämääriä. Myös joitakin käsiohjelmia olen saanut arkistoida.

Opinnäytetyössäni selvitän, kuka on Seppo Laamanen, mitkä ovat Laamasen kantaesittämät sellokonsertot ja mitä niiden sävellysprosesseista ja esityksistä tiedetään. Haluan antaa näille unohdetuille sellokonsertoille mahdollisuuden olla arvokkaasti olemassa.

Tutkimukseni on intensiivinen tapaustutkimus muusikon elämästä sekä urasta solistina ja orkesterimuusikkona. Työni pyrkii osaltaan valottamaan Seppo Laamasen sekä hänen kantaesittämiensä sellokonserttojen paikkaa Suomen esittävän säveltaiteen historiassa. Tutkimusmenetelmäni on vapaamuotoinen avoin haastattelu, joka on vaatinut pitkäaikaisen prosessin.

2 MONIPUOLINEN SELLOTAITEILIJÄ SEPPO LAAMANEN

Kirjoitan opinnäytetyöni alkuun tärkeitä vaiheita Seppo Laamasen pitkästä elämästä, sillä Laamasen elämä ja ura liittyvät olennaisesti opinnäytetyöni keskeiseen aiheeseen Seppo Laamaselle sävellettyihin konserttoihin. Moni muusikko tuntee Laamasen syvällisenä taiji-harrastajana ja -opettajana, mutta sellotaiteilijan taustalla piileskelevät myös mm. viulisti, kapellimestari, kuoronjohtaja ja musiikkiopiston johtaja Laamanen. Kirjaan tarkoituksella työhöni harvinaisempia yksityiskohtia Laamasen elämästä. Minulla on käytössäni Laamasen lehtileikearkisto muovikasseissa, sekä Yleisradion radio- ja televisiohaastattelut. Elämäntarinansa rungon ja tarinat konsertoista Seppo Laamanen on kertonut haastatteluisani vuosina 2009-2014.

Kuva 1. Seppo Laamanen tekee taiji-harjoituksia Helsingin Hietaniemessä. Kuvattu syksyllä 1990 RSO-lehteä varten. (Seppo Sarkkinen/Yle Kuvapalvelu.)

2.1 Seppo Ilmari Laamanen Oulusta (7.2.1928 Oulu - 16.4.2016 Helsinki)

Seppo Ilmari Laamanen syntyi 7.2.1928 Oulun Tuirassa samassa sairaalassa, jossa hänen äitinsä oli syntynyt ja myöhemmin esikoistytär syntyi (Laamanen 2014). Laamanen oli kahdeksan kuukautta, kun hänen äitinsä kuoli keuhkotautiin Helsingin mummolassa. Uuno-eno soitti viululla pitkiä ääniä kuolevalle sisarelleen Laamasen nukkuessa samassa

huoneessa. (Issakainen 1993, 16; Tempakka 1998; Laamanen 2014.) Laamanen jatkaa tuntemuksistaan Tempakan radiohaastattelussa Persona Grata:

Joskus ajattelen, että ehkä tämä joku tuolta syvältä alitajunnasta lähtevä myöskin pieni tuska ja riipaisevuus, ja kiintymys musiikkiin ja rakkaus ehkä se jotenkin juontaa alkunsa sieltä. Se on se asia, jota ei opita, vaan joka on, ehkä ei varsinaisesti geeneissä, mutta selvästi hyvin varhaisesta lapsuudesta saatu kokemus. (Tempakka 1998.)

Laamanen sai viulun isältään kansakoulun ensimmäisellä luokalla. Leipurimestari isä oli Työväenopiston orkesterin konserttimestari ja musiikkilautakunnan jäsen. Aluksi harraste-lijamuusikkoisä opetti häntä soittamaan, mutta siitä ei tullut mitään. *Isä löi nyrkin pöytään ja mää löin viulun lattiaan.* Opettajaksi tuli suutari Antti Huhta. Satamakaupunkiin Ouluun oli saapunut paljon saksalaisia ravintolamusiikoita ennen sotia. Oulussa oli herännyt soittohuumi, kaikkien piti soittaa ja mieluiten viulua. Laamanen inhosi mm. asteikoita ja harjoituksia. Hän kuunteli radiota ja matki kappaleita sieltä ja oli innostunut. Isä kielsi soittamista korvakuulolta, olisi pitänyt soittaa vain nuoteista. Ja kun isä oli töissä, Laamanen soitti vain korvakuulolta. (Laamanen 2014.)

Oulu oli talvisodassa yksi Suomen pommitetuimpia kaupunkeja. Palopommit polttivat lähes kaikki puutalot. 12-vuotias Laamanen oli öisin kipinävärtiossa hälyttämässä asukkaita. (Tempakka 1998.)

Seppo Laamanen haaveili hävittäjälentäjän tai merikapteenin ammateista eikä ajatellutkaan ammattimuusikon uraa. Myöhemmin Laamasesta oli vähällä tulla kuvataiteilija. Piirtäminen oli hänelle intohimo. (Tempakka 1998.)

Sotien jälkeen Seppo Laamanen soitti viulua konserttimestarina Työväenopiston orkesterissa, jota johti Urpo Pesonen. Pesonen opetti Laamaselle myös viulunsoittoa. Orkesteriin tuli sotapakolaisena Viipurin musiikkiopistosta viulisti Jorma Nisula. Hän oli ollut Boris Sirpon oppilaana ja soitti paremmin kuin Laamanen. Kateellinen Laamanen joutui siirtymään konserttimestarin paikaltaan. *Se oli minulle viimeinen silaus.* (Laamanen 2014.)

Orkesteriin tuli sellistin paikka auki, kun nuori sellistityttö kuoli lentävään keuhkotautiin. Noin 15-16-vuotias Seppo Laamanen oli heti valmis vaihtamaan soitinta. *Mä oon aina rakastanut selloa. Lapsesta saakka, semmonen pieni pelonsekainen kunnioitus ja rakkaus. Sitte mä vaihdoin selloon. Se oli suorastaan shokki mulle.* (Laamanen 2014.)

Laamanen sai käyttöönsä orkesterin sellon, joka myöhemmin virallisesti hänelle lahjoitettiin. Sellonsoittoa opetti Oulussa monipuolisesti lahjakas huippuvoimistelija, kuoronjohtaja,

viulisti, pianisti ja sellisti Jukka Hapuoja. Ja kaiken tämän hän oli lähes itse oppinut. (Laamanen 2014.) Jukka Hapuoja oli Laamasen opettajana vuosina 1944-1948 (Aho T. 1985).

Isä halusi pojalleen kunnan ammatin, mutta oppikoulun ensimmäiseltä luokalta Laamanen sai useampia nelosia. Seppo Laamanen työskenteli Hämmälän sähköliikkeessä oppipoikana, kävi samaan aikaan ammattikoulua, soitti selloa ja valmistui sähköasentajaksi. (Tempakka 1998; Laamanen 2014.) Muutaman vuoden Laamanen oli sähköasentajan töissä, mutta ei muista ammatista enää mitään. Sähkölampun hän pystyy yhä vaihtamaan. (Laamanen 2014.)

Laamanen lähti rohkeasti Helsinkiin soittamaan Sibelius-Akatemiaan Yrjö Selinille. Selin, joka oli huomattavin sellopedagogi ja sellistien grand old man, otti Laamasen oppilaakseen. (Tempakka 1998.) Vuosi oli 1948.

2.2 Opiskelijaelämää mm. Helsingissä, Wrocławissa ja Moskovassa (1948-1958)

Seppo Laamanen sai aluksi kotoa rahaa, mutta rahoitti pian opintojaan soittamalla Stockmannin ravintolassa trion kanssa päiväkonsertteja klo 14-17. Triossa soittivat Irma Ruuskanen pianoa ja Juhani Homanen viulua. Palkan lisäksi he saivat ruoan ja kahvit. Se oli merkittävä tulonlähde opiskelijoille siihen aikaan. (Tempakka 1998.)

Seppo Laamanen oli suorittamassa diplomia Sibelius-Akatemiassa, kun hänelle tarjoutui tilaisuus lähteä Puolan Kansantasavallan stipendillä opiskelemaan Wrocławin musiikki-korkeakouluun Kasimir Wilkomirskyn oppilaaksi. Stipendi kattoi opiskelua kaksi vuotta. Opettaja Yrjö Selin kannusti Laamasta lähtemään. Aluksi yhteistä kieltä ei ollut, mutta noin kolmessa kuukaudessa puolan kielellä alkoi tulla toimeen, koska oli pakko. Myöhemmin Wilkomirsky siirtyi Sopottiin ja Laamanen vaihtoi myös kaupunkia. (Tempakka 1998; Laamanen 2014.) *Mä puhuin puolaa niin hyvin, että varsinkin maaseudulla eivät uskoneet, että mä en ole puolalainen (Laamanen 2014).*

Laamanen opiskeli Puolassa vuosina 1951-1952 (Nimimerkki KT 1952; Nimetön 1952; Nimetön 1958). Issakaisen kirjassa ja Eeva Rysän kirjallisessa työssä vuodet ovat väärin (Issakainen 1993, 45; Rysä 1998, 3). Myös Kuka kukin on -kirjassa Laamanen ilmoittaa Puolan vuodet väärin (Laamanen 1982, 479).

Opiskelu Puolassa oli monipuolisempaa kuin Sibelius-Akatemiassa. Orkesterisoiton ja yhteismusisoinnin lisäksi pakollisia aineita olivat pianonsoitto ja kapellimestariharjoitus. Myös voimistelutunnit pidettiin säännöllisesti. Stipendi kattoi asumisen ja opiskelun, sekä kaiken syömisen ja juomisen. Rahaa jäi myös matkustelemiseen. Kesällä 1951 Laamanen oli kuukauden hienossa vuoristosairaalassa liiasta harjoittelusta kipeytyneen kätensä ta-

kia. (Nimimerkki KT 1952, 3; Laamanen 2014.) Siellä sai hyvää ruokaa, hierottiin ja hoidettiin. Laamanen teki kävelyretkiä vuoristossa. (Laamanen 2014.) Kalevan haastattelussa Laamanen kertoo, että opiskeluun kuului myös koulun yhteiset konserttimatkat Poznaaniin, jossa oli Puolan paras ooppera ja orkesteri (Nimetön 1952).

Kuule, se asia on niin, että mä en tehny sitä [diplomia] missään. Akatemiassa piti ruveta tekemään, mutta sitten tuli tää Puolan matka. - - Puolassa oli määrä ruveta suorittamaan, mutta mulla tuli semmonen suunnaton koti-ikävä. Ei niinkään kotiin, vaan Suomeen. Mä lähdin tavallaan kesken pois sieltä. (Laamanen 2014.)

Ihmiset ihmettelivät ja Laamanen käytti tekosyynä armeijaan menoa. Menestyksekkään ensikonsertin Seppo Laamanen soitti Helsingissä Puolasta palattuaan 1952. Irma Ruuskanen säesti pianolla. (Laamanen 2014.) Issakaisen kirjassa syyt Puolasta lähtemiseen olivat *hirveä koti-ikävä, kyllästyminen ankeuteen, huononevaan ruokaan alaspäin menevään elämään. Eikä vakituista tyttöystävää. (Issakainen 1993, 52-53.)*

Seppo Laamanen sai Puolassa opettajaltaan Wilkomirskyltä italialaisen sellon, jonka hän toi mukanaan Suomeen. Myöhemmin Wilkomirskyltä tuli viesti, ettei ollut antanut soitinta omaksi. Sello palautettiin Puolaan. (Laamanen 2014.) Apurahahaastattelussa tuntemattomassa lehdessä vuonna 1958 Laamanen sanoo sellon olevan liian pieni. (Tuntematon lehti 1958.)

Armeijan aliupseerikoulusta Seppo Laamanen suoriutui heinäkuussa 1954 kahden putka-reissun jälkeen alikersantin arvolla ja sai kuntomerkin ammunnasta (Laamanen 2014).

Kuva 2. Mstislav Rostropovitsh ja Seppo Laamanen Moskovassa 1956. Kuvaaja tuntematon. Kuva on julkaistu myös kirjassa Seppo ja sello. (Laamasen arkisto.)

Armeijan jälkeen Seppo Laamanen soitti Oulun kaupunginorkesterin soolosellistinä ja oli musiikkiopistossa soitonopettajana. Neuvostoliiton valtion stipendiaattina hän opiskeli Moskovassa 1955-1956 opettajanaan yksi maailman suurimmista sellisteistä Mstislav Rostropovitsh. Rostropovitshin ollessa kiertueella yhden kuukauden sijaisena toimi Sjatoslav Knusevitski, joka soitti mm. triossa Lev Oborinin ja David Oistrahin kanssa.

Laamanen kertoo harjoitelleensa Moskovassa *ku hullu*. Hän ei kehdannut harjoitella asuntolassa, kun muut olivat *niin hemmetin hyviä*. Suomen lähetystö oli parin kilometrin päässä ja siellä sai soittaa vaikka keskellä yötä. Hyvä ystävä lähetystösihteeri Klaus Castrén tarjosi hienoja juomia. Moskovassa opiskelijat saivat ilmaisia lippuja tasokkaisiin konsertteihin ja oopperaan, joissa Laamanen kävikin paljon. (Laamanen 2014.)

Issakaisen kirjassa Laamanen muistaa, että vähitellen hän oppi soittamaan asuntolassa välittämättä häiriötekijöistä. Mm. tunnettu viulisti Vladimir Klimov viimeisteli opintojansa harjoittelemalla vessassa ja poistui sieltä aina tarvittaessa. (Issakainen 1993, 64.) Seppo Laamanen palasi Oulun kaupunginorkesteriin. Marraskuussa vuonna 1956 Laamanen tutustui junamatkalla tulevaan vaimoonsa Sirkkaan. He menivät naimisiin ja perustivat kodin Ouluun. (Issakainen 1994, 66; Laamanen 2014).

Gaspar Cassadó oli Oulussa konsertoimassa 1958 ja kutsui Seppo Laamasen Sienaan kuukauden kestäväälle kesäkurssille. Laamanen pohtii, miksi hän niin vanhana meni vielä soittokurssille. *Aina on hyvä olla oppilas mieluummin kuin opettaja. Mieluummin oppia ottaa vastaan kuin antaa*. Cassadó kuitenkin perui ja hänen tilallaan opettajana oli André Navarra. Laamanen sai kurssia varten Suomen kulttuurirahaston Pohjois-Suomen apurahan. Italian elintason ja liiran kurssin ansiosta hän sai viettää Italiassa hyvin yllälistä elämää. (Laamanen 2014.)

2.3 Radion sinfoniaorkesterin pääsykokeet (1959)

Pohjolan Työ -lehdessä kapellimestari Onni Kelo kertoo, että Nils-Eric Fougstedt oli vieraillevana kapellimestarina 1959 Oulussa. Kun hän kuuli Laamasen soittoa harjoituksissa, hän kysyi kiinnostaisiko Laamasta tulla Radion sinfoniaorkesteriin soittamaan. *Ja minä sanoin, että vaikka huomenna*. (Nimimerkki R. S. 1965, 4.)

Paikka julistettiin auki Helsingissä ja Laamanen lähti sitä hakemaan. Seppo Laamanen kertoo Paavo Helistön Orkesterin arkea -radiohaastattelussa ensimmäisistä pääsykokeistaan Radion sinfoniaorkesteriin vuonna 1959. *Minä Pelkäsin hirveästi, että tuleeko Eeva-Liisa Hirvonen. Hän oli ainoa tästä joukosta, jota mä todella pelkäsin, mutta hän ei tullut ja minä onnistuin saamaan paikan*. (Helistö 1978.)

Vuonna 2014 Laamanen muistaa, että kyseessä oli kolmannen sellistin paikka toisessa pultissa. Pentti Rautawaara ja Artto Granroth istuivat eturivissä. Laamanen sanoo tunteensa kaikki muut koesoittajat, *eikä muista ollut mitään hätää. Mutta sitä mä pelkäsin, että, jos hän tulee yhtäkkiä ja voittaa.* Laamanen tunnustaa myös olleensa aikaisemmin ihastunut Hirvoseen. (Laamanen 2014.)

Soitettuaan pääsykokeessa Saint-Saënsin Sellokonserton, Laamanen ihmetteli eikö hänen tarvitse soittaa prima vistaa. Raati nauroi. Myöhemmin hän kuuli selityksen kapellimestari Paavo Berglundilta. *Se tuntui vain niin hassulta, kun olit niin ylivoimainen.* (Issakainen 1993, 81.)

Seppo Laamanen, Wolde Jussila ja Georg de Godzinsky soittivat triossa 1960-luvun vaihteessa. He esiintyivät hienoissa juhlissa ja saivat palkan lisäksi hyvää ruokaa. Prima vista kehittyi, sillä he eivät harjoitelleet koskaan. Myöhemmin Wolde Jussila tarjosi Laamaselle neljän kuukauden keikkaa hienoon hotelliin Ruotsiin ja loukkaantui, kun Laamanen ei otanut työtä vastaan Radion sinfoniaorkesterin ja perheen takia. (Laamanen 2014.)

Seppo Laamasella oli perheen lisäksi työ orkesterissa sekä soolokonsertit. Ennen Shostakovitshin Sellokonserton esitystä Oulussa, Laamanen otti orkesterista kuukauden virkavapaata. Kalevan haastattelussa hän kertoo etsineensä hiljaisuutta Tammelassa Teurajärven metsäkämpässä paossa Helsingin hälinää, puhelinta ja perhettä. *Kun olisi Raution tekniikka, niin olisi helpompaa, sillä konsertto on hyvin vaikea.* (Nimetön 1962.)

Kuva 3. Venäläissyntyinen säveltäjä Igor Stravinsky johtaa Radion orkesteria harjoituksissa 11.9.1961. Seppo Laamanen seuraa tarkkaavaisena. Samasta tilanteesta otettuja kuvia on julkaistu Kai Maasaloon kirjassa Radion sinfoniaorkesterin viisi vuosikymmentä 1927-1977 ja Suomen Kuvalehdessä 38/1961. (Jussi Pohjakallio 1961/Otavamedia, JOKA, Museovirasto.)

Seppo Laamanen soitti kaksi vuotta Radion sinfoniaorkesterin kolmantena sellistinä Pentti Rautawaaran ja Artto Granrothin jälkeen. Sairastelevan soolosellistin varamiehenä toimiminen harmitti Laamasta ja hän innostui Seinäjoella auki olevasta musiikkiopiston rehtorin paikasta, jota hänelle tarjottiin. Seppo, vaimo Sirkka ja kolme lasta muuttivat Helsingistä Seinäjoelle. (Issakainen 1993, 89.)

Tietysti se oli upeeta saada soittaa niinkin hienon muusikon kuin Pentti Rautawaara, mutta mä aloin hermostua siihen lehdenkääntöön ja varsinkin sillon, mä sanon suoraan, että mulla kävi kateeksi, kun Pentti sai soittaa niitä sooloja, jotka mä olisin halunnut soittaa. Siis tämä oli yksinkertaisesti kateutta. Mä en kärsinyt sitä. (Helfer 2008.)

2.4 Musiikkiopiston johtaja Seinäjoella (1962-1964)

Valitettavasti myös Etelä-Pohjanmaan Musiikkiopiston johtaja. Sanon valitettavasti, sillä mieluummin olisin vain taiteellinen johtaja ja jättäisin opiston hallinnolliset huolet toisille. (Nimimerkki S. M. 1963.)

Mielestäni Seppo Laamanen teki rohkean siirron elämässään, kun hän irtisanoutui Radion sinfoniaorkesterin kolmannen sellistin paikalta ja muutti perheensä kanssa Seinäjoelle. Johtajan työn lisäksi hänellä oli sekä sello- että viuluoppilaita, opetti musiikkia Seinäjoen Lyseossa, johti orkestereita ja kuoroja ja harjoitteli solistikonsertteja varten. Kotona oli kolme alle kouluikäistä lasta.

Ensimmäisestä Ilkan haastattelusta Seinäjoella saa innostuneen kuvan johtaja Laamasesesta, joka on muuttanut kaupunkiin valmistelemaan tulevaa opintokautta. Kamarimusiikki oli erityisen lähellä hänen sydäntään. Laamanen toivoikin musiikkiopistoon kamariorkesteria, mutta siihen tarvittaisiin lisää jousisoittajia. Uusi johtaja uudisti opintokirjat ja pyrki laajentamaan opetusta lähikuntiin. (Nimimerkki L. R-la 1962.)

Seppo Laamanen johti Seinäjoen orkesteria ja debyyttikonsertissa solistina soitti viulutaiteilija Tuomas Haapanen 28.11.1962 (Nimimerkki L. 1962). Samana syksynä olivat juuri olleet sekä Sallisen (2.10.), että Marttisen (15.10.) konsertoiden kantaesitykset. Joulukuun lopussa Vaasa-lehden arvostelussa Nimimerkki T. K. kertoo orkesterin jälleen kehittyneen, vaikka puhaltajat olivat amatöörejä. Solistina oli Tuomas Haapanen, myös Laamasen kuuluisa hymy mainitaan. *Miellyttävää on panna merkille se, että hänessä ei näy turhaa tärkeyttä, niinpä vapauttava hymy hersyyä hyvin helposti kesken esityksen. (Nimimerkki T. K. 1962.)*

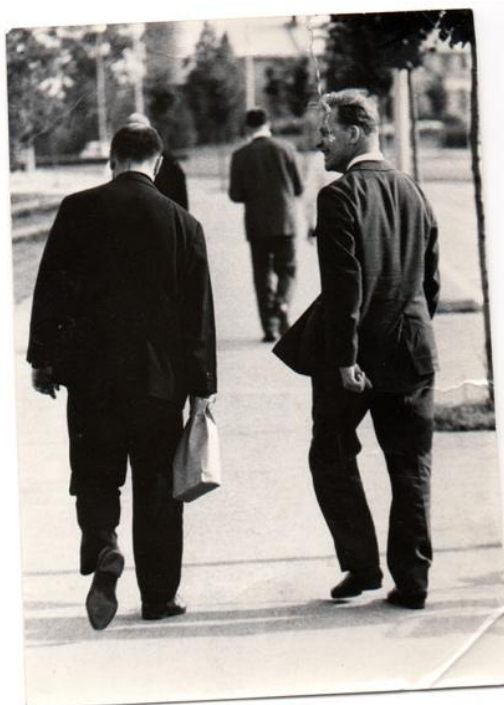
Opiston ja solistikonserttien lisäksi Seppo Laamanen opetti Seinäjoen Lyseossa musiikkia. Luokassa oli yli 40 poikaa. Näyttelijä Jarmo Heikkisellä on jäänyt elävät muistot, kun Laamanen hermostui metelöiviin oppilaisiinsa. *Se sai yhtäkkiä semmosen pultin, joka oli kauheen komee. Se otti karttakepin ja hulmautti tukkaansa ja löi täysillä sillä karttakepillä siihen opettajan pöytään ja sano, että Johan - nyt - on - PIRU!*

Tämä ”näytelmä” oli alaa ahnehtivan Heikkisen mielestä vaikuttava. Ja koko luokka hiljeni hetkessä. Ennen kokeita Laamanen antoi kysymykset etukäteen, joten teoriaosuudesta kymppi oli helppo saada. Laulunumero annettiin erikseen. (Heikkinen 2019.) Puolen vuoden opetuspestin jälkeen Laamanen irtisanoi itsensä.

Seppo Laamanen johti Seinäjoella myös Jussi-kuoroa, jossa silloin lauloi 124 Jussia eri puolilta maakuntaa (Nimetön 1964a). *Mähän johdin muuten Jussi-kuoroa, josta oon vieläkin vähän niinku ylpee. Aivan upee kuoro ja valtava kuoro. (Laamanen 2014.)*

Kuinka mä tykkään hyvästä laulusta ja varsinkin mieskuorolaulusta. Ei mulla naiskuoroakaan vastaan mitään, mutta yleensä matalista äänistä pidän enemmän. En niin kauheasti pidä sopraanoista. (Laamanen 2014.)

Mieskuorolauluun Seppo Laamanen oli ihastunut 1950-luvulla Puna-armeijan mieskuoron konsertissa Moskovassa. *Parisataa miestä laulo siinä. Kuule, se oli aivan käsittämätöntä, aivan käsittämätöntä. Se oli niin upeeta. (Laamanen 2014.)*

Kuva 4. Ystävykset kapellimestari Paavo Berglund ja Seppo Laamanen ovat käyneet Alkossa Seinäjoella. (Kuvaaja tuntematon/Laamasen arkisto.)

Kevätkonsertin arvostelussa 1964 ylistetään, kuinka Seinäjoen Orkesteri on kokenut voimakkaan nousukauden Seppo Laamasen johdossa. Illan solistina Mozartin Pianokonserton soitti Pentti Koskimies. (Nimetön 1964b.)

Seppo Laamanen viihtyi kaksi vuotta Seinäjoella, mutta omaan soittamiseen ei jäänyt tarpeeksi aikaa. Nimimerkki Errin haastattelussa Ilkka-lehdessä häntä nolottaa lähteminen. Laamanen lupaa käydä johtamassa Jussi-kuoroa ja opettamassa oppilaita kerran viikossa. Seppo Laamanen soitti jäähyväiskonserttinsa ja *Etelä-Pohjanmaa jäi kaipaamaan musiikkielämänsä sielua.* (Nimimerkki Erri 1964.)

2.5 Opettaja ja orkesterimuusikko Joensuussa (1964-1965)

Laamanen teki jälleen nopean siirron elämässään 1964 kun hän irtisanoi itsensä kaikista työtehtävistään Seinäjoella. Laamanen vain ilmoitti perheellensä muutosta Joensuuhun, johon Joensuun orkesterin kapellimestari Pentti Sistonen oli hänet kutsunut. *Niin mielettömän hölmöä, täysin kahelia, huhhuh,* muistelee Laamanen vuonna 2014. Joensuussa oli koti joen rannalla, oppilaita vapaaopistossa ja orkesterityö Joensuun orkesterin soolosolistinä. Mutta jo ensimmäisissä harjoituksissa tuli selväksi, että amatööriorkesteri ei ollut Radion sinfoniaorkesterin eturivissä soittaneen Seppo Laamasen paikka. (Issakainen 1993, 94; Laamanen 2014.)

Ensimmäisen harjoituksen jälkeen mä en tuun kotiin ja sanoin Sirkalle, kuule rakas, mä en tätä kestä. Mä siinä amatööriorkesterissa niiden kanssa soitan, soitan ja en mä kestä sitä... (Laamanen 2014.)

Keväällä 1965 Radion sinfoniaorkesterin intendentti Aulis Sallinen soitti Laamaselle Joensuuhun ja pyysi keikalle orkesteriin. Soolosolisti Pentti Rautawaara oli kuollut. Laamanen sai vapaata Joensuusta ja pääsi jälleen hyvän orkesterin ykkösriiviin soittamaan. Sitä hän oli salaa toivonut. (Laamanen 2014.)

2.6 Radion sinfoniaorkesterin pääsykokeet (1965)

Kun Radion sinfoniaorkesterin soolosolistin virka julistettiin auki, hakijoita oli vain kaksi, Arto Noras ja Seppo Laamanen. Noras oli palkittu Pariisin konservatorion Premier Prix -palkinnolla 1963 ja pitänyt menestyksekkään ensikonsertin Helsingissä marraskuussa 1964. Lisäksi mm. Dvorakin konserton esitys oli arvostelumenestys Länsi-Berliinin radioorkesterin solistina. (Meller 1988, 41-43; Laamanen 2014.)

Päätös oli vaikea ja lautakunta ehdotti, että paikka jaettaisiin. Tämä olisi ollut Laamasen mielestä paras ratkaisu. Noraksen isä soitti Seppo Laamaselle ja pyysi häntä luopumaan

paikasta, mutta Laamanenkin halusi olla soolosellisti. Noras oli solistina parempi, mutta Laamasella oli paremmat valmiudet orkesterisoittoon ja paljon kokemusta. Noras halusi olla ainoa ykkönen, eikä suostunut jakamiseen. (Laamanen 2014.)

Arto Noras ottaa kirjassaan esiin mm. laskuvirheen pistelaskussa ja jatkaa lopputuloksesta:

Seppo Laamanen sai paikan. Sitten siinä puhuttiin jotakin semmoisesta mahdollisuudesta, että otettaisiin kaksi soolosellistiä. Sitä en oikein ymmärtänyt, sillä minulla oli ja on sellainen käsitys, että soolosellisti on soolosellisti ja sillä hyvä. Jätin asian sikseen. Myöhemmin olen ymmärtänyt, että se olikin eduksi kaikille osapuolille. (Meller 1988, 47.)

Orkesterityöhön Seppo Laamanen sopeutui hyvin, koska oli hyvää musiikkia, hyvä kapellimestari, hyvät kollegat ja se, että sai tehdä sitä työtä, josta pitää. Seppo Laamanen ei koskaan halunnut pelkäksi solistiksi. Päätyö on ollut orkesterityö ja orkesterin soolosellistinä oleminen ja se on antanut hänelle eniten. (Tempakka 1998.)

Laamanen kertoo orkesterityöstä myös Paavo Helistön ja Anja Penttisen haastatteluissa:

Minä sanoisin yksinkertaisesti, että minä pidän orkesterityöstä. Minä koen, että siinä saa myös toteuttaa tiettyssä mielessä omia taiteellisia ambitsioitaankin. On tietysti hetkiä, jolloin se on jopa raskasta ja ikävää. Raskastahan tietysti työ on aina, mutta jos työstä pitää, niin se on mielekästä, ja siinä ei se työn rasittavuus sillä tavalla tunnu. (Helistö 1978.)

Monet nuoret luulevat, että orkesterimuusikon ura on liian epäitsenäinen. Jos orkesterilla on hyvä kapellimestari ja soitetaan hyvää musiikkia, siitä vasta syntyy todellinen sosiaalisen luomisen tunne. Esimerkiksi monet suuret sellistit ovat olleet myös orkesterimuusikoita. (Penttinen 1982, 8.)

Sibelius-Akatemian kirjallisen työn Seppo Laamasesta kirjoittanut Eeva Rysä on siteerannut paljon Laamasen kommentteja. Laamanen kertoo nykymusiikkikonsertista, josta sai kipeän käden takia vapautuksen.

Ehdin olla mukana kahdessa harjoituksessa, ja se oli hirveää ripsutusta ja rapsutusta. Tuntui, ettei hommassa ollut mitään tolkkua. Vapauduttuani menin saliin kuuntelemaan ja pidinkin kuulemastani. On täysin eri asia olla mukana rapsuttamassa kuin kuulla kokonaisuus. (Rysä 1998, 10.)

Seppo Laamanen on erittäin onnellinen ja tyytyväinen työhönsä orkesterin soolosellistinä. Siinä sai soittaa viikoittain uutta ohjelmistoa erilaisten kapellimestareiden johdolla. Laa-

manen kertoo kuinka ranskalainen sellisti Pierre Fournier kadehti orkesterin soolosellistejä, jotka saavat soittaa paljon erilaista musiikkia. Fournier asui yksin hotelleissa ja kiersi soittamassa samoja konserttoja ympäri maailmaa. (Laamanen 2011.)

Täysipäiväisen orkesterityön lisäksi Laamanen on esiintynyt mm. orkesterin solistina, kamarimusiikkikokoonpanoissa ja konserteissa pianon ja urkujen säestyksellä. Laamasella on ollut sellokonserttojen pääteokset hyvin hallussa. Ohjelmistossa olivat mm. Boccherinin B-duuri, Haydnin C- ja D-duuri, Dvorak, Saint-Saëns, Hatsaturjan, Mjaskovski, Shostakovitsh, Englund, Kokkonen ja Tshaikovski. (Laamanen 2014.) Mainio esimerkki on Nimimerkki Ao:n kirjoittama arvostelu Lahden Kaupunginorkesterin konsertista, jossa Laamanen soitti Saint-Saënsin sellokonserton *taidolla ja hehkulla*, vaikka oli valmistautunut esittämään Boccherinin, jota ei nuotistovaikeuksien vuoksi voitu esittää (Nimimerkki Ao 1962).

2.7 Paluu Radion sinfoniaorkesteriin (1965-1991)

Vuonna -59 lähdin Oulusta Helsinkiin, jossa olin kolme vuotta, kyllästyin, muutin Seinäjoelle, jossa olin kaksi vuotta, kyllästyin, muutin Joensuuhun. Olin siellä vuoden ja kyllästyin. Muutin kuukausi sitten Helsinkiin... ja enkä enää kyllästy. (Nimimerkki R.S. 1965.)

Seppo Laamanen jatkoi elämäänsä orkesterimuusikkona soittaen vapaa-aikoinaan edelleen myös soolokonsertteja. Mm. vuonna 1972 Laamanen harjoitteli Englundin Sellokonserttoa Tampereella keskiviikkona, esitti Saint-Saënsin sellokonserton illalla Jyväskylässä ja palasi takaisin Tampereelle esittämään Englundin perjantaina (Nimetön 1972).

Kuva 5. Seppo Laamanen Lauttasaaren orkesterin 25-vuotiskonsertin käsiohjelmassa 1970. (Kuvaaja tuntematon/Laamasen arkisto.)

Orkesterin ja soolokonserttien ohella Seppo Laamanen johti Lauttasaaren orkesteria 14 vuotta (1968-1982) ja nautti siitä. Innostuneilla amatööreillä on Laamasen mielestä *ihana*

vilpittömyys musiikkia ja musisointia kohtaan. Monet ammattimuusikot ovat usein niin kynnisiä, että niiltä ehkä tommonen intohimo ja innostus puuttuu. He eivät ole tarpeeksi lapsellisia. (Laamanen 2014.)

Teekkareiden orkesteria Laamanen johti vain vuoden 1968-1969, *koska terveys ei kestänyt enempää (Laamanen 2014)*. Laamanen opetti myös Sibelius-Akatemiassa vuodet 1969-1992.

Laamasten perhe asui Tapiolassa ja kaikki kolme lasta kävivät soittotunneilla. Vuosina 1973-1974 perheydylly kuitenkin särkyi. Laamasen isä kuoli keväällä 1973. Vaimo Sirkka kuoli kesäleirimatkalla Joensuun sairaalassa 1973. Seppo Laamanen soitti Bach-konsertin kirkossa heti vaimonsa kuoleman jälkeen. (Laamanen 2011.) *Oli luvattu se konsertti, ei tullut edes mieleenkään perua. Se oli mulle tarpeellista se soittokokemus. Enhän mä olis mitään voinut kuitenkaan asialle tehdä. (Tempakka 1998.)*

Työlleen omistautunut Seppo Laamanen jäi kolmen teini-ikäisen lapsensa yksinhuoltajaksi. Hän löysi syksyllä elämäänsä lohduttajan, tulevan vaimonsa Liisan. Uusioperheen arki ei ollut helppoa. Ei varsinkaan, kun nuorimmainen lapsi, 12-vuotias Tapani, kuoli tapaturmaisesti pudottuaan urheiluhallin katolta 1974. (Laamanen.)

Anneli Tempakka toteaa haastattelussaan, että Laamasen soitossa kuuluu hänen elämäkokemuksensa ja arvelee, ettei hän ilman näitä kokemuksia pystyisi siihen. Laamanen on samaa mieltä ja jatkaa:

Elämän kokemus ja ne kauneuspilkut mitkä oon elämässä nähnyt ja ne tietyt pohjamudat, joissa mä oon liikkunu. Ja itseasiassa aika laaja elämäkokemus, siinä mielessä, että suunnattomasta turvallisuudesta semmoseen täyteen kaaokseen ja sillä välillä on liikkunut aika paljon mun elämäni. (Tempakka 1998.)

Laamasten kesämökki Heinäveden Varistaipaleen yläkanavan varrelle valmistui vuonna 1975 ja he viettivät siellä lähes neljäkymmentä kesää. Seppo ja Liisa Laamanen saivat yhteisen tyttären ja vuonna 1981 he muuttivat Lallukan taiteilijakotiin.

Laamanen teki runsaasti solistiesiintymisiä orkesterityön ohella. Siitä on oma perhe kärsinyt ja Laamasella huono omatunto. Soittaminen oli etusijalla. Vaimo Liisa on kuitenkin puolustanut, että hänhän antoi kaikki kesät aina perheellensä. *Käyty kalassa yhdessä ja retkillä. Silloin mä en oo harjotellu, tai jos oon harjotellu, niin ei oo ollut mitään muuta. (Laamanen 2014.)*

2.8 Eläkkeellä (1991-2016)

Mä en oo mistään tykännyt niin paljon kuin sellonsoiton harjoittelusta aikanaan. Vieläkin tuntuu joskus pieni surumieli siitä, kun sen joutui jättämään, mutta onneksi löyty tuo piano. (Laamanen 2014.)

Seppo Laamanen jäi eläkkeelle Radion sinfoniaorkesterin soolosolistin paikalta helmikuussa 1991. Finlandia-talo oli remontissa ja harjoitukset pidettiin Järvenpäässä. Pitkät bussimatkat veivät aikaa, eikä Laamanen ehtinyt aamuisin harjoitella. Tämä sinetöi päätöksen olla jatkamatta kauden loppuun ja Seppo Laamanen jäi eläkkeelle heti kuin mahdollista. (Laamanen 2009.)

Minä nautin nyt tavallaan enemmän, koska mä voin itse organisoida harjoitteluajat. Voin soittaa milloin minä haluan, ja voin soittaa mitä minä haluan ja ennen kaikkea voin soittaa kuinka minä haluan. Se on aikamoinen etu, jonka saa ainoastaan vasta tässä iässä, eläkkeellä. (Leppänen 1997.)

Varsinaisia eläkepäiviä ei Seppo Laamanen ajatellutkaan jäädä viettämään. Säännölliset sellonsoittoharjoitukset aamuisin jatkuivat.

Kesällä 1989 Seppo Laamanen piti ensimmäisen konsertin Varistaipaleen kanavapuistossa, johon vuosien varrella saapuivat esiintymään mm. Jorma Hynninen, Johanna Rusanen-Kartano ja Juha Kotilainen. Jättäessään ideoimansa puistokonsertit Laamanen toivoi sellon pysyvän ohjelmistossa. (Heinäveden Kesäsanomat 2013,19; Laamanen 2014.)

Heinäveden Lehdessä Matti Vihma kertoo, että Varistaipaleen 27. puistokonsertti jouduttiin siirtämään Varirantaan ja musiikkityyliä kevennettiin, ettei kilpailtaisi Heinäveden Musiikkipäivien kanssa (Konttinen, P. 2015). Varistaipaleen kyläyhdistyksen järjestämä 28. Puistokonsertti omistettiin sellojen myötä Seppo Laamasen muistolle vuonna 2016 (pohjoisheinavesi.fi 2016). Nykyisin Varirannassa soivat Kesäkonsertit.

Vieraillessani Laamasilla taiteilijakoti Lallukassa, sain joka kerta kuulla pianosta ja kuinka ihanaa sitä on soittaa. Laamaselle soittaminen oli elintärkeää, mutta hän kertoo kauhistellen tietävänsä muusikoita, jotka laittavat soittimen kaappiin eläkkeelle päästyään.

Neljä päivää ennen Laamasen 80-vuotispäivää, Liisa Laamanen joutui pyytämään Helsingin Sanomien toimittaja Vesa Siréniä odottamaan muutaman tunnin, kun Seppo Laamanen oli vielä sovittuun haastattelu-aikaan nukkumassa. Edellisenä iltana oli mennyt myöhään Juho Lallukan syntymäpäiväillallisilla soittamassa ja juhlimassa. 80-vuotispäivänään Laamanen piti konsertin Sibelius-Akatemian juhlasalissa. Samassa salissa hän soitti ensikonserttinsa 56 vuotta aikaisemmin vuonna 1952. Aikamoinen taiteilija! (Laamanen 2011.)

Seppo Laamaselle oli tärkeä myös trio, jossa soittivat Laamasen lisäksi ystävät kuvanveistäjä Antero Toikka kitaraa ja kuvataiteilija Antti Ojala viulua. Ojalalle Laamanen antoi myös viulutunteja, tärkeintä oppitunneissa oli yhdessäolo. Trion ehkä maineikkain esiintyminen oli vuonna 2008 Helsingin Saskia ry:n 60-vuotisjuhlassa ravintola Pörssissä. Trion vahvistuksena soitti huuliharppua taidegraafikko Pentti Kaskipuro ja solistina lauloi akateemikko Outi Heiskanen. (Ojala 2019.)

Vuonna 2011 olin tutkimassa Laamasen suurikokoisia vuosittaisia päivämuistioita, joihin hän kirjoitti mm. voimistelut, joogat, lenkit ja tarkat soittoharjoitusajat. Sunnuntaina 14.2.1971 kalenterissa lukee ”Ilmainen keikka Lauttasaaren kirkossa”. Laamasta huvittaa. Seppo Laamanen suunnittelee pitävänsä 85-vuotispäivänään jäähyväiskonsertin. *Jäähyväiset ilmaisille keikoille*, nauraa Laamanen. (Laamanen 2011.)

Kuva 6. Seppo Laamanen 85-vuotispäivän iltana lukemassa tutkielmani skannattuja lehti-leikkeitä 7.2.2013.

Seppo Laamanen katsoo 85-vuotispäivän iltana ottamaani kuvaa itsestään ja naureskelee sille. *Aikamoinen resupekka, harvoin mä oon noin hyvällä tuulella. Onko tämä aamupäivällä otettu?* Liisa Laamanen kertoo miehensä olevan aina aamupäivällä hirveän huonolla tuulella, kun hän lukee kaikki huonot uutiset lehdestä ja sanoo: *Jumala on tehnyt virheen, kun on luonut tämän maailman.* Jopa suomenpystykorva Panu 1970-luvun alussa tiesi vältellä isäntää aamuisin. (Laamanen L. ja S. 2013.)

Näiden juhlapäivien väliset viisi vuotta Seppo Laamanen on jälleen elänyt vauhdilla. Kesällä 2011 Laamanen nukahti rattiin yrittäessään pysäyttää väsymyksen takia autoa bus-sipysäkille. Ilmalennon jälkeen auto pysähtyi muutaman metrin päässä Varistaipaleen kanavasta. Laamaset vietiin ambulanssilla sairaalaan. Liisalla murtui kylkiluita, Seppo kotiutettiin yksin kesämökille saatuaan vähäisemmät vammat rintakehäänsä.

Tämä mun ihana Mersu, mutta onneksi ollaan hengissä, mikä on suuri ihme. Mä nukahdin rattiin, mutta jollei olisi ollut Mersu, me emme olisi hengissä. Se oli sellainen vanhanajan teräs-Mersu, melkein kuin panssarivaunu. Elämä alkaa palautua raiteilleen. Onneksi minulla on tämä hieno harrastus taji ja sellonsoitto. Oon selloa taas ruvennut soittamaan, en paljoa, mutta päivittäin, mikä on ihan välttämätöntä. Ihan liikunnan vuoksi, henkisesti ja kun sitä on koko ikänsä tehnyt. (Laamanen 2011.)

Vakuutus maksoi Mersusta hyvät rahat, eikä uutta enää tarvita. Rakas kesämökki oli päätetty myydä jo aiemmin ja kauppakirjat allekirjoitettiin kolarin jälkeen. (Laamanen 2011.)

Sellonsoiton Seppo Laamanen joutui lopettamaan maaliskuussa 2012 kun hän sai aivoinfarktin ja kalkkeutunut kaulasuoni puhdistettiin leikkauksessa. Sen jälkeen vasen käsi ei tavoittanut sellon kaulaa ja toimi muutenkin heikosti. Vuonna 2003 Seppo Laamaselta oli leikattu suuri hyvälaatuinen aivokasvain ja siitä hän oli toipunut muuten hyvin, mutta vasemman korvan kuulo vaurioitui lopullisesti.

Luultavasti sellonsoitto on nyt loppu. Ja mä alan tottua siihen. Mä en enää sillä tavalla kärsi siitä, eikä se aiheuta minulle enää semmoista traumaa. Vielä puoli vuotta sitten oli todella vaikeeta. Ja pianoa mä en opi soittamaan, mutta uskoisin tässäkin järkevään ja säännölliseen työntekoon. Että jotakin oppii, vaikka olisi kuinka vanha. Jos ei muuta, niin nämä Viisi neekeripoikaa ja Kissan polkka. (Laamanen 2014.)

Laamanen löysi pianonsoitosta sopivan vasemman käden kuntoutusmenetelmän, jota fysioterapeutinkin kehui. Pianonsoitto on yhtä järjestelmällistä kuin sellon harjoittelu aikoihin. Tietty tuntimäärä päivässä. Bach pitää mielen virkeänä ja tuo kyöneleen silmäkulmaan. Vasen käsi onkin kuntoutunut hyvin ja sillä pystyy jo pianoa jonkun verran soittamaan. Naapureilta tulleiden valitusten takia Laamanen vaihtoi pianon sähköpianoon. Keran alakerran naapurit valittivat myös sähköpianon kolinasta.

Seppo Laamanen kutsui minua pianonsoiton opettajakseen, soitimme yhdessä kaksikäisesti Bachia ja minä esittelin itseni puhelimesta hänelle Laamas-tutkijana. Vuonna 2014 Laamanen suunnittelee 90-vuotiskonserttia, joka olisi samalla myös ensikonsertti pianistina. Ohjelmassa olisi mm. Ukko Nooa -variaatioita ilman teemaa ja Für Elise, omistettuna rakkaalle vaimolle Liisalle. (Laamanen 2014.)

Laamasen viimeisiä vuosia musiikillisesti kannatteli pianonsoitto. Keväällä 2015 Seppo Laamanen menetti jo toisen lapsensa. Esikoinen Arja kuoli pitkäaikaiseen sairauteen. Se oli äärimmäisen karu kohtalo sekä vaimonsa, että pienen lapsensa menettäneelle Laamaselle. Ja vain muutama kuukausi Arjan kuoleman jälkeen sai hän oman syöpädiagnoosinsa.

Seppo Laamanen kuoli lauantaina 16.4.2016 Suursuon sairaalassa Helsingissä 88-vuotiaana. Laamasen siunaus- ja muistotilaisuudessa kantaesitettiin Leif Segerstamin Symphony No. 299 with 1-12 Cello Obligat Soli... LAMENT !!!! - Seppo Laamanen in memoriam!.... Pilven reunalla Laamasen kanssa tälle kunnialle ovat myhäilemässä aiemmin samana keväänä kuolleet hyvä ystävä kapellimestari Ulf Söderblom (Sinfonia nro 295) ja kapellimestari Eri Klas (Sinfonia nro 298).

Kuva 7. Soolosellisti Seppo Laamanen soittaa ja kapellimestari Leif Segerstam johtaa Radion sinfoniaorkesterin harjoituksissa Helsingin Kulttuuritalolla 19.4.1977. (Håkan Sandblom/Yle Kuvapalvelu.)

Mikä se on se voima, joka saa sinut tikittämään? Joka on antanut sinulle voimaa näin monen vuoden aikana viettää tommosta, pitää tommosta raskasta ammattia ja opettaa ja kohdata nuoria ja olla aina yleisön edessä ja kehittyä?

Mä olen tullut siihen tulokseen, että se on eräänlainen rakkaus tähän musiikkiin, ja ammattiin, ja yleensäkin elämiseen ja tommoseen kanssakäymiseen ihmisten ja varsinkin nuorten kanssa. Mä luulen, että ei siihen sen kummempaa salaisuutta ole. Mä en oo tätä oikeestaan sillä tavalla koskaan ajatellukkaan, että miten mä oon jaksanu. Mä oon vaan ihmetelly, ja tuota, ollu kiitollinen. (Leppänen 1997.)

3 SEPPO LAAMASEN ”OMAT” KONSERTOT

Onneksi Esko Valsta ei ehtinyt puhelimeen. Mä jäljestäpäin tajusin, että on mieletöntä tämmönen, mun pitäis olla iloinen siitä, mutta kato ku mä olin kateellinen. Kerta-kaikkiaan, mitä hemmettiä se menee... (Laamanen 2011.)

Seppo Laamanen vertaa tuntemuksiaan mustasukkaisuuteen. Esko Valsta oli juuri esittänyt Helsingin kaupunginorkesterin solistina Laamasen ”oman” konserton Tauno Marttisen Rembrandtin ja Laamanen oli kuullut sen radiosta 10.1.1964. Hän tarttui suuttuneena puhelimeen haukkuakseen Esko Valstan, mutta ei onneksi saanut Valstaa kiinni. Kun Laamanen myöhemmin puhui Valstan kanssa, sai hän hillittyä itsensä ja kiitti hienosta soitosta. (Laamanen 2011; Radiokuuntelija 1-2/1964, 39.)

Tuo mustasukkaisuus ja teoksesta kiinnipitäminen, kantaesitysoikeus jne. ovat kovin tuttuja ilmiöitä. Puhuvat myös ”ensiyön oikeudesta”, tämä koskee myös teosten tilaajia. Että Laamanen pahastui Valstalle Rembrandin esityksestä on ymmärrettävä myös solistikeikan menetyksenä. Nehän ovat sellisteille usein kiven takana. (Sallinen 2019e.)

Aulis Sallisen sähköpostikommentti sopii tähän täydellisesti. Laamanen kantaesitti Rembrandtin Hämeenlinnan kaupunginorkesterin solistina vuonna 1962. Valsta soitti Rembrandtin 1964 Helsingin kaupunginorkesterin kanssa. Todellakin tämä Helsingin konsertti olisi kelvannut myös Laamaselle. Yleisradion arkistonauha Rembrandtista äänitettiin 8.4.1965 ja arkistossa se lepää edelleen.

Käydessään ensimmäisiä kertoja Suomessa Mstislav Rostropovitsh näki Rembrandtin partituurin Laamasilla Tapiolassa. Rostropovitsh ihastui partituuriin ensisilmäyksellä ja pyysi Laamaselta *Minä haluan tämän, minä haluan!* Seppo Laamanen lupasi lähettää, kuten hän aina kaikkea lupasi, mutta siirsi lähettämistä aina huomiseen ja jätti sen lopulta tekemättä.

Seppo Laamanen ei kiellä, että mustasukkaisuus saattoi jollakin tavalla olla tämän unohduksen taustalla. Oman konserton haluaa pitää omanaan ja Esko Valstan Rembrandt-esitys oli saanut Laamasen veren kiehumaan. Unohdus lienee ollut kohtalaisen merkittävä, sillä orkesterimateriaalin luovuttaminen yhdelle maailman parhaista sellotaiteilijoista, aktiivisesti konsertoivalle Mstislav Rostropovitshille, olisi saattanut nostaa Tauno Marttisen Rembrandtin maailman maineeseen.

Dmitri Shostakovitsh omisti ensimmäisen sellokonserttonsa 1959 juuri Rostropovitshille ja Seppo Laamanen muistaa kuinka sellistit maailmalla puhuivat, että *Rastro* on kätkenyt

sen omaan povitaskuunsa, eikä anna kenenkään muun soittaa sitä. Laamasen mukaan mm. venäläinen sellotaiteilija Mikhail Homizer oli vihainen, koska vain *Slava* sai soittaa konserttoa. (Laamanen 2011.)

Shostakovitshin ensimmäisen Sellokonserton ensiesityksen Suomessa soitti Erkki Rautio 26.1.1962 Helsingin kaupunginorkesterin solistina (Marvia & Vainio, 736). Laamanen soitti konserton 28.3.1962 Oulussa, jonka kaupunginorkesterin soolosolistina oli toisinaan Erkki Rautio (Nimimerkki Hn 1962). Nämä molemmat sellotaiteilijat, ”viimeiset mohikaanit” ovat soittaneet 80-vuotiskonserttinsa Sibelius-Akatemian Konserttisalissa. Erkki Rautio Seppo Laamasta kolme vuotta myöhemmin vuonna 2011. *Meillä on aina ollut Erkin kanssa hyvä suhde, eikä se vähentynyt, eikä pienentynyt. Kun mä tulin Oulusta Helsinkiin, Erkki meni Helsingistä Ouluun.* (Laamanen 2014.)

Opinnäytetyöni nimi tulee tästä Seppo Laamasen kantaesittämän konserton omistamisesta. Laamasen kantaesittämiä konserttoja ovat säveltäneet Ahti Karjalainen (1957, 1981), Aulis Sallinen (1961) ja Tauno Marttinen (1962, 1966). Seuraavissa kappaleissa esittelen konsertot säveltäjittäin aikajärjestyksessä kunkin säveltäjän ensimmäisen konserton kantaesityspäivän mukaan, keskittyen kuitenkin Tauno Marttisen konserttoihin, joista on saatavana eniten tietoa.

Olen koonnut tähän tutkielmaani kaikki konserton esityksistä Laamasen arkistosta löytyvät ennakoartikkelit, konserttiohjelmat ja lehtiarvostelut. Konserttojen lehtiarvostelut löytyvät liitteinä tämän työn lopusta. En analysoi konserttoja itse, mutta kokoaan näistä löytyvät esityspäivät, analyysit ja arvostelut, joiden perusteella lukija voi muodostaa jonkunlaisen kuvan teoksista ja niiden esityksistä. Haluan dokumentoida myös tietojen saamisen vaikeuden vuosikymmeniä esitysten jälkeen.

Säveltäjien esittelyt eivät kuulu tutkielmani aihepiiriin, mutta vähemmän tunnetuista Ahti Karjalaisesta ja Tauno Marttisesta kirjoitan kuitenkin lyhyesti, sillä tietoa on varsin vähän. Maailmankuulun säveltäjän Aulis Sallisen varhaiset vaiheet liittyvät opus 5 sävellysaikoihin ja niistä on hyvä kirjoittaa.

3.1 Ahti Eino Karjalainen (20.3.1907 Oulu - 2.10.1986 Jyväskylä)

Eikö ollu jotenki hieno tyyppi, musta jotenki tuntu, että mä olin melkeen niinku hänen poikansa (Laamanen 2011).

Anja Penttinen kertoo Keski-suomalaisen haastattelussaan, että Ahti Karjalainen on Seppo Laamasen tavoin kotoisin Oulusta, mutta varsinaisesti he tutustuivat vasta Helsingissä. Isä toivoi Ahti-pojastaan puuseppää ja kotona oli tehty sopimus, että hän vuorotunnein

höylää ja sahaa. Välillä oli siis myös lupa ”sahata” viulua. Mutta Ahti Karjalaisesta tuli multimusikko. Pasuunaa Karjalainen piti pääsoittimenaan. (Penttinen 1970.)

Karjalaisen Isä oli taitava kanteleensoittaja sekä kuoronjohtaja ja sukulaisia löytyi perheenjäsenistä koottuun suosittuun kueroon myös Karjalaisen äidin puolelta. Karjalainen muutti kotoa pois 14-vuotiaana ja palveli Helsingin laivaston soittokunnassa viisi vuotta.

Karjalainen opiskeli viulun- ja pasuunansoittoa sekä sävellystä Helsingin musiikkiopistossa 1922-31 ja Viipurissa 1932-39, jossa hän suoritti diplomin viulunsoitossa, Sibelius-Akatemiassa sävellysdiplomi ja kapellimestarikurssi vuosina 1942-1950. (Savikko 1966, 314-315.)

Ahti Karjalaisen ura oli hyvin monipuolinen. Hän toimi mm. Sibelius-Akatemiassa pasuunan- ja viulunsoiton opettajana sekä lapsiorkesterin johtajana. Jyväskylässä hän oli mm. musiikkiopiston varajohtaja, teorian, viulun ja pasuunansoiton opettaja, sinfoniaorkesterin ja sekakuoron johtaja ja myös osittain samoihin aikoihin Joensuun Orkesteriyhdistyksen johtaja. Kotkan musiikkielämässä Karjalainen vaikutti vuodet 1958-1962 ja palasi vuonna 1963 Jyväskylään toimien kaupungin musiikinjohtajana ja vuoteen 1971 kaupunginorkesterin kapellimestarina. Orkestereissa Karjalainen soitti uransa aikana pasuunaa, viulua ja alttoviulua. (Otavan iso musiikkitietosanakirja 3 1978, 375.) Erkki Pullisen kirjoittamassa Jyväskylän jäähyväiskonsertin arvostelussa Karjalainen kokee itsellensä tärkeimmäksi säveltämiskutsumuksensa. *Karjalainen ei työssään käytä ”minkä kirjoitin, sen kirjoitin” - tekniikkaa vaan kriittinen suhtautuminen teokseen jatkuu kantaesityksen jälkeenkin; kaikki kuullut teokset olivat enemmän tai vähemmän uusittuja versioita.* (Pullinen 1970.)

Kimmo Korhonen nimeää Ahti Karjalaisen yhdeksi usean konserton suomalaisista säveltäjistä, jotka suosivat myöhäistä romantiikkaa usein kansallisesti sävyttyneenä aina toisen maailmansodan yli (Korhonen 1995, 20). Ahti Karjalainen on säveltänyt ensimmäisen suomalaisen pasuunakonserton vuonna 1942 (Korhonen 1995, 75). Karjalainen, kuten myös Tauno Marttinen, ovat säveltäneet konserton myös harvinaiselle kansallissoittimellemme kanteleelle (Korhonen K. 1995, 77). Karjalainen mainitsee pääteoksikseen sinfoniinsa, sekä sello-, pasuuna- ja viulukonserttonsa (Savikko 1966, 317).

Pirkko Korhonen kirjoittaa Ahti Karjalaisen viimeisistä vuosista lisensiaatintutkielmassaan vuonna 2005. Karjalainen johti Jyväskylän orkesteria yhteensä 11 vuotta ja jäi vaimonsa Lidian kanssa Jyväskylään viettämään eläkepäiviään keskittyen yhä enemmän säveltämiseen. *Karjalaisen merkitys kaupungille ja erityisesti sen orkesterille on ollut mittamattoman arvokas. Jyväskylän orkesteri oli aina lähellä Ahti-sedän sydäntä; ei häntä syyttä kutsuttu Jyväskylän orkesterin isäksi!* (Korhonen P. 2005, 104.)

Music Finlandilla on Ahti Karjalaisen sävellystuotantoa 67 kappaletta (Music Finland 2019). Ahti Karjalaisen laaja kokoelma mm. kirjeitä ja lehtileikkeitä sijaitsee Kansallisarkistossa Jyväskylässä.

Syvällinen mietiskely yhtyneenä lämpimään huumoriin ja luonnontunteeseen sävyttää Ahti Karjalaisen säveltäjänkuva, jota hänen luontaiset opettajanlahjansa vielä kirkastavat. (Savikko 1966, 317.)

3.1.1 Cellokonsertto opus 50 (1954)

Ahti Karjalaisen ensimmäisen sellokonsertton vaiheiden tutkiminen yli 60 vuotta kantaesityksen (1957) jälkeen on monin tavoin erittäin haasteellista. Sellostemmoista on olemassa eri versioita sekä lehtiartikkeleissa ja kirjoissa väriä vuosilukuja. Music Finland ilmoittaa ensimmäisen konsertton sävellysvuodeksi 1954. Luovan säveltaiteen edistämissätiön Suomalaista musiikkia -julkaisussa sanotaan Ahti Karjalaisen sellokonsertton sävellys- ja kantaesitysvuodeksi 1956 Oulussa (Suomalaista musiikkia 1973, 74). Seppo Laamasen ensimmäisessä pianopartituuriversiossa lukee ”Omistettu Seppo Laamaselle Cellokonsertto 25.2.1954”. Suomalainen konsertto -kirjassa sävellysvuosi on 1956, mutta Karjalaisen toinen sävellys *Ostinato* 1954 (Korhonen K. 1995, 85). Otavan iso musiikkietosanakirja luetteloi Karjalaisella olevan kaksi sellokonserttoa (1954, 1956) ja lisäksi *Ostinato* sellolle ja pienelle orkesterille 1954 (Otavan iso musiikkietosanakirja 3 1978, 375). Mutta tämä tieto on väärä. Karjalainen on selkeästi nimennyt partituureihinsa ensimmäisen ja toisen konsertton. Toinen sävellettiin vuonna 1981.

Tutkimustyön alussa minulla oli kuunneltavissa Yleisradion äänitys kantaesityksestä Helsingissä 1957 ja äänitys Jyväskylässä 1970, sekä Seppo Laamasen moneen kertaan naureskellen toistama *Ahti sävelsi kolmannen osan lukuisia kertoja ja siitä tuli aina vain huonompi*. Innostuin aikoinaan juuri tästä tarinasta ja päätin samalla selvittää, mitä muita konserttoja hänelle on sävelletty ja miksi ne ovat kadonneet.

Vuonna 2011 Seppo Laamasen kotona oli muovikasseissa lehtiartikkeluita, konserttiohjelmaa ja -artikkeleita, joista vähitellen rakensin Karjalaisen ensimmäisen konsertton ”kierteen” ympäri Suomen. Seppo Laamasen luettelee kaikki paikkakunnat aivan oikein vuonna 2011. *Eipä niitä orkestereita paljon enempää ollutkaan*. Ahti Karjalaisen ensimmäinen sellokonsertto kantaesitettiin Helsingissä 5.11.1957. Konsertto esitettiin myös Lahdessa, Tampereella, Kotkassa, Oulussa ja kaksi kertaa Jyväskylässä. Karjalainen johti itse kaikki esitykset.

Opinnäytetyöni selvittää hiukan Ahti Karjalaisen ensimmäisen sellokonsertton vaiheita, mutta valmiiksi ne eivät taida tulla koskaan. Yleisradion arkistossa on äänitys Ahti Karja-

laisen johtamasta kantaesityksestä. Arkistossa mainittiin kapellimestariksi väärin Nils-Eric Fougstedt, joka johti konsertissa kaikki muut kappaleet. Virhe on korjattu pyynnöstäni keväällä 2019. Toinen äänitys jäähyväiskonsertti Jyväskylässä 13.12.1970. Tässä arkiston tekstissä mainitaan konserton sävellysvuodeksi 1956.

Seppo Laamasen muistot ensimmäisestä konsertosta

Meillä oli mahtava ystävyys sen Ahdin kanssa. Ahti oli teosofi niinku hänen vaimonsakin. Ja aina semmonen juutalaislakki. (Laamanen 2011.)

Kuva 8. Ahti Karjalainen ja Seppo Laamanen harjoittelevat konserttoa Jyväskylässä. Kuva on julkaistu Keski-suomalaisessa 13.12.1970, ja myös Martti Issakaisen kirjassa Seppo ja sello 1993. (Jorma Pärssinen 1970/KSML.)

Seppo Laamanen asui Oulussa ja Ahti Karjalainen oli Helsingin kaupunginorkesterin ykköspasunisti, kun sellokonserton sävellystyö aloitettiin, mutta väliin tuli opiskelu Puolassa 1951-1952 (Laamanen 2011). Vuonna 2014 Laamanen muistaa suunnitelleensa diplomin tekemistä Sibelius-Akatemiassa ja ehdottaneensa Karjalaiselle konserton säveltämistä tätä varten ennen Puolan matkaa (Laamanen 2014). Otavan ison tietosanakirjan mukaan Karjalainen oli Helsingin kaupunginorkesterin pasuunan äänenjohtaja vuodet 1944-51 ja vaikutti sen jälkeen mm. Jyväskylässä (Otavan iso musiikkitietosanakirja, 375). Ahti Karjalaisen ensimmäinen sellokonsertto on sävelletty 1954. Korjauksia tehtiin vielä ennen kantaesitystä ja monta kertaa sen jälkeen. Näitä vaiheita olen tallentanut tähän opinnäytetyöhöni.

Laamanen kertoo juuri palanneensa Moskovasta 1956, *olin harjoitellut mielettömästi ja vetävässä soittokunnossa*. Ahti Karjalainen lähetti kirjeissä muutosehdotuksia ja kävi välil-

lä lentokoneella Oulussa yhdessä Laamasen kanssa pohtimassa sävellystä. Ahti Karjalaisen kirjeet ovat Laamasella ”tallessa”, mutta emme ole niitä löytäneet. *Mä olin onnellista poikaa ja Ahti oli onnellinen.* (Laamanen 2011). Mahdollisten kirjeiden lisäksi Laamasen arkistossa on partituuripapereita, joihin Karjalainen on kirjoittanut korjauksia ja viestejä Laamaselle.

Ahti Karjalaisen ensimmäinen sellokonsertto oli Seppo Laamaselle suuri läpimurto. Laamanen soitti sen ulkoa ja sitä ihmeteltiin (Laamanen 2014). Kantaesitys oli Radion sinfoniaorkesterin Tiistaikonserttisarjassa ja samalla suora lähetys radiossa. Tahti oli tiukka, sillä tiistaikonsertin harjoitukset alkoivat maanantaina (Maasalo 1977, 115).

Hyvänen aika, en muista onko tyttäreni syntynyt -58 vai -59 (oik. 1957)! Mutta ei kai se yhdestä vuodesta ole kiinni. Joka tapauksessa hänen syntymäpäivänään, taikka edellisenä, oli tämän konserton kantaesitys. (Issakainen 1993, 73.)

Ahti Karjalaisen ensimmäinen sellokonsertin kantaesitys oli 5.11.1957 Helsingissä ja Seppo Laamasen esikoistyttä syntyi 6.11.1957 Oulussa. Samoihin aikoihin näyttelijä Tauno Palo oli yhden miehen teatterikiertueella ympäri Suomen ja viettämässä iltaa oululaisen kulttuuriväen kanssa. Kuultuaan tuoreen isän Seppo Laamasen uutiset, päätti Tauno Palo keskellä yötä tilata kimpun ruusuja Sirkka-vaimolle. Hoitajat ja Sirkka Laamanen olivat sairaalassa innoissaan Tauno Palon ruusuista. Vuonna 1982 Laamanen soitti Palon hautajaisissa, mutta he eivät koskaan muuten tavanneet toisiaan. (Laamanen 2014.) Liisa Laamanen muistaa, että Palon nimi luki ovesa vielä, kun he muuttivat Lallukkaan vuonna 1981, mutta Palo oli jo niin sairas, että asui muualla. (Laamanen L. 2014.) Tauno Palon tilaamista ruusuista Seppo Laamanen kertoo myös dokumentissa *Miehet valoa etsimässä* (Östling 2011).

Sitten tämä ensimmäinen konsertto oli siitä mielenkiintoinen, että joka ikinen kerta, kun se esitettiin, niin siinä oli joka ikinen kerta uusi hidas, eikun nopea osa. Mutta kun se ei ollu niin hyvä ja mää jossakin vaiheessa sanoin, että kuule joka kerta kun sä oot uusinu tämän viimisen osan, niin se on minusta huonompi. Ja sitten palattiin siihen vanhaan. (Laamanen, 2011.)

Martti Issakaisen Seppo ja sello -kirjassa Laamanen muistelee Karjalaisen ensimmäistä konserttoa ja ilmoittaa kantaesitysvuoden väärin:

Vuonna -58 soitin kantaesityksenä Ahti Karjalaisen sellokonsertin. Kymmenisen vuotta sitten kuulin hänen luonaan tämän nauhan. Totesin silloin, että nuoruudessa on kyky heittäytyä, on kuin meedio, voi soittaa tekniikasta välittämättä ja siksi se toimii. Mutta kun taito ja kokemus lisääntyvät, saa estoja ja rupeaa pelkäämään, ei

ole enää sitä heittäytymistä ja hurmiota. Ja kun se katoaa, katoaa lähes kaikki oikean taiteen olemuksesta. (Issakainen 1993,9.)

Onpa hyvää soittoa! Siis mä en tiennyt, että mä soitan niin hyvin ja kato oli suolikielit ja joku tehdassello vielä. (Laamanen 2011.)

Dokumentit ensimmäisen sellokonsertton esityksistä

1. Helsinki 5.11.1957 Yliopiston sali (kantaesitys)

Ahti Karjalaisen Sellokonsertto opus 50 kantaesitettiin Radion sinfoniaorkesterin Tiis-taikonserttisarjassa Yliopiston salissa 5.11.1957 ja konsertti oli suora lähetys Ylen Yleis-ohjelmassa (Radiokuuntelija 45/1957, 24-25).

Kuva 9: Seppo Laamanen ja Ahti Karjalainen. (Radiokuuntelija 45/1957, 14.)

Seppo Laamasen arkistoissa on konsertista kolme lehti-arvostelua (LIITE X). Arvostelijoina ovat nimimerkit Kun. [Jouko Kunnas], U K-i [Uuno Klami] ja E. B. [Erik Bergman].

Mielenkiintoisen kommentin löysin heti Jouko Kunnaksen arviossa. Kunnas toteaa, päinvastoin kuin yleensä, Karjalaisen onnistuneen parhaiten finalessa, jossa oli vauhdikasta menoa ja vaihtelevia sointivärejä. Ja juuri viimeisen osan Ahti Karjalainen sävelsi Laamasen mukaan ainakin kolme kertaa uudestaan. Kunnas on myös sitä mieltä, että konsertto ei vakuuttanut keksinnältään ja kolmiosainen teos jäi saman sävyiseksi, jollakin tavoin harmaaksi. (Kunnas 1957)

Helsingin Sanomien kriitikko Uuno Klami kehuu soolosoitinta käytetyn luontevasti ja soittimelle kiitollisella tavalla, mutta huomauttaa, ettei sävelellinen sisältö ollut yhtä vakuutta-

vaa kuin sävellystekninen suoritus. Klami piti parhaana toista osaa ja moitti sävellyksen kolmannen osan sellon osuutta tavanomaisemmaksi. (Klami 1957, 12.) Olisiko tämä vaikuttanut Karjalaiseen, joka sävelsi kolmatta osaa yhä uudestaan? Erik Bergmankin kritisoi kolmatta osaa Hufvudstadsbladetissa. *Han äger uppenbara kvaliteter. Det märkte man redan genast i de första takterna.* Kolmatta osaa Bergman sanoo hieman tylsäksi. (Bergman 1957,7.)

2. Tampere 13.12.1957 Kaupungintalo

Tampereen konsertista Seppo Laamasen arkistosta ei löydy mitään dokumenttia. Kotkan ja Lahden konserttien materiaaleista pystyin päättämään, että konsertto on esitetty Tampereella 1957 marraskuun ja 1958 helmikuun välillä. Tampereen kaupunginorkesterin arkiston säveltäjäkortissa on esitykselle kuitenkin väärä päivämäärä ennen kantaesitystä 25.2.1957. Käsiohjelma löytyi Tampereen kaupunginarkistosta ja päivämääräksi täsmentyi 13.12.1957.

3. Lahti 26.2.1958 Konserttitalo

Lahden konsertista on Laamasen arkistossa vain käsiohjelma. Karjalaisen ja Laamasen yhteinen ystävä Urpo Pesonen, työskenteli Laamasen mukaan Lahdessa ja tämä saattoi vaikuttaa siihen, että Karjalaisen konsertto esitettiin kaupungissa. Ahti Karjalainen oli tosin itse aktiivinen ihminen ja osasi myös markkinoida tuotantoaan, pohdimme yhdessä Laamasen kanssa. (Käsiohjelma 1958.)

4. Kotka 3.12.1958 Kotekon juhlasali

Kotkan Suomen säveltaiteen viikon juhlakonsertin käsiohjelman esittelytekstistä selviää, että Ahti Karjalainen on Kotkan seudun musiikkiopiston uusi johtaja ja orkesterin kapellimestari. Karjalainen siis toi konserttonsa esityksen omalle orkesterillensa Kotkaan. Käsiohjelmassa analysoidaan myös konserton muotoa, mutta ei ole tietoa kuka analyysin on kirjoittanut:

Nyt kuultava sellokonsertto on klassilliseen tapaan 3-osainen, joista 2. ja 3. osa nivoutuvat tauottomasti toisiinsa. Ensimmäinen osa on sonaattimuotoinen. Sen hitaan osan johdannon aloittaa soolosello yksinään, ja siihen liittyvä orkesteri soittaa säestykseksi boleron tapaisen, tärkeän rytmillisen aiheen, jonka tapamme myös laulavan toisen osan välitaitteen orkesterisäestyksessä. (Käsiohjelma 1958.)

Nimimerkki J. A. Kehuu arvostelussaan kapellimestari Ahti Karjalaista orkesterin valmennuksesta ja selväpiirteisestä musikaalisesta johtamisesta. Hänen mielestään konserton atonaalisuus saattoi jäädä tottumattomalle kuulijalle käsittämättömäksi. *Teos ansaitsee*

kuitenkin täyden huomion ja osoittaa säveltäjä Karjalaisen taidokkaaksi tekijäksi. Nimimerkki J. A. sanoo ensimmäisen osan kehittelyn vaikuttaneen pitkäveteiseltä ja hajanaiselta, mutta hidas osa on kaunis ja ehyt. Myös tällä kertaa arvostelija pitää kolmatta osaa ensikuulemalta parhaana *kepeän leikittelevä, rytmikäs, ehyt ja ylläpitävä. Sellokonserton solisti Seppo Laamanen osoittautui ennakkomainostuksen mukaiseksi, suureksi lahjakkuudeksi, jonka taitoa vielä monesti vaativissa tehtävissä kysytään.* Arviossa sanotaan konserton teknillisten ja musiikillisten vaikeuksien olevan sellaisia, että niiden selvittämisessä taiteilijan kyvyt punnitaan. (Nimimerkki J. A. 1958)

5. Oulu 1.4.1960 Madetojan sali

Seppo Laamaselta löytyneissä Madetojan salin konsertin lehtiartikkeluissa ei ollut edes vuosilukua eikä Oulun kaupunginorkesterilla ole tietoja näin vanhoista konserteista. Aluksi en tiennyt, mihin Oulun konsertti kiertueella sijoittuu. Pääsin jäljille Kalevan lehtileikkeen vasemmassa alakulmassa olevasta Kemin Kaupunginteatterin mainoksesta viikonvaihteen Miljoonavaillingin näytännöstä (Nimimerkki O.T 1960). Sen tiedon avulla Kemin Kaupunginteatteri vahvisti vuosiluvuksi 1960.

Myöhemmin löysin Laamasen arkistosta myös Oulun konsertin käsiohjelman, jossa on sama analyysi teoksesta kuin Kotkan käsiohjelmassa. Siitä tarkentui oikea päivämäärä 1.4.1960. (Käsiohjelma 1960.)

Oulun Sinfoniakonsertti VII:n käsiohjelmassa todetaan virheellisesti nyt esitettävän konserton olevan kantaesitys. Konsertto on tämän ohjelman mukaan päivätty 9.12.1956. Kalevan arvostelussa nimimerkki O.T. sanoo konserton ensimmäisen osan olevan kantaesitys ja miellyttävä huomionosoitus säveltäjän syntymäkaupungille.

Nimimerkki O.T. mainitsee uuden sävellyksen ”selostuksen” olevan vaikeaa, sillä ensikuulemalta sävellys tuskin täydellisesti kenellekään avautuu. Hän kehuu ensimmäisen osan kadensseja, mutta moittii alkuosien vaikuttaneen monotonisilta. Nimimerkki O. T. mainitsee Seppo Laamasen esityksen olleen aivan erikoisen huoliteltua ja saatiin sykhdyttäviä näytteitä hänen taituruudestaan ja tulkinnallisesta aitoudestaan. (Nimimerkki O.T. 1960.)

Nimimerkki L-s. kommentoi omaperäisen Karjalaisen sävellystä: *Itse asiassa sävellyksenä sellokonsertossa on paljossa määrin soipaa kauneutta, joskin rikkaan sointuleikittelyn vuoksi voi ymmärtämätön kuuntelija vierastaa sitä.* Hän kertoo Seppo Laamasen esittäneen konserton varmaotteisesti virtuoositaitajan luistavalla tekniikalla ja ylistää taiteilijan uhkuvan sisäistä varmuutta mitä suuremmassa määrin. (Nimimerkki L-s. 1960.)

6. Jyväskylä 26.4.1966 JKK:n juhlasali [Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu]

Uudistettu sellostemman kolmas osa on päivätty 21.2.1966 Jyväskylässä.

Ennakkomainoksessa Keski-Suomen Iltalehdessä 20.4.1966 sanotaan virheellisesti Seppo Laamasen esittäneen Ahti Karjalaisen sellokonserttoa vuodesta 1950 alkaen eri puolilla Suomea. Tällä kertaa kolmas osa oli jälleen uusittu ja soitettiin kantaesityksenä. (Nimeton 1966a.)

Toisessa ennakoartikkelissa 25.4.1966 Ahti Karjalainen vitsailee konserton kolmannesta osasta, *kuinka monasti se nyt onkaan uusittu?* (Penttinen 1966).

Nimimerkki J.L. on haastatellut kahvikupin ääressä Seppo Laamasta ja Ahti Karjalaista ennen konserttia. Haastattelun pääkohta on konserton huolellinen uudelleen säveltäminen. Ennen konserton kuudetta esitystä ovat säveltäjä ja solisti eri mieltä montako kertaa kolmas osa on uusittu. Ahti Karjalainen sanoo tämän olevan kolmas uudistettu versio ja Seppo Laamanen väittää neljäs. (Nimimerkki J.L. 1966.)

Dmitry Hintzen mielestä ensimmäinen osa on temaattisesti jokseenkin suppea, toinen osa antoisampi ja sisältörikkaampi. *Viimeinen osa perustuu virtuosisiin elementteihin ja rytmilisiin, hauskasti keskitettyihin ideoihin.* Hän kehuu sellotaiteilija Seppo Laamasen sormilaudan hallinnan olleen koko skaalalta vakuuttavan varma. (Hintze 1966.)

Tuntematon kirjoittaja Keskisuomalaisessa sanoo, ettei ole kuullut perusteellisesti uusittua kolmatta osaa aiemmin, eikä voi niitä vertailla. Kolmas osa oli kuitenkin ilmeikäs ja taitavasti orkestroitu. *Sävellys muodostaakin ansiokkaan lisän säveltäjän jo ennestään laajaan tuotantoon.* (Nimeton 1966b.)

7. Jyväskylä 13.12.1970 Yliopiston juhlasali

Ahti Karjalaisen jäähyväiskonsertissa soitettiin jälleen uusi versio sellokonsertosta. Tallennus löytyy Ylen arkistosta.

Konserttipäivänä 13.12.1970 Keskisuomalaisessa oli pitkä kirjoitus illan jäähyväiskonsertin säveltäjä Ahti Karjalaisesta ja solisti Seppo Laamasesta. Nimimerkillä A.P. Anja Penttinen kirjoittaa Ahti Karjalaisen uran vaiheista ja syvästä vaikutuksesta Jyväskylän musiikkielämään. Konserton intensiivisestä yhteistyöstä säveltäjän ja solistin välillä sanotaan:

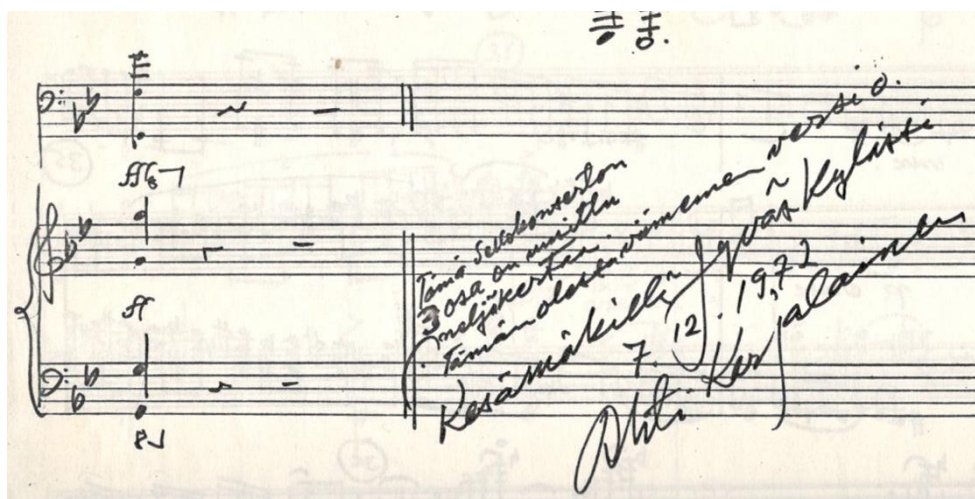
Neuvottelut käytiin ystävyyspohjalta, joten mitään hansikkaiden tiskiä paiskomisia ei tapahtunut kertaakaan. Konserton kolmas osa on sävelletty kolmasti. Sellisti pitää puolestaan toista osaa muodollisesti parhaana. Viimeinen osa on uusittu keuhalla 1969 ja juuri tämä osa kuullaan nyt ensi kerran konserttilavalta. (Penttinen 1970.)

Artikkelin kirjoittajalle on varmaankin annettu sama analyysi Oulun konsertin käsiohjelmasta. Teoksen esittely on kirjoitettu lainaten kaiken tästä tekstistä, ”Kantaesitys oli Oulussa” -virhettä myöten! Vaikka aiemmin artikkelissa kantaesityksen mainittiin olleen Helsingissä.

Uuden Suomen arvostelussaan Erkki Pullinen toteaa *konserton olevan sävelletty solistille ja hänen soittimelleen, orkesteri saa tyytyä alistettuun säestäjänasemaan. Seppo Laamanen esitti sen lämpimän kauniilla äänellä ja varmalla hallinnalla. (Pullinen 1970.)* Sellokonserton sävellysvuodeksi mainitaan väärin 1956 [oik. 1954] ja että tämä versio olisi sävelletty 1968, vaikka yksi versio Laamasen arkiston partituureista on valmistunut kesällä 1969. Tai sitten vuoden 1969 versio on hyljätty ja palattu edelliseen? Yleisradio äänitti jäähyväiskonsertin ja arkistossa mainitaan tämän version olevan sävelletty kesällä 1969 ja se esitetään nyt ensi kerran. Sävellysvuodeksi tekstissä mainitaan väärin 1956.

Seppo Laamanen muistaa, että juhlakonsertin jälkeen Ahti Karjalainen oli autolla poistumassa konserttipaikalta, kun vahtimestari juoksi perään ja huusi tämän peruuttaneen suoraan lyhtypylvääseen. Ahti Karjalainen suuttui. *Enhän minä voi nähdä, kun takaikkuna on täynnä kukkia! (Laamanen 2011.)*

8. Ei esitystä

Esimerkki 1. Konserton viimeisen esityksen jälkeen uusitun pianopartituurin viimeinen tahti ja Karjalaisen viesti. *Tämä sellokonserton 3. osa on uusittu neljä kertaa tämän ollessa viimeinen versio. Kesämökillä Jyväskylässä 7.12.1972.*

Myös Yleisradion arkistossa olevan partituurin lopussa on Karjalaisen viesti kolmannen osan neljännessä versiosta ja sama päiväys kesämökiltä. Tätä uusinta versiota ei ole löytämiäni tietojen mukaan koskaan esitetty.

3.1.2 Sellokonsertto 2 opus 111 (1981)

Jyväskylän kaupunki järjesti Ahti Karjalaiselle sävellyskonsertin hänen täytettyään 75 vuotta 20.3.1982. Jyväskylän Yliopiston juhlasalissa Seppo Laamanen kantaesitti 21.4.1982 hänelle omistetun Ahti Karjalaisen Sellokonserton 2 opus 111. Konserton johti Kyösti Haatanen. (Käsiohjelma 1982; Penttinen 1982, 8.)

Laamasen arkistosta löytyy Karjalaisen 13.3.1982 lähettämät virheiden korjaukset sooloääneen sekä ”lopullinen loppu” alkaen partituurin numerosta 492. Korjaukset on kirjoitettu nuottipaperille. Toisella puolella on Karjalaisen kirjoittama viesti, josta käy ilmi hänen ehkä joutuvan jalkansa takia sairaalaan ennen konserttia. (Karjalainen 1982.)

Karjalaisen toisesta konsertosta Seppo Laamanen ei vuonna 2014 muista juuri mitään:

Muistaakseni en soittanut sitä edes ulkoa, joka on minulle harvinaista. On ollut vähän pieni ylpeys, että kaikki pitää soittaa ulkoa. - - Nähtävästi se ei ollut sitten niin hyvä eikä vaikuttava, kuin se ensimmäinen. Kyllä se muuten olisi jäänyt mieleen. (Laamanen 2014.)

Koska Laamanen ei muistanut konsertosta juuri mitään, eikä hänen arkistostaan löytynyt tietoja, kävin vuonna 2019 Kansallisarkiston mikrofilmiltä lukemassa Anja Penttisen haastattelun, joka julkaistiin Keskisuomalaisessa konserttipäivänä 21.4.1982. Kuvassa Ahti Karjalaisella on onnettomuuden takia kainalosauvat ja hän ilmoittaa johtavansa viimeisen numeron joko ilman keppejä tai keppien kanssa. Seppo Laamanen kommentoi konserttoa:

Kantaesitys on oikeastaan pääharjoitus. Sävellyks tuntuu hyvältä, melodiikan käsitteilyltään se on myös vaikea, mutta ehdottoman persoonallinen ja orkestrointi on suorastaan mahtava. Ilman orkesteria sitä ei kyllä voi harjoitellakaan, kuten voi monia muita sellokonserttoja. Laamasen mielestä sävellyks on optimistinen olematta silti pinnallinen. (Penttinen 1982, 8.)

Mikrofilmiltä löysin myös Eero Rädyn Keskisuomalaiseen kirjoittaman arvostelun:

Konsertin varsinainen uutuus, sellokonsertto no 2, on soolostemmaltaan mietiskelevä. Selloääni kontrastoi mielenkiintoisesti ilmavan ja rytmikkään orkesterisatsin kanssa. Herkkä kadenssi edelsi vaikuttavaa loppunousua. Konserton tulkitsi hienovaraisesti taiteilija Seppo Laamanen, jolle teos on omistettu. (Räty 1982.)

Yleisradion arkistosta löytyy partituuri ja orkesterimateriaali, uusittu versio 1982. Sama versio on myös Music Finlandilla ja Ahti Karjalaisen allekirjoitus. *Tämä uusittu II attacca III osa valmistui 26.7.1982 kesämökillä Jyväskylässä.*

Siis uusi versio jälleen kantaesityksen jälkeen.

Toukokuussa 2014 Laamanen muistaa Pertti Pekkasen kanssa Kulttuuritalolla Ylelle tehdyn kantanauhan tästä toisesta konsertosta. Tämäkin 18.1.1985 äänitetty tallenne lepää Yleisradion arkistossa. *Kuunteleppa se ja kerro! (Laamanen 2014).*

3.2 Aulis Heikki Sallinen (9.4.1935 Salmi -)

Juhani Aromäen kirjassa *Elämäni on musiikki*, Aulis Sallinen sanoo olevansa sukunsa musta lammas. Vanhemmat pitivät musiikista, mutta musikaalisesti lahjakkaita ei lähisuvusta löytynyt.

Aulis Sallinen aloitti viulunsoiton 9-vuotiaana. Hän kiinnostui myös kotona olevasta pianosta ja improvisoi mielellään jazzia. Ehkä tämä antoi sysäyksen säveltämiseen. Hän sävelsi 16-vuotiaana ensimmäisen pianokappaleen. Sallisen isän mielestä kuitenkin täytyi ensin lukea ylioppilaaksi, minkä jälkeen voisi harrastaa musiikkia.

Perheenisä Aulis Sallinen opiskeli kansakoulunopettajaksi ja työskenteli opettajana samaan aikaan opiskellessaan Sibelius-Akatemiassa sävellystä Aarre Merikannon ja Joonas Kokkosen johdolla. Sävellysdiplomin hän sai vuonna 1960.

Ensimmäisen vuoden Merikanto haukkui ja toisena jo hiukan kiitti, muistaa Aulis Sallinen. Kun Sallisen ensimmäinen orkesteriteos esitettiin julkisesti Akatemian oppilasnäytteenä, Merikanto oli jopa kehottanut lehtimiehiä haukkumaan hänet. (Aromäki 1980, 284-286).

Vuonna 1960 Aulis Sallisesta tuli Radion sinfoniaorkesterin hallinnollinen johtaja kymmeneksi vuodeksi. Säveltämiselle oli vielä vähemmän aikaa. Vasta 1970-luvun alussa Sallinen teki rohkean ratkaisun, jätti virkansa ja ryhtyi säveltäjäksi. Vuonna 1976 hänelle myönnettiin taiteilijaprofessorin arvo ja menestyksen myötä hän on voinut keskittyä työhönsä. (Aromäki 1980, 287, 290.) Aulis Sallinen on nykyään yksi kansainvälisesti arvostetuimmista suomalaisista klassisen musiikin säveltäjistä. Hänet tunnetaan mm. oopperoistaan.

3.2.1 Variaatioita sellolle ja orkesterille opus 5 (1961)

Aikamme musiikki -kirjassa mainitaan muunnelmamuodon löytyvän monista Sallisen sävellyksistä: *Mauermusik* (1962), *14 Juventas-variaatiota* (1963), *Variations sur Mallarmé* (1967) ja kolmas jousikvartetto *Aspekteja Peltoniemen Hintrikin surumarssista* (1969). *Variaatioita sellolle ja orkesterille* (1962) on jätetty mainitsematta. (Heiniö 1995, 212-214.)

Vuonna 1962 kantaesitetystä Aulis Sallisen Variaatioista sellolle ja orkesterille on vaikea löytää tietoa. Se puuttuu jopa säveltäjän teosluetteloista uusimmissa musiikin historian kirjoissa. Tuntuu siltä kuin teos olisi haluttu unohtaa.

Kuva 10. Seppo Laamanen harjoittelee lavalla teosta Elegia Sebastian Knightille, Aulis Sallinen ja piippu. (Still-kuvat TV-dokumentista Musiikkiykkönen: Säveltäjäprofiili Aulis Sallinen/Yle TV 1 1970.)

Erkki Salmenhaara kirjoittaa Variaatioista kirjassa Vuosisatamme musiikki:

Variaatioissa sellolle ja orkesterille sekä Elegiassa Sebastian Knightille soolosellolle Sallinen antaa tämän soittimen laulaa lämpimästi ja sonooristi, tavalla joka ei loppujen lopuksi ole kovin kaukana romantiikasta (Salmenhaara 1968, 221).

Otavan iso musiikkitietosanakirja 5 ottaa Muunnelmat sellolle ja orkesterille esimerkiksi Sallisen sävellyksistä:

Muunnelmat sellolle ja orkesterille vuodelta 1960 [oik. 1961] tuovat esiin yhden Sallisen sävellyksille varsin olennaisen piirteen: hänellä on luontainen taito käsitellä jousisoittimia, etenkin selloa. Tähän liittyy hänen koko sävellystyönsä luonteenomainen aito musikanttisuus, joka ilmenee eräänlaisena keksinnän ilona. Tämä on ominaisuus, joka osaltaan tekee Sallisen sävellykset helposti lähestyttäviksi, silloinkin kun muoto ja sointikuva ovat perinteisestä suuresti poikkeavia. (Koskimies A-L 1979, 118.)

Lehtiarvostelut löytyvät Seppo Laamasen arkistosta ja kantaesityksestä äänitys Yleisradion arkistosta, mutta ei juuri muuta. Päästäkseni tutkimuksessani eteenpäin soitin Aulis Salliselle 12.5.2014, ja hän vastasi puhelimeen kotonaan lämpimässä Ranskassa.

Aulis Sallinen toimi Radion sinfoniaorkesterin ensimmäisenä intendenttinä 1960-1969 (Maasalo 1980,187) ja Seppo Laamanen kantaesitti Variaatiot sellolle ja orkesterille

2.10.1962. Laamanen oli soittanut kaksi vuotta Radion sinfoniaorkesterissa kolmantena soolosoittajana, mutta muuttanut kesällä Seinäjoelle.

Laamanen ja Sallinen siis tunsivat toisensa orkesterin kautta. Kumpikaan herroista eivät muista vuonna 2014 oliko Variaatiot sävelletty juuri Laamaselle, mutta he molemmat oletavat, että näin saattoi hyvinkin olla. Seppo Laamanen oli äänittänyt Sallisen ensimmäisen jousikvartetton vuonna 1960 ja kantaesitti myös vuonna 1964 sävelletyn suosittuun soolosoittajien Elegia Sebastian Knightille. Sallisen varsinaisen Sellokonserton kantaesitti Arto Noras 1977 kuten myös Kamarimusiikki nro 3 Donjuankvijoten yölliset tanssit sellolle ja jousiorkesterille 1986.

Marraskuussa 2019 saan Salliselta uutta tietoa Elegia Sebastian Knightin säveltämisestä:

"Elegian Sebastian Knightille" kirjoitin alunperin George Rastenbergerin käyttöön. En muista esittäkö hän sen julkisesti, joka tapauksessa korjasin ja kirjoitin teoksen uudelleen ja tämän version (siis kustannetun) kantaesitti Seppo Laamanen. Missä ja milloin, en muista. (Sallinen 2019e.)

Vuonna 2014 yllättäen tehdyssä puhelinhaastattelussa Aulis Sallinen ei muista miksi hän Variaatioita sellolle ja orkesterille sävelsi. Hän arvelee sen olleen Yleisradion tilausteos, mutta kerroin, että Yleisradion arkiston mukaan se ei ollut. Sallinen on tiedon jälkeen samaa mieltä. *Jos ei ollut virallinen tilaus, epävirallisia ei ollut. (Sallinen 2014.)*

Sähköpostissa marraskuussa 2019 Aulis Sallinen kertoo lisää:

Seppo oli noina vuosina RSO:n selloryhmässä, itse olin orkesterin intendenttinä. Tunsimme toisemme hyvin, siksi oli luontevaa että hän hienona sellistina valikoitui teoksen kantaesittäjäksi. Tämä saattoi tapahtua vasta kappaleen valmistuttua, kyseessä ei siis ole "hänelle kirjoitettu" saati omistettu teos. (Sallinen 2019e.)

Puhelinhaastattelussa vuonna 2014 Aulis Sallinen ei muista kovin paljon yli 50 vuotta sitten esitettyjen Variaatioiden sävellysprosessista, mutta heti puhelinkeskustelun aluksi hän toteaa teoksen olevan esityskiellossa. Hän tarkentaa vielä, että asetti sen jakelukieltoon silloisessa Suomalaisen musiikin tiedotuskeskuksessa [nyk. Music Finland]. *Teosten esittämistähän he eivät valvo. (Sallinen 2014.)*

Music Finland vahvistaa sähköpostilla Aulis Sallisen pyytäneen kaksi vuotta aikaisemmin [2012] laittamaan kaikki kustantamattomat teoksensa levityskieltoon:

Siihen asti ne olivat olleet normaalisti levityksessä. Jos säveltäjä päättää myöhemmin saattaa teokset julkisesti saatavaksi, tekee hän sen kustantajan kautta. Näin olen, meillä ei ole tällä hetkellä levityksessä yhtään Sallisen teosta, eikä luultavasti tu-

lekaan. Säveltäjä on itse todennut, ettei tule tarvitsemaan nuotistopalvelujamme, koska (lähes) kaikki hänen teoksensa on kustannettu. (Laitinen 2014.)

Vuos, pari sitten säikähdin, että hitto viekään, täytyy varustautua. Aulis Sallinen kuuli jonkun lunastaneen Variaatioiden nuotit ja yllättyi teoksen yhä elävän tällä tavalla ja päätti kieltää sen esittämisen, siis ainakin jakelemisen. Säveltäjän mielestä se ei ole sillä tavalla kypsä teos, pitäisi ylimalkaan katsoa kriittisesti ja tehdä päätös. Hänellä on ollut tarkoitus ottaa kappale esiin syvempään tarkasteluun, mutta ei ole ollut aikaa. Sallinen on ilahtunut puhelustani, jonka johdosta mahdollisesti vihdoinkin ottaisi teoksen käsittelyyn. (Sallinen 2014.) Lupasin lähettää Salliselle sähköpostilla vanhat lehtiarvostelut Variaatioista.

Seppo Laamanen muistaa vuonna 2011 Sallisen kieltäneen konsertin soittamisen, siis jo ennen tätä vuoden 2012 jakelukieltoa:

Se oli oikeen kiva kappale, josta Aulis sano sille myöhemmin sano, että ei sitä saa soittaa. Ja mä sanoin, että kyllähän sitä saa soittaa, ku on nuotit. Se on soittajien asia. Jos soittajat pitävät siitä, niin mikäs siinä. (Laamanen 2011.)

Vuonna 2019 Sallinen ei osaa tarkentaa milloin hän on kieltänyt Variaatioiden soittamisen. *En tarkalleen ymmärrä, miksi esittämiskiellon tarkka ajankohta on niin tärkeä. Missään nimessä se ei ollut Sepon esityksen syytä. (Sallinen 2019d.)*

Kesällä 2019 lähetin Aulis Salliselle vielä yhden löytämäni Pylkkäsen arvostelun Variaatioiden esityksestä ja kysyin samalla mahdollista esityskiellon purkamista:

Kyllä variaatiot ovat silloin tällöin käyneet mielessä. Minusta olisi parempi, jos sekä nuotti että siitä tehdyt äänitykset pysyisivät piilossa. Ainakin toistaiseksi, koska olen ensi kautena ajatellut tutkia teosta ja harkita sen mahdollista uudistamista. (Sallinen 2019a.)

Seuraavassa sähköpostissaan Sallinen vielä tarkentaa: *Hei, variaatioiden kanssa on kolme vaihtoehtoa: joko pitää esityskiellossa, korjailla sitä tai hyväksyä sellaisenaan. En ole vielä osannut tehdä päätöstä. (Sallinen 2019b.)*

Toivoa siis vielä on Variaatioiden uudesta tulemisesta! Sallinen intoutuu viestissään vielä muistelemaan Aarre Merikannon ja Einar Englundin ohjeita:

Aarre Merikanto sanoi, ettei vanhoja teoksia pidä korjailla, koska kun sen aloittaa, tie on loputon. Einar Englund puolestaan sanoi, ettei hän koskaan korjaile teoksiaan, koska niiden puutteistakin huolimatta hän kunnioittaa senaikaisen Englundin ratkaisuja. (Sallinen 2019b.)

Seuraava sähköpostiviesti Aulis Salliselta kertoo ilouutisen:

Tervehdys! Variaatioiden kohdalla on tapahtunut uusi käänne (kiitos vaan herätyksestä!), sillä Hannu Lintu tutkii kappaleen mahdollista uusintaesitystä varten soololistiensä kanssa.

Fennica Gehrman on luvannut kustantaa teoksen, ja siksi revisoin partituurin nimeomaan nyanssien ja jousitusten kohdalla.

Jäämme odottamaan. (Sallinen 2019c.)

Yritin vielä selvittää, milloin tämä Variaatioiden esityskielto on tapahtunut, sillä Seppo Laamanenkin muisti sen vuonna 2011 ja oletan kiellon tapahtuneen kauan, kauan sitä ennen:

En todellakaan voi muistaa teoksen poisvetämisen ajankohtaa, mutta oli se toki paljon myöhemmin kuin 1960-luvulla. Hannu Linnulle kerroin syyksi, että kappale edustaa tuonaikaista dodekafonian sävyttämää kauttani, josta pikku hiljaa irtaannuin.

Tutustuttuani teokseen uudelleen totesin,, että tyyliajankohdan huomioonottaen se ei ole hullumpi. Edustakoon siis tuota kauttani. Silloinen vastaanottoakaan ei ollut muistini mukaan hullumpi. (Sallinen 2019d.)

Variaatioita sellolle ja orkesterille löytyvät lokakuussa jo kustantaja Fennica Gehrmanin vuokraluettelosta, vaikka ovat vielä nuotinpiirtäjällä. (Fennica Gehrman 2019.)

Ehkäpä osittain tämän yhteydenpitomme seurauksena Variaatiot on nyt kohennettu-na nuotinpiirtäjällä ja se julkaistaan aikanaan Fennica Gehrmanin kustantamana. (Sallinen 2019e.)

Dokumentit Variaatioista sellolle ja orkesterille

1. Kantaesitys Helsingissä 2.10.1962

Seppo Laamanen, Radion sinfoniaorkesteri ja kapellimestari Sixten Ehrling kantaesittivät Variaatioita sellolle ja orkesterille Yliopiston salissa Helsingissä tiistaina 2.10.1962. Kuten sivulla 25 totesin, tiistai-konsertteja varten harjoitukset aloitettiin maanantaina ja konsertti oli suora lähetys Ylen Yleisohjelmassa. Tieto varmistettu Radiokuuntelija-lehdestä nro 40/1962. Ylen arkistossa on tallenne Variaatioista, mutta äänityspäivää ei lue, vain vuosi 1962. Sallinen ei muista onko tallenne äänitetty erikseen (Sallinen 2019f).

Konsertin käsiohjelmassa kerrotaan, että teos valmistui jo syyskesällä 1961.

Varioitava pääaihe esiintyy sellolla heti ensimmäisen osan alussa. Kuten teoksen nimestäkin saattaa päätellä, on orkesterilla huomattava, melkein pä yhdenvertainen osuus soolonselton ohella musiikillisten tapahtumien kehittämisessä. Orkesterikoneis-

tossa on vältetty suurta massiivisuutta ja niinpä mukana on mm. vain yksi kappale kutakin vaskipuhallinta. (Käsiohjelma 1962.)

Janne Raitio aloitti arvionsa Ilta-Sanomissa 3.10.1962 toteamalla ruotsalaisen Sixten Ehrlingin johtaneen suomalaisen Aulis Sallisen kantaesityksen. Raitio kirjoittaa Sallisen kehittyneen soitintajana ja teoksessa olleen uusia ja persoonallisia orkesterisävyjä, mikä nykyään on harvinaista. (Raitio 1962.)

Variaatioita sellolle ja orkesterille on poikkeuksellisen kypsä teos, sen ekonomiset piirteet ovat rikasilmeisiä siksi että säveltäjä pysyy niin ihailtavalla kurilla materiaalissaan (Vuorenjuuri 1962a).

Nuoren säveltäjä Sallisen opus 5 joutui myös Helsingin Sanomien tiukan kriitikon Martti Vuorenjuuren käsittelyyn. Arvostelun alussa Vuorenjuuri huomauttaa Sallisen ennen kantaesitystä antamasta ärhäkästä lausunnosta, jossa säveltäjä syytti kaikkia muita tyylejä muotitavaraksi ja arvosti itsensä vapaaksi muotivirtauksista. Vuorenjuuri kommentoi tällaista täysin tarpeettomaksi ja moittii yleisesti jopa säveltäjien sanallista ajattelukykyä. Arvostelu jatkuu kuitenkin varsin myönteiseen sävyyn.

Variaatioita sellolle ja orkesterille on tosin materiaalinsa ulottuvuuksiin nähden hiukan liian laajaksi mitoitettu, etenkin loppu on monitoistoinen, mutta koko sävellys on niin tasapainoisesti ja huolellisesti harkiten toteutettu ja niin ilmeistä ekonomian puitteissa osoitettua mielikuvitusrikkautta ja luovaa fantasiaa henkivä sävellys, että sen tulemisesta iloitsee. (Vuorenjuuri 1962a)

Uuden Suomen arvostelussaan Tauno Pylkkänen huomaa ruotsalaisen Sixten Ehrlingin joutuvan jo toisen kerran johtamaan suomalaisen konsertin kantaesityksen:

Teos koostuu kolmesta jaksosta, niissä varsinkin kahdessa ensimmäisessä on runsaasti kuulijan mielenkiintoa vangitsevaa, vakavasti ajateltua sanontaa. Viimeinen osa tuntui ylipitkältä ja kokonaisuuteen kuulumattomilta tehokeinoilta kuormitetulta. Selvästi persoonalliseksi hahmoituvaa säveltäjäprofiilia ei teoksesta vielä voinut löytää, mutta sävellyksessä oli kuitenkin oman linjan etsintää, kaikkein tavanomaisimman nykymusiikkilinjan välttämistä. Seppo Laamanen oli huolella perehtynyt tehtävänsä, eikä varmaan pettänyt säveltäjän toiveita. (Pylkkänen 1962, 22.)

Nimimerkki aa. kirjoittaa vaatimattomimman arvion konsertosta Kansan Uutisissa 5.10.1962:

Teos ei vielä annan niinkään selvää ja vakuuttavaa kuvaa nuoren säveltäjänsä persoonallisuudesta ja omintakeisuudesta, mutta tulevaisuudenlupauksia se varmasti

antaa vakavana ja vakavastiotettavana teoksena. Seppo Laamanen oli valmistanut vaikean osuutensa huolella ja antaumuksella tehden tulkinnallaan täyden oikeuden säveltäjän ajatuksille. (Nimimerkki aa. 1962, 7)

2. Turku 15.11.1962

Seppo Laamanen esitti Variaatioita sellolle ja orkesterille myös 15.11.1962 Turussa Akademian juhlasalissa Onni Kelon johdolla.

Päiviö Saarilahti Turun Sanomien arvostelussaan kertoo Variaatioiden olevan tuoreena ensivaikutelmana parasta, mitä säveltäjältä hän on kuullut:

Olen saanut mielikuvaa, että Sallinen kehityksessään on sijoittunut jonnekin keskivälikälvien ja nuorten "vihaisten miesten" keskivälikälvien puoleen ja toiseen. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että säveltäjä on onnellisesti vapautunut tekotapaan liittyvistä "oikeaoppisuuden" vaatimuksista toteuttaen oman taiteellisuutensa laatua tavalla, minkä yhteydessä voidaan puhua lahjakkuudesta. Käyttäessään instrumentoinnin erikoistehosteitakin eivät nämä sellaisinaan kiinnitä huomiota sulautuen selväpiirteeseen muodon hahmottamiseen sävellyksen kiihkeissä huipennuksissa. Esityksen positiiviseen vastaanottoon vaikutti myös ratkaisevasti Seppo Laamasen väkevä taiteilijalaatu joka yhtyneenä korkeatasoiseen soittimen hallintaan ei tunne kuolleita nuotteja. Solistin suoritus arvostettiin silminnähden kuulijoiden taholta. (Saarilahti, 1962.)

Paul Jansson arvosteli ruotsiksi konsertin Åbo Underrättelser -lehdessä. Arvostelusta osa käännettynä suomeksi seuraavassa:

Sallisen kohtuullinen sarjatekniikka ja säädyllinen atonaalisuus antaa sekä melodikan että äänenväriä kasvaa eloisaan loistoon ilman että dissonanssit repisivät kaiken kauniin kappaleiksi. - - Eri ilmaisukeinojen käyttö oli vaikuttavan kekseliästä.

Laamasella oli kaikesta huolimatta melko kiitollinen tehtävä, jonka hän täytti rehellisesti ja nuorekas kuulijakunta kiitti häntä asiaankuuluvasti kukilla ja eloisilla aplodeilla. (Jansson 1962.)

3. Turku 3.12.1964, solisti Vili Pullinen

Sallinen muistelee vuonna 2014 myös Vili Pullisen esittäneen konsertin Turussa. Ylen arkiston Variaatioiden partituurin kansilehdelle on kynällä kirjoitettu Laamasen kantaesityksen lisäksi Pullinen Panula 3/12:64. Radiokuuntelija-lehti vahvistaa tämän tiedon. Aulis Sallisen Muunnelmia sellolle ja orkesterille esitettiin Suomen säveltaiteen viikon paikallisessa juhlakonsertissa Turun Konserttisalissa 3.12.1964. Solistina oli Vili Pullinen ja ka-

pellimestarina Jorma Panula. Konsertti oli suora lähetys Ylen Rinnakkaisohjelmassa. (Radiokuuntelija 49/1964.) Kansallisarkiston mikrofilmiltä sain arvostelut myös tästä konsertista, mutta jätän tästä tutkielmasta pois ja tallensin nettisivulle www.laama.net

3.3 Tauno Olavi Marttinen (27.9.1912 Helsinki - 18.7.2008 Janakkala)

Taunohan sävelsi, totta kai jokainen tietää, että Tauno suolsi kaiken ulos mitä hän tunsu. Se on se, että siellä on jopa 80% semmosta, jota ei viitti soittaa eikä kuunnella, mutta se 20%, mikä jää jäljelle, se on siis, se on täyttä timanttia! (Laamanen 2011.)

Hämeenlinnan shamaaniksi kutsuttu Tauno Marttinen toimi Hämeenlinnan orkesterin kapellimestarina vuosina 1949-1959 ja perustamansa Hämeenlinnan musiikkiopiston [nykyisin Sibelius-opisto] johtajana 1950-1975. Hän sai professorin arvonimen vuonna 1972. (Salmenhaara 1976, 85). Marttinen on yksi Suomen tuotteliaimmista säveltäjistä (Tuovinen 2002, 5).

Tauno Marttinen opiskeli pianonsoittoa ja sävellystä mm. Viipurin musiikkiopistossa, Helsingin konservatoriossa ja yksityisesti. Opettajinaan hänellä olivat mm. Eino Lindholm, Peter Akimov, Selim Palmgren ja Ilmari Hannikainen. (Sermilä 1978, 195.) Marttinen kertoo Sirkka-Liisa Vesasen radiohaastattelussa, etteivät opettajat vaikuttaneet uran valintaan, vaan se oli sisäinen pakko. Vanhemmat toivoivat poikansa työksi jotain muuta, kuin isän mielestä epävarmaa taidealaa. Tästä syystä heillä rikkoutui joksikin aikaa välit. (Vesanen 1982.) Tauno Marttinen 90 vuotta Juhlajulkaisussa sanotaan Marttisen aloittaneen 15-vuotiaana tanssimuusikon työt, mutta isä Kristian Marttinen halusi Taunosta jatkajan parturiliikkeeseensä. Äiti Vilma toimi riitojen sovittelijana.

Marttisesta tuli Suomessa eturivin tanssimuusikko, joka toimi mm. Olavi Virran yhtyeen johtajana ja sävelsi hänelle muutaman iskelmänkin. Samaan aikaan Marttinen opiskeli pianonsoittoa ja sävellystä. Kriitikot kuitenkin teilasivat vuonna 1945 Helsingissä pidetyt kaksi sävellyskonserttia. (Tuovinen 2002, 5-7.)

Tauno Marttinen kirjoittaa Erkki Salmenhaaran toimittamassa kirjassa Miten sävellykseni ovat syntyneet, että sävellystyön käännekohta oli Suomen kulttuurirahaston sävellyskilpailussa mustana hevosena palkittu lauluteos Kokko, ilman lintu (1956). Etsiessään tekstiä sävellykseen, Tauno Marttinen löysi ja lumoutui Kalevalasta ja sai nyt musiikin tulemaan sisästä päin. (Marttinen 1976, 87-88.) Samalla Marttinen hylkäsi koko aiemman tuotantonsa ja merkitsi Kokon opusnumerolla 1 (Aho K. 94, Suomen musiikki). Tästä alkoi sävellysuran uusi nousu ja syntyi menestyksekkäitä teoksia, kuten Viulukonsertto, Rembrandt ja tv-oopperat Päällysviitta ja Kihlaus (Tuovinen 2002, 9).

Teoslistan mukaan Kalevalan lisäksi Tauno Marttinen sai vaikutteita ja innostusta sävellyksiinsä mm. luonnosta, elämästä ja kuolemasta, filosofiasta, Aleksis Kivistä, runoudesta, Raamatusta ja jumaluudesta. Teosten nimiä ovat mm. Panu, tulen jumala, Linnunrata, Tuulikeinu, Jeremiaan rukous, Loitsu lyömäsoitintriolle ja Kuoleman unia.

Siis nämä nimetkinhän, mitä Tauno antoi näille, jotenkin kuvaavat Taunon persoonaa. Hän oli mystikko ja täysin oma persoonansa. - - Tauno Marttinen oli silloin vähän semmonen, että kaikki ei oikeen tajunneet Taunon neroutta. Jotkut jopa ehkä vähän naureskelivatkin. (Laamanen 2013.)

Seppo Laamanen muistaa Marttisen lämmittäneen saunan, sävelsi välillä, ja soitti, ja sitten meni taas saunaan. Saattoi saunoa monta tuntia. (Laamanen 2013.) Tauno Marttinen itse kuvailee saunomisen liittymistä sävellystyöhönsä Salmenhaaran toimittamassa kirjassa Miten sävellykseni ovat syntyneet:

Olen sitä mieltä, että jokaisessa sävellyksessä tulisi olla kipinä ikuisuudesta, jumaluudesta, jotta se eläisi. Tarkoituksenani ei ole kuitenkaan säveltää musiikkia, joka kenties jäisi elämään vuosikymmeniksi tai vuosisadoiksi, vaan sävellän lähinnä sen vuoksi, että se on minulle välttämätöntä. Etsin usein sävelmien avulla elämän alkuperää ja sisintä. Sävellyspuuhaan ryhtyessäni käyn läpi puhdistusoperaation, johon kuuluu mm. saunominen ja nukkuminen. Alkoholi ja sikari eivät käy laatuun. Luen mm. Dhammapadaa, Raamattua ja hyvää runoutta. (Marttinen 1976, 89-90.)

Seppo Laamanen sanoo, että Tauno Marttinen sävelsi *hirveetä vauhtia*. Hän ei ollut niitä taitelijoita, jotka korjaavat teoksia. (Laamanen 2011.) Vuonna 1969 Yleisradion Anne-Marie Franckin haastattelussa hän noudatti Uno Klamin ohjetta, että ei saa korjata vaan täytyy säveltää uusi (Franck 1969). *Taunolle tyypillistä oli, se ei viittiny korjata vaan hän sävelsi mieluummin uuden ja lisää (Laamanen 2011).*

Muutama päivä ennen säveltäjän 85-vuotistapahtumaa Marttinen muistelee Palmgrenin neuvoja Helsingin Sanomien haastattelussa. *Olen noudattanut opettajani Selim Palmgrenin ohjetta: antaa tulla vain musiikkia, ja pyyhittää sitten osa pois. Sen tyyppinen äijä minä olen. (Lampila 1997.)* Toisessa Helsingin Sanomien haastattelussa Marttinen kertoo noudattaneensa näistä neuvoista ensimmäistä (Sirén 2008).

Marttisen sellokonserttojen tutkimisen perusteella olen havainnut, että Tauno Marttinen Laamasen mukaan ei ensin korjannut eikä pyyhkinyt mitään pois, vaan kappaleet soitettiin sellaisenaan. Kuitenkin Marttinen myöhemmin korjasi ja hylkäsi sekä sävelsi uudenkin.

Erkki Salmenhaara ja Kimmo Korhonen kirjoittavat Marttisen tuotannosta:

Marttisen ongelmana on musiikillisen työn spontaanisuus, joka ei tunnu aina jättävän tarpeeksi aikaa tyylin ja tekniikan hiomiselle ja musiikin lopulliselle hahmottamiselle (Salmenhaara 1968, 217-218).

Hänen koko tuotantonsa ongelmana on nähty välitön ja nopeasti leimahtava luomistapahtuma, joka ei ole antanut aikaa teosten hiomiselle (Korhonen K. 1995, 47).

Laamanen tapasi Tauno Marttista kaksi kertaa kuussa käydessään Hämeenlinnassa opettamassa. Helsingin kaupunginorkesterin konserttimestari Naum Levin opetti siellä myös ja Marttinen sävelsi hänelle viulukonserton, jota Laamanen pitää *hirveen hyvänä teoksena, eikä sitäkään soita kukaan täällä enää.* (Laamanen 2011.)

Kimmo Korhosen kirjan mukaan ensimmäinen versio oli valmis jo 1950-luvulla (Korhonen K. 1995, 46). Salmenhaaran toimittamassa kirjassa Tauno Marttinen kertoo viulukonserton olleen valmiina, kun konserttimestari Naum Levin kysyi, olisiko hänelle viulusävellystä:

Sanoin, että ei minulla ole muuta kuin konsertto. Levin pyysi sen nähdäkseen, ja jonkin ajan kuluttua hän sanoi siinä olevan ainesta, mutta että se oli liian pitkä. Muokkauksessa konsertto jäi edelleen kolmiosaiseksi, mutta lyheni huomattavasti. Musiikkiasioissa harvasanainen Levin sanoi soittavansa sen, jos oppii. Kantaesitys oli v. 1962. (Marttinen 1976, 98.)

Mutta viulukonserttokaan ei ollut vielä lopullisesti valmis. Vuonna 1983 Marttinen lisäsi konserttoon solistin lyhyen johdannon:

Viulukonserton aseman hahmottumisessa on ollut ongelmana se, ettei siitä ole ollut levytystä ennen vuotta 1994, jolloin Sinfonia Lahti levytti teoksen. Osmo Vänskä johdatti ja Pekka Kauppinen soitti solistisen osuuden. (Tuovinen 2004, 117-118.)

Sama ongelma on ollut kahden sellokonserton, Rembrandtin ja Dalai Laman kohdalla. Ainoat tallenteet ovat Yleisradion arkistossa, eikä niitä voi missään kuulla. Rembrandtista tosin on olemassa kaksi levytystä pianosäestyksellä.

Aikamme musiikki -kirjassa Mikko Heiniö kirjoittaa Rembrandtista ja viulukonsertosta:

Vuonna 1962 Marttinen kirjoitti kaksi orkesterisäestyksellistä sooloteosta, Rembrandtin ja viulukonserton. Edellinen merkitsee jo selvää hyvästijättöä dodekafoniale ja paluuta tonaalisuuteen, kun taas jälkimmäisessä – jonka alkuperäinen versio juonsikin juurensa jo 50-luvun puolelta – Marttinen tulee lähemmäksi Wienin koulun kieltä kuin missään muussa sävellyksessään. Rembrandt tosin alkaa soolosellon 12-sävelmelodialla, mutta mitä pitemmälle tullaan, sitä selvemmin tämä lähtökohta hylätään. Samalla pitkät ostinatot ja urkupisteet valtaavat alaa. (Heiniö 1995, 139)

Vuonna 1996 Tauno Marttinen lähestyi ”Soiton mestari Seppoa” kirjeellä:

Nyt Hämeenlinna-konsertissa havaitsin että soitossasi puhuu nero. Kaikkien selitysten takaa kuultaa jumalainen ilmapiiri johon vain harvat pystyvät. Nyt olisi korkea aika saada Rembrandt-tulkintasi levyille - toivon näin lähiaikana tapahtuvan. Hämeenlinna-konserttisi oli hyvin virkistävä ja otollinen Suurten Henkien puhuttelulle. (Marttinen 1996.)

Vuonna 2011 Laamasen mielestä levyn julkaiseminen Yleisradion äänitteistä olisi aivan mahtavaa, mutta hän sanoo olevansa saamaton, eikä kehtaa (Laamanen 2011).

Vuonna 2014 julkaistiin levy, jossa viulukonserton soittivat Philippe Graffin ja Turun filharmoninen orkesteri. Samalla levyllä on myös Marttisen Pianokonsertto ja ”uusi” Fantasia sellolle. Olisi hyvä aika julkaista myös sellokonsertot Rembrandt ja Dalai Lama kaikkien kuultaviksi Seppo Laamasen alkuperäisesityksinä Yleisradion arkistosta.

Vuonna 2019 Tauno Marttisen perikunta suunnittelee julkaisevansa levyn, jossa olisi molemmat Seppo Laamasen tulkitsemat sellokonsertot, sekä mahdollisesti Kokko, ilman lintu (Marttinen R. 2019). Minun haaveeni levystä, jossa olisi kaikki Laamasen kantaesittämät konsertot, jää siis ehkä toteutumatta.

3.3.1 Rembrandt opus 11 (1962)

Tämä on suurenmoinen teos tämä Rembrandt, ihan valtava, ihan valtava! Niin suuri, että mä ihmettelen, että ihmiset eivät soita tätä. Tai sitten mä en ymmärrä, mikä on suurta ja mikä on pientä. Mutta mä oon pitänyt tästä alun perin.

Oonko minä kertonu sulle tämän historian? Mulla oli semmonen hyvä ystävä, Alpo Jaakola, semmonen taitelija, semmonen hullu alkuvoimainen hurja tyyppi. Me tapasimme ystäviemme luona Ruovedellä. Siellä minä sitte sanoin, että ai ku olisi mahtavaa tutustua Tauno Marttiseen. Minä halusin häneltä heti yhden sävellyksen. (Laamanen 2011.)

Seppo Laamanen pyysi Tauno Marttista säveltämään sellolle, koska arvosti kovasti Marttisen tuotantoa. Laamasen kuvataiteilijaystävä Alpo Jaakola kertoi terveiset ystävälleen Tauno Marttiselle ja *Tauno sävelsi hirveetä vauhtia*. Seppo Laamasen mukaan Rembrandt sävellettiin suunnilleen parissa viikossa. (Laamanen 2011.) Tauno Marttinen muistaa tarkemmin vuonna 1964 Helsingin kaupunginorkesterin ja Esko Valstan esityksen käsiohjelmassa. *Sävellyks valmistui 1962. Varsinainen sävellystyö kesti noin neljä kuukautta. Sävellyksen syntymäpaikka oli Virala, jossa silloin asuimme. Siellä ympäröi teoksen tekemiseen tarvittava rauha. (Marttinen, 1964.)*

Taunohan ei ollut koskaan semmonen varsinainen musiikin muotojen säveltäjä vaan semmosten tunnelmakuvien, niinku Rembrandt on, se on tunnelmakuva. Taunon sävellysten muoto on joskus vähän semmonen, että ahaa joo loppuu, ku se loppuu ja sen vuoksi hän oli hyvä pienissä kappaleissa, lauluissa mitä hänellä on ja ja, tämä nyt on iso konserttikappale, mutta esimerkiksi Rembrandt on minusta aivan ainutlaatuinen, ainutlaatuinen ja myös viulukonsertto on hyvä. (Laamanen 2011.)

Seppo Laamanen kertoo, että Tauno Marttinen kirjoitti inspiraation vallassa miltä tuntuu, eikä sävellyksiään erityisesti rakentanut. Se oli myös Marttisen heikkous. *Rembrandt on suhteellisen lyhyt, Taunon muotoilu säily siinä, se ei hajonnu. (Laamanen 2011.)*

Tauno Marttinen ei aluksi korjannut säveltämiään sellokonserttoja ja Seppo Laamanen sanoo soittaneensa ne sellaisenaan. Ensimmäisestä sellokonsertosta, vuonna 1962 sävelletystä Rembrandtista, löytyy Yleisradion nuotistosta kuitenkin kaksi eri partituuria, eikä Seppo Laamanen muista miksi. Marttinen kertoo vielä toisesta versiosta Anne-Marie Franckin radiohaastattelussa 1969.

Marttinen sanoo olevansa inspiraatio-säveltäjä, jolla täytyy olla henki päällä. *Jos ei oo henkeä, niin kyllä mun täytyy heittää se paperikoriin ja kiivaasti.* Marttinen varoi, ettei tule liikaa harkittuja asioita ja hän yritti säilyttää sävellyksensä tuoreuden, eikä kovin paljon niitä muunnellut. Kerran Tauno Marttinen korjasi Rembrandtin.

Katoin, että muoto ei ollut niin kuin olis pitänyt olla, että tein paremman noin, siis tasapainoisemman siitä ja. Laamanen kun soitti sen niin sanotun tasapainoisemman, se sanoi kiireesti, että heitä, että nopeesti se uuniin tää tasapainonen juttu, että tää alkuperäinen on paljon parempi! Siinä on se oikea henki. Sit oon jälkeempäin huomannu, että ei se niin tasapainoton ole, eikä sitä kukaan moittinukkaan siitä. Eräs osoitus siitä, kuinka voi mennä pieleen, jos sitä rupee jonku ulkonaisen seikan takia saada tasapaino aikaan. Jos ei se synny noin, silloin täytyy syntymisvaiheessa olla jotain vikaa, silloin täytyy tehdä uus, niinku Klami sano. (Franck 1969.)

Yleisradion arkiston kahdesta partituurista [molemmilla arkistonumero TP-01321] selviää nopeasti ainakin kaksi eroa verrattuna vuonna 1965 äänitettyyn arkistonauhaan. Arkistonauha on soitettu partituurista, jossa on kansilehti. Kansilehdettömässä versiossa on ylimääräisiä tahteja sivun 8 kolmannesta tahdistä sivun 9 alkuun. Ja sivuilla 9-10 on ylimääräinen rivi pasuunalle. En tiedä onko tämä toinen versio soitettu kantaesityksessä 1962 tai Helsingin kaupunginorkesterin ja Esko Valstan konsertissa 1964. Oletan, että tämä ei ole se versio, joka piti heittää uuniin.

Erkki Salmenhaaran toimittamassa Miten sävellykseni ovat syntyneet -kirjassa (1976, 100) Tauno Marttinen kertoo suunnitelleensa pitemmän aikaa sellolle säveltämistä ja yllykettä antoi vielä Seppo Laamasen toive sellosävellyksestä. Lähes sama teksti pidemmässä muodossa on Helsingin kaupunginorkesterin ja Esko Valstan konsertin käsiohjelmassa. Marttinen kirjoittaa, että ainakin pari vuotta meni ennen kuin hän pääsi langanpäästä kiinni katsellessaan lehdessä ollutta Rembrandtin muotokuvaa:

Siinä valojen ja varjojen mestari hymyilee elämän murheiden ja ilojen yläpuolella. Sello on mietiskelyn ja sydämen soitin. Teos alkaa soolojaksolla, jossa elämän pyörästä vapautumisen kaipuu kuvastuu. Eteneminen ei tapahdu suoraan valoa kohden vaan vaihtelee valon ja varjon välillä. (Marttinen 1964; Marttinen 1976, 100.)

Seppo Laamanen kertoo, että Marttinen näki Rembrandtin taiteen ja loistokkaan elämän, kaiken menettämisen, surkean lopun. *Ja hän sanoi sen, että hän jotenkin tässä koki sen Rembrandtin koko elämän, ja sen draaman, ja todella voi sanoa ihan suoraan, että se oli sydämellä tehty se teos (Laamanen 2011).*

Esko Valstan konsertin käsiohjelmassa Tauno Marttinen toteaa teoksen suunnitelmallisuudesta:

Vaikka olenkin selostanut Rembrandtin ohjelman, ei se kuitenkaan luomisvaiheessa noudattanut mitään suunnitelmaa. Esitetyt ajatukset olen löytänyt jälkeen päin. Liikelle panevan sysäyksen ja lopullisen valmistumisen väliä en pysty mitenkään kartottamaan. Jokainen sävellys sisimmältä olemukseltaan on salaisuus tekijällekkin. (Marttinen 1964.)

Toisen sellokonserttonsa Dalai Laman kantaesityskonsertin käsiohjelmassa 8.12.1966 Tauno Marttinen kertoo myös Rembrandtista ja teoksen nimestä:

Rembrandt, aikaisemman sellosävellykseni [nimi], tuli siitä, että näin Rembrandtin kuvan jossakin lehdessä ja siinä muotokuvassa iäkäs mestari on ilojen ja surujen yläpuolella, myös valojen ja varjojen yllä lepäsi kaiken yhteensulattama hohde. Mietiskelin siihen aikaan näitä ajatuksia. Siitä se nimi. (Marttinen 1966.)

Samalla kun elämän valot ja varjot syventyvät tapahtuu kehityksessä seesteinen ohentuminen. Valot ja varjot menettävät jyrkkyytensä. Jokaisessa surussa on iloa ja ilossa annos surua. Tyynesti kohdataan ilo ja suru. Kumpikin elämäntila vuorottelee. Kehitykseen liittyvät aika ja syvät sielunpalkeet jotka ajavat ihmistä eteenpäin. Rembrandt-teoksessa tämä ilmenee matalien jousien crescendoissa, jotka hengityksen tavoin vuorotellen voimistuvat ja katkeavat. (Marttinen 1964; Marttinen 1976, 100.)

Tää on valtava tämä loppu. Timpani p p p p ja tässä sello runoilee tii taa da daa jaa daa - - Koko ajan tämä timpani, timpanin pauke. Minusta tämä on niin nerokas, niin nerokas oivallus, ettei tämmöistä hullua oo kukaan muu uskaltanut kirjottaa, ku Tauno. Timpani säestää koko ajan ja täällä sello saa runoilla ihan niinku tykkää. Kahden tahdin crescendo, nousee fortissimo - - itseasiassa yhden tahdin pianissimosta nousee tommoseen fortissimoon, kaikki räjähtää. Eihän pianolla voi, kyllä se tarvitsee orkesterin. (Laamanen 2011.)

Rembrandtin taiteen löytämiseen vaikutti Seppo Laamasen mukaan myös Tauno Marttisen veli kuvataiteilija Veikko Marttinen, joka oli taiteilijakoti Lallukan asukkaana myös Laamasten ystävä. Vuonna 2003 Seppo Laamasen vaimo Liisa siunasi Veikko Marttisen ja Seppo Laamanen soitti siunaustilaisuudessa. Muistoksi he saivat olohuoneen seinälle Veikko Marttisen hiilipiirroksen, jota Laamanen kommentoi:

Eiks oo upee työ? Ja siinä on myös Taunon semmoista alkuvoimasta lahjakkuutta. Ja Veikko oli siinä mielessä taitelijana tunnetumpi, kuuluisampi ja ehkä niin sanotusti parempikin. Ainakin Veikolla oli tommoinen tekninen hallinta aivan fantastista. Niin kuin näkee tuostakin, aivan ihana työ.

Kuva 11. Seppo Laamanen ampuu jousella kotonaan Lallukassa 2014. Taustalla Veikko Marttisen hiilipiirros Nocturno, jonka Laamaset saivat muistoksi siunaustilaisuudesta.

Minusta tämä on aivan yhtä suurenmoinen työ kuin Taunon Rembrandt, ja siinä on jotakin vähän samaa, semmoista mystistä voimaa (Laamanen 2011).

Tauno Marttinen teki Rembrandtiin myös pianosäestyksen, jonka Fazer kustansi. Piano-version ovat levyttäneet Seppo Laamanen ja Timo Mikkilä 1977 sekä Raimo Sariola ja Hannu Bister 1993. Pianosovituksesta jää kuitenkin uupumaan tälle teokselle ominainen orkesterin pauhu, sanoo Laamanen:

Orkesteri on tämän juju. Tässä on tämä orkesterin käsittely ihan mieletön. Ei sitä voi pianolla soittaa. Se menettää kaiken. - - Mulla tulee veret selkään, kun mä katson tätä teosta. Mä haluaisin vielä soittaa tämän kerran. Viimesenä. Viimeisenä tässä maan päällä, viimeisenä esityksenä, haluaisin kerran vielä soittaa tämän. Kunnan orkesterin kanssa - - Mä soitan Ilmille [Tauno Marttisen vaimo], että jos Hämeenlinnassa pidetään Taunon 100-vuotisjuhla, niin tätä teosta ei saa kukaan muu esittää. Mä tuun ampumaan sen soittajan, hehhehheh... (Laamanen 2011.)

Seppo Laamanen soitti Rembrandtin pianon säestyksellä Tauno Marttisen 90-vuotiskonsertissa vuonna 2002 ja vuonna 2011 haaveili Rembrandtin soittamisesta orkesterin solistina Tauno Marttisen 100-vuotispäivän kunniaksi. Aivohalvaus vuonna 2012 vei kuitenkin sellonsoittokyvyn vasemmasta kädestä.

Rembrandtin kantaesitys ja lehtiarvostelut

Rembrandt kantaesitettiin Hämeenlinnan Raatihuoneessa Tauno Marttisen 50-vuotispäivän sävellyskonsertissa 15.10.1962 muutama viikko syntymäpäivän (27.9.) jälkeen. Tauno Marttinen johti Hämeenlinnan kaupunginorkesteria Rembrandtin esityksessä. Rembrandtista on Ylen arkistossa Radion sinfoniaorkesterin arkistonauha 8.4.1965.

Ilpo Saunio pitää kantaesityksensä saanutta Rembrandtia Uuden Suomen lehtiarvostelussaan illan parhaana teoksena. Hän arvelee toistuvan matalan rytmillisen ostinatoaiheen olevan vaikutteita säveltäjän sveitsiläiseltä opettajalta, Wladimir Vogelilta. Tärkeänä hän pitää sointiväriin huomattavaa itsenäisyyttä orkesteritaustassa, mutta sello-osuus ei ollut melodisesti niin mielenkiintoinen kuin illan toisessa kantaesityksessä ”Deltassa” klarinetille ja pianolle. (Saunio 1962, 17.)

Martti Vuorenjuuri ylistää Rembrandtia Helsingin Sanomien arvostelussaan *Rembrandt nousi konsertin suureksi taiteelliseksi kohokohdaksi ja tulee varmasti pian muuallakin maassamme esille.* (Vuorenjuuri 1962b.)

Helsingin Sanomien kriitikko, Martti Vuorenjuuri lopetti arvostelunsa näin:

Konsertin päättänyt Rembrandt antoi juhalle sen taiteellisen suuruuden ja se väikkyi mielessä siirtyessä kansalaisillallisille, joilla monin tavoin korostui Marttisen merkitys

Hämeenlinnan taidemaailmassa laitosten, järjestöjen ja ystävien lahjoissa ja sanoissa (Vuorenjuuri 1962b).

Juhlaväki meni linja-autolla kansallisillallisille Hotelli Aulangolle. Seppo Laamanen asui Rembrandtin kantaesityksen aikaan Seinäjoella, mutta jatkot kestivät ja kestivät ja sellotaitelija siirsi lähtöään aina seuraavaan junaan, kun myöhästyi edellisestä. Lopulta junia ei enää kulkenutkaan ja Laamanen otti taksin Hämeenlinnasta Seinäjoelle, jossa hän oli Etelä-Pohjanmaan musiikkiopiston johtajana ja oppilaat odottivat. Siihen meni koko keikkapalkkio, ehkä enemmänkin, eikä Seppo Laamanen koskaan uskaltanut kertoa Sirkkavaimollensa pitkästä ja kalliista taksimatkastaan. Nyt sille voi jo nauraa. (Laamanen 2013.)

Seppo Laamanen esitti Rembrandtia pianon säestyksellä useita kertoja. Laamasen jäähyväiskonsertin Seinäjoella arvosteli Vaasa-lehteen nimimerkki T. K. Pianistina oli Pentti Koskimies:

Illan vakuuttavin esitys oli epäilemättä Marttisen Rembrandt. Se on tuoretta ja rohkeata musiikkia, joka ensi kuuleman perusteella saattaa jättää hämmennyksiinkin. Raskaissa vedoissa on selittämätöntä alakuloisuutta, mutta myös Beethovenin tyyliin voimaa ja kiihkeyttä, säestys monta kertaa kirpeästi ja erikoisesti vastakohtainen soolosoittimen tunnelmille. (Nimimerkki T.K. 1964.)

Konsertin arvosteli Etelä-Pohjanmaa -lehdessä nimimerkki Y. H. *Marttisen Rembrandt miellyttäneen musiikkiteoreetikkoja, mutta saaneeko se nykyajan nuorienkaan ihastusta osakseen. Teknillisesti sävellys oli hyvin vaativa ja osiltaan ihmisen matemaattisiin tunteisiin vetoava. (Nimimerkki Y. H. 1964.)*

3.3.2 Sellokonsertto Dalai Lama opus 30 - Fantasia sellolle ja orkesterille (1966)

Tauno Marttinen sano, hän kuvitteli Tiibetin vuoret, ku vasket avaa sen. Se on aivan upee teos (Laamanen 2011).

Dalai Lama tuli Seppo Laamaselle myös valmiina sävellyksenä. Laamanen muistaa, että muutoksia ei tehty. Hän ei ymmärtänyt silloin, että olisi voinut ehdottaa korjauksia. Hän ajatteli, että kaikki mitä Marttinen on kirjoittanut, on sitä varten, että se soitetaan. Olisi ollut monta asiaa, joita olisi voinut parantaa myös sävellyksellisesti. Tauno Marttinen ei kysellyt mitä sellolla voi tai ei voi soittaa, mutta oli kuitenkin hyvin vapaa. Marttinen ehdotti, että voi tehdä hyppyjä, jos tuntuu siltä, mutta Laamanen ei osannut, tai ei kehdannut. (Laamanen 2011.) Tarkasteltuani myöhemmin partituuria ja Ylen äänitteitä, totesin, että partituurin sivuilla 39 ja 40 äänitteellä soitto soi oktaavia ylempää. Joitakin hyppyjä siis tehtiin.

Rembrandthan ei oo sillä tavalla vaikea, jota on taas tämä sellokonsertto [Dalai Laman uudistettu partituuri]. Mutta kyllä mä jauhoin tätä, ku hullu. Mä en jaksais enää sillä tavalla harjoitella. Niinku näät noitakin, ne ei oo mitään yksinkertaisia. Eikö se näy tästä Taunon käsialastakin, että se ei oo ollu mikään konttoristi. (Laamanen 2011.)

Laamanen ei siis muistanut, että Marttinen sävelsi Dalai Laman kahteen kertaan ennen kantaesitystä. Tästä tarkat yksityiskohdat esittelen seuraavassa kappaleessa 3.3.3 Mikä Fantasia opus 154?

Seppo Laamanen sanoo, ettei tiedä onko hänen sukunimellensä ollut vaikutusta konserton nimeen. *Todennäköisesti ei. (Laamanen 2011.)* Kantaesityskonsertin käsiohjelmassa Marttinen vastaa tähän:

Nimi ei johdu Laamasesta joka kantaesittää sellokonserton. - - Omasta minästä tai minän lakattua toivomasta tai haluamasta jotain ihminen liittyy jumaluuteen ja on yhtä kaiken kanssa. Dalai Lama oli jossakin yhteydessä puhunut tällaisesta kaikkietävydestä. Näitä asioita pohdin säveltäessäni sellokonserttoani, mutta huomasin jälkeinpäin sävellykseen tarttuneen jotain Dalai Lamasta. (Marttinen 1966.)

Tervakosken kansalaisopiston Taiderenkaan ”Hämeenlinnan-vuoden” huipentumaksi nimettyä Tauno Marttisen sävellyskonserttia ennen paikallinen ilmoituslehti Tervakosken Kaiku julkaisi Marttisen haastattelun, jossa hän kertoo Dalai Lamasta. *”Dalai Lama” on siitä erikoinen sävellys, että sen syntyyn vaikutti Dalai Laman ajatusten lukeminen. Ne auttoivat minua saavuttamaan eräänlaisen ”tajunnan laajenemisen”, tunkeutumisen ”kaikkietävään tajuntaan”. (Tervakosken Kaiku 7/1968, 1.)*

Laamanen esitti konsertissa Dalai Laman lisäksi myös Rembrandtin Pentti Koskimiehen säestyksellä.

Music Finlandissa on molemmat partituurit 1966 ja 1979. Jälkimmäistä ei ole koskaan esitetty. Sama versio (printattu 2007) minulla on lainassa Yleisradion kirjastosta. En saanut selville miksi Ylelle on tilattu Dalai Laman partituuri vuonna 2007. Olisikohan joku suunnitellut uutta esitystä?

Näytin Seppo Laamaselle uudistetun partituurin vuonna 2011 ja hän kummasteli, kun alku näytti niin vieraalta. Minäkään en tässä vaiheessa ollut kuunnellut konserttoa yhtä aikaa partituurista seuraten.

Kuuntelin partituurin kanssa Dalai Lamaa vasta keväällä 2014. Huomasin, että Tauno Marttinen on poistanut alun ”Tiibetin vuoret” ja säveltänyt tilalle 17 tahtia. Dalai Laman

kantaesitysäänite hyppää uuden partituurin sivun 23 viimeisestä tahdistä sivun 36 alkuun. Alun 17 tahtia ja välissä olevia 12 sivua ei ole koskaan esitetty, ainakaan Dalai Laman nimellä. Partituurin viimeisellä sivulla lukee päivämäärät 17.3.-66 ja uusittu 16.12.1979 sekä allekirjoitukset. Alkuperäisen version sivut on säilytetty. Tarkistettu Music Finlandissa 2014. Ensimmäisellä sivulla lukee ”Omistettu Seppo Laamaselle 1966, 1979”.

Toukokuussa 2014 kun olin entistä kiinnostuneempi Dalai Laman sävellysvaiheista, kävin Music Finlandissa tarkastelemassa sieltä löytyvää materiaalia. Uudistetun partituurin välisistä löytyi saatekirje:

Arvoisa vastaanottaja! Tein sellokonserttooni muutamia korjauksia. Alun kirjoitin uudestaan. I osan puoliväliin lisäsin musiikkia. II osa ja III osa jäivät ennalleen. (Marttinen 1979.)

Tämän olin jo todennut, mutta valitettavasti Tauno Marttinen ei mainitse syytä korjauksiin. Marttisen jättämässä saatekirjeessä esitetään myös pyyntö ottaa kopio partituurista ja lähettää Seppo Laamaselle ja näin on merkintöjen mukaan tehtykin. Se on Laamaselta unohtunut. Uudistettu partituuri pitäisi siis löytyä myös Laamasen arkistosta, mutta sieltä ei löydy yhtään Marttisen partituuria. Laamasen mukaan Marttisen partituurit ovat todennäköisesti hänen pojallaan. (Laamanen 2014.)

Dokumentit Dalai Lamasta

Seppo Laamanen, Helsingin kaupunginorkesteri ja Paavo Rautio kantaesittivät Tauno Marttisen sellokonsertton Dalai Laman Suomen Säveltaiteilijain Liiton vuosikonsertissa Yliopiston juhlasalissa 8.12.1966. Konsertti oli suora lähetys Ylen Rinnakkaisohjelmassa ja äänitys on Ylen arkistossa. Antenni-lehden ohjelmatietoihin on kirjoitettu Tauno Marttisen Sellokonsertto ja sen osat, mutta jostain syystä lisänimi Dalai Lamaa ei mainita (Antenni 49/1966, 20-21). Dalai Lamasta on Ylen arkistossa myös äänitys vuodelta 1967. Siinä soittavat Seppo Laamanen ja Radio-orkesteri kapellimestarina Erik Cronvall.

Dalai Laman arvostelut kirjoittivat Seppo Heikinheimo (HS), Einojuhani Rautavaara (IS), Jouko Kunnas (Suomen Sosialidemokraatti) ja nimimerkki aa. (Kansan Uutiset). Heikinheimo hehkuttaa Marttisen luoneen Dalai Lamassaan eräitä parhaita teoksiaan ja Rautavaara olisi suonut teokselle osan lisää. Heikinheimo ja Kunnas mainitsivat soolo-osuuden jääneen ison orkesterin jalkoihin Yliopiston salissa. Heikinheimon mukaan *nauhoituksena kuultuna tämä epäkohta katosi: osapuolten välinen dialogi oli kiinnostavaa, hyvin punnitua tekstiä* (Heikinheimo 1966, 17).

'Karhunpalveluksen' säveltäjän vaivannäölle teki sekin, että sellon tukena viljeltiin suurta orkesteriaparaattia. Näin soolo-osa joutui liiankin rajuun syleilyyn menettäen jossain määrin konsertoivasta asemastaan. (Kunnas 1966, 6.)

Jouko Kunnas, Suomen Sosialidemokraatti -lehdessä huomaa, että Marttisen konsertto illan toisen kantaesityksen Leonid Bashmakovin toisen sinfonian ohella eivät edusta enää edellisinä vuosina suosittua dodekafoniaa eli kaksitoistasäveltekniikkaa. Kunnas arvelee Marttisen ja Bashmakovin teosten olleen luopumista *tuon tyylin yrityksistä ilmeisesti siksi, ettei käsittelytapa luonnu kummallekaan. Mitä mittavat suomalaiset dodekafonistit Bergman & Kokkonen tästä aprikoivat, siitä saamme selvän aikanaan.*

Kunnaksen mielestä Marttisen 'hedelmällisyys' on kadehdittavaa ja tässäkin konsertossa säveltäjän hyvä tuuli väikkyi siitäkin huolimatta, että musiikkiin on kuulemma tarttunut jotakin vakaasta Dalai Lamasta – ei toki Seppo Laamasesta, joka soitti soolo-osan erinomaisen taidokkaasti. (Kunnas 1966, 6.)

Heikinheimo mainitsee Marttisen ulkokuoren alle kätkeytyneestä mystiikkaan taipuvasta mietiskelijästä, jonka ilmaisuun luonteenomaisesti sello instrumenttina sopii:

"Rembrandtin" saaman myönteisen vastaanoton muistaen ei ollut yllättävää, että Marttinen palasi pian hänelle ilmeisesti niin otollisen sellokonserttomuodon pariin. Kuten "Rembrandtinkin" kohdalla, alaotsake paljon puhuva: "Dalai Lama" antaa hyvän, ehkä tarpeettomankin selvän viitteen teoksen tunnevirityksestä. Vaikka Marttisen orkesteri ei soikaan itämaisin, vaan hänen viime aikoina omaksumaansa tapaan varsin luonteenomaisin suomalais-kansallisin – jos kohta varovasti modernisoiduin – sävyin, on sen meditatiivinen, joskin silti pikemminkin maanläheinen kuin mystillinen sävy mitä selvin. Tällä kertaa Marttinen onnistuu myös säilyttämään kuulijansa mielenkiinnon herpautumattomana, sillä keinovarojen käyttö on taloudellisempaa kuin aikoihin – hyvä enne tulevia teoksia ajatellen. (Heikinheimo 1966, 17.)

Einojuhani Rautavaara kirjoittaa konsertista Ilta Sanomissa:

*Toinen kantaesitys, Tauno Marttisen sellokonsertto "Dalai Lama" värittyi mielessä nimensä ansiosta vahvasti kuvalliseksi, ainakin vertauskuvalliseksi, vuoristonäkymi-
neen. Kadenssin kauniin meditation välitti Seppo Laamanen kaunisäänisesti ja hallitsi virheettä usein vaikean tekstinsä. Marttisen musiikissa on aidon taiteilijan merkki. Olisin suonut teokselle osan lisää. (Rautavaara 1966, 4.)*

Nimimerkki aa. arvosteli konsertin Kansan Uutisissa ja jättää Dalai Lama -lisänimen mainitsematta:

*Illan toisena uutuutena kuultiin Tauno Marttisen Sellokonsertto, joka vaikkakaan ei tuonut mitään varsinaisesti uutta Marttisen säveltäjäprofiiliin, oli kuitenkin jälleen ker-
ran todisteena Marttisen vankasta asemasta luovan säveltaiteemme eturivin miehe-
nä. Seppo Laamanen soitti solo-osuuden hänelle luonteenomaisella varmuudella ja
henkevyydellä. (Nimimerkki aa. 1966, 7.)*

3.3.3 Mikä Fantasia opus 154 (1964/1978)?

*Kaikkein tärkeimmän löytönsä ja suurimman yllätyksensä Meijer on tuonut muka-
naan näytettäväksi, sellokonserton nimeltä Fantasia per violoncello. Sen ensimmäi-
nen versio syntyi 1964 ja toinen 1978. (Lampila 2009.)*

Hollantilainen fagotisti ja Marttis-tutkija Dirk Meijer kertoo löytäneensä vuonna 2009 Mart-
tisen sävellyslaatikon pohjalta Fantasian sellolle ja orkesterille. Meijer hehkuttaa Helsingin
Sanomissa Hannu-Ilari Lampilan haastattelussa, että tähän asti on luultu Marttisen sävel-
täneen kaksi sellokonserttoa Rembrandtin ja Dalai Laman. Nyt löydetty Fantasia on Dirk
Meijerin mielestä kaikista vahvin. (Lampila 2009.)

Marko Ylönen ja Tampere Filharmonia kantaesittivät Fantasian Tampereella 14.9.2012 ja
äänittivät konserton samassa yhteydessä levyä varten. Levyn julkistamistilaisuus oli
31.1.2014.

Marko Ylönen iloitsi Tampere Filharmonian konsertin väliajalla kuullussa päivää ennen
kantaesitystä tehdyssä Helena Hannikaisen radiohaastattelussa uudesta konsertosta,
josta ei tiedetty mitään. Hän kertoo myös, kuinka Dirk Meijer oli paikannut huonokuntoista
partituuria teipillä ja ottanut varmuuden vuoksi monta kopiota. Sekä partituuri, että stem-
mat kirjoitettiin puhtaaksi. (Hannikainen 2012.)

Tampere Filharmonia tiedotti kaupungin Internet-sivuilla, että Tauno Marttisen säätiön
edustaja kertoo postuumisti löydetyn teoksen tarinan lämpiöravintola Duurissa tunti ennen
konsertin alkua (Kauramäki 2012).

Vuonna 1995 painetussa Kimmo Korhosen Bravo! -sarjan Suomalainen konsertto -
kirjassa Marttisen Fantasia vuodelta 1964 on luetteloitu Rembrandtin (1962) ja Dalai La-
man (1966) väliin (Korhonen K. 1995, 87-88; LIITE 10).

Kysyin Music Finlandin nuotistosta, onko kyseessä todellakin sama Fantasia, josta ”ei
tiedetty” mitään:

*Näiden ”kadoksissa olleiden” teosten ”löydöt” ovat usein median keksimiä mainos-
temppeja. Marttinen toimitti Fantasian partituurin nuotistoomme jo vuonna 1978 ja*

siitä lähtien se on ollut meillä ”kadoksissa”. Onneksi Kimmo Korhonen sentään sattui sen täältä löytämään. (Laitinen 2014.)

Tauno Marttinen sävelsi Rembrandtin 1962 ja Dalai Laman 1966 Seppo Laamaselle. Laamanen ei muista Marttisen koskaan puhuneen vuonna 1964/1978 sävelletystä Fantasiasta, mutta hän ei muistanut myöskään hänelle mahdollisesti 1979 lähetettyä Dalai Laman uutta versiota, eikä Rembrandtin eri versioita.

Dalai Laman partituurissa lukee lisänimenä Fantasia sellolle ja orkesterille. Tässä vaiheessa minua alkaa kiinnostaa, miksi Laamanen ei tiennyt konsertosta ja miksi Marttinen ei olisi tarjonnut sitä esitettäväksi. Fantasia on siis ehkä sävelletty Seppo Laamaselle, mutta sitä ei tarkoitettu esitettäväksi ainakaan silloin 1960-luvulla. Onko Fantasia 1964 luonnos sellokonsertto Dalai Lamasta?

Ehkä Tauno Marttinen hylkäsi 1964 Fantasian laatikkoon ja noudatti säveltäjä Uuno Klamin ohjetta, josta hän puhuu Anne-Marie Franckin haastattelussa. *Jos sävellys ei onnistu täysin hyväksi, ei sitä pidä ruveta korjaamaan, vaan täytyy tehdä toinen. (Franck 1969.)*

1970-luvulla Tauno Marttinen lipsui tästä säännöstä. Marttinen jäi eläkkeelle Hämeenlinnan musiikkiopistosta 1975 (Salmenhaara 1976, 85). Ehkä hänellä oli silloin aikaa palata vanhoihin teoksiin, uudistaa niitä ja toimittaa Suomalaisen musiikin tiedotuskeskukseen (nyk. Music Finland). Ainakin näin kävi mm. Fantasialle (1964/1978), Dalai Lamalle (1966/1979) ja Viulukonsertolle (1962/1983).

Salmenhaaran kirjassa Tauno Marttinen kertoo muokanneensa uudelleen Lemminkäistä:

Lemminkäisen saatua kantaesityksensä huomasi, että teoksen vuodelta 1940 peräisin olevat ainekset kuuluvat edelliseen sävellyskauteen eivätkä sointuneet yhteen muun sävellysmateriaalin kanssa. Pyysin partituurin takaisin ja kesällä 1974 muokasin sen uudelleen. Lemminkäinen joutui kuin kirurgin käsiteltäväksi, ja kuin Lemminkäisen äiti pani osaset paikoilleen. (Marttinen 1976, 88.)

Vuonna 1977 Marttinen innostui suunnittelemaan uutta sellokonserttoa Laamasen levytettyä Rembrandtin pianosäestyksellä. Tämä teos jäi kuitenkin luonnosasteelle. (Tuovinen 2004, 174.)

17.1.1978 Marttinen lähestyi ”Sellon Mestari Seppoa” kirjeellä, jossa hän kiittää Rembrandtin levytyksestä ja lähetti samalla uuden triosävellyksensä Mikkilä-trion ja Berliner trion esitettäväksi. Sitä ennen oli syntynyt soolospellosävellys Impressio. Konsertoista ei mainita kirjeessä sanaakaan. (Marttinen 1978.)

Kuuntelemalla Yleisradion äänitystä Dalai Lamasta ja vertailemalla 1979 uudistettua partituuria, minulle oli selvinnyt, että Tauno Marttinen on säveltänyt Dalai Lamaan kokonaan uuden alun 17 tahtia ja ensimmäisen osan keskelle 12 partituurisivua. Edellisenä vuonna 1978 Marttinen oli uudistanut 1964 sävelletyn Fantasian ja toimittanut sen Suomalaisen musiikin tiedotuskeskukseen.

Fantasia partituuria minulla ei ollut, kun kuuntelin Marko Ylösen soittaman Fantasia keväällä 2014 puolitoista vuotta kantaesityksen jälkeen ja ihmettelin miksi se kuulostaa niin tutulta. Osasin suorastaan vain kerran aikaisemmin kuulemani modernin sävellyksen pitkän pätkän ulkoa. Tarkat korvani tiesivät heti mistä on kyse. Otin hyllystäni Dalai Laman ja Rembrandtin partituurit ja pian totuus paljastui. Löysin Dalai Laman partituurista oikean kohdan, missä mennään.

Tutkiessaan Dalai Laman partituuria 12.1.2011 Laamanen muistelee: *Tämän minä oon joskus soittanut, jossakin ihan sellaisenaan, tämän Adagion. Mä muistan tämän hyvin. Tämä on erinomaisen hyvä. Tähän ei oo mitään, niinku huomasi, mitään säestystä.* (Laamanen 2011.)

Fantasia hidas solo-osa on muutamaa ylimääräistä ääntä lukuun ottamatta täysin sama kuin Dalai Laman Adagio toisesta tahdista alkaen. Dalai Laman hitaaseen toiseen osaan lisätty ensimmäisen tahdin teema aloittaa Fantasia selloilla, kontrabassoilla ja fagoteilla ja toistuu teoksessa myöhemmin sellolla, sekä myös orkesterin teemana. Hyvin saman tapainen teema aloittaa myös Rembrandtin sellosoololla. Mielenkiintoista on, että tämä Fantasiassa hyvin esillä oleva teema on kutistettu Dalai Lamassa hitaan osan ensimmäiseen tahtiin, joka taas Fantasiassa siitä kohtaa puuttuu! Tässä teemassa C- ja E-äännet soivat Dalai Lamassa oktaavia ylempää ja tahdin kolmas isku on tasarytmisä.

Dalai Laman hitaan osan avaava ensimmäinen tahti, sellosoolo.

Fantasiassa orkesterilla toistuva teema.

Rembrandtin avaava sellosoolo.

Esimerkki 2. Tauno Marttisen sellokonserttojen vertailua.

[Dalai Lama ääninäyte 1967](#)

[Fantasia ääninäyte 2012](#)

[Rembrandt ääninäyte 1965](#)

Hitaan osan soolo-osuuden jälkeen Fantasian toinen osa jatkuu 14 tahtia orkesterin säestyksellä. Kolmannen osan alusta 12 tahtia on sama kuin Dalai Laman kolmannen osan alku, jolla Dalai Lama jatkaa suoraan hitaan osan soolosta. Fantasian ”väliosan” tahtien lukumäärät tarkistin myöhemmin Music Finlandin partituurista.

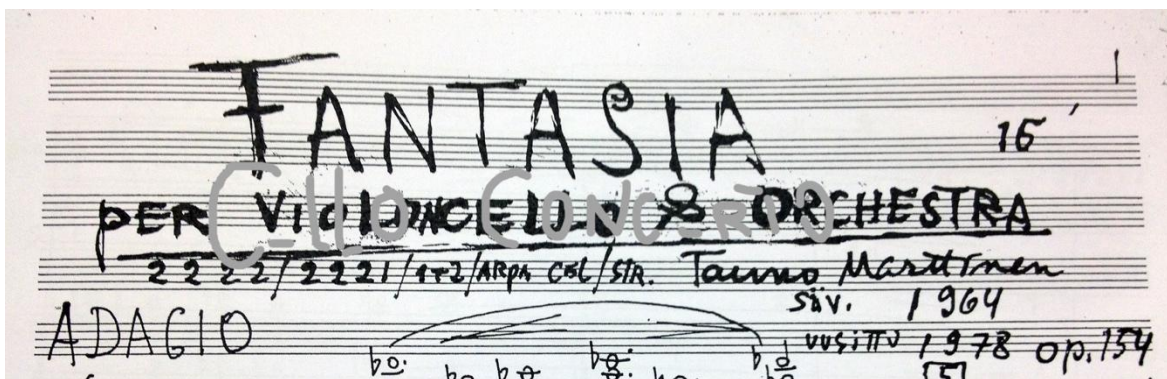
Ensivaikutelmani oli, että Tauno Marttinen on kopioinut Dalai Lamaan 49 tahtia, mutta enemmän asiaan perehdyttyäni totesin, että kyse on mahdollisesti unohduksesta. Oletan, että palatessaan vanhojen sävellystensä pariin, Tauno Marttinen oli unohtanut Fantasian olleen hyljätty versio Dalai Lamasta sisältäen paljon myös täysin samaa materiaalia ja vei konserton sellaisenaan Suomalaisen musiikin tiedotuskeskukseen vuonna 1978. Tätä tukee myös Kimmo Korhosen teosluettelo, jossa sävellysvuodeksi ilmoitetaan 1964 ilman vuotta 1978 (Korhonen K. 1995, 87-88).

Kysyin Tauno Marttisesta kirjan kirjoittaneelta Petri Tuoviselta, esiintyykö Marttisen tuotannossa enemmänkin kopioimista. Tuovinen sanoo Marttis-kautensa päättyneen kymmenen vuotta aiemmin, mutta muistaa kuitenkin huomanneensa tietynlaisten sävellettyjen jaksojen toistumista joskus eri teoksissa ja usein ihan toisella instrumentilla. Tuovinen uskoo kuitenkin, että se oli tahatonta eikä itsensä plagioimista ja sitä esiintyi myöhäistuotannossa vuoden 1980 jälkeen:

Marttinen sävelsi jatkuvasti ja kuten hän monesti on kertonut, säveltäminen on yhteydessä pohdiskeluun. Nämä sävellykset ovat tietynlaisia tajunnanvirranomaisia ajatelmia, ja aihioita tai suoraa sävelkulun toistamista saattaa kyllä esiintyä. Sitten on kyllä tietoista materiaalin kierrättämistä teoksissa, muistaakseni ainakin oopperoissa oli samaa materiaalia käytetty toisessakin. (Tuovinen 2014.)

Tässä Fantasian tapauksessa ajatuksena on voinut olla aiemmin sävelletyn hyödyntäminen uudestaan. Usein se aiemmin sävelletty on jätetty luonnosasteelle, kommentoi Petri Tuovinen. (Tuovinen 2014.)

Music Finlandin Fantasia op 154 partituurikopiossa paistaa läpi aikaisempi otsikko CELLO CONCERTO, jonka päälle on kirjoitettu FANTASIA PER VIOLONCELLO & ORCHESTRA. Opus 154 on myös numeroitu vuonna 1978 vanhaan partituuriin. Mahdollisesti muuta uudistusta ei ole tehty, kuin otsikko ja opusnumero, jotka on kirjoitettu vanhan partituurin ensimmäisen sivun Cello Concerto -otsikon päälle. Pääsin yhä lähemmäs Dalai Laman opus 30 ja Fantasian opus 154 arvoitusta. Sellokonsertto Dalai Laman lisänimi on Fantasia sellolle ja orkesterille ja uudistamaton Fantasia op. 154 oli alun perin Cello Concerto.

Esimerkki 3. Partituurin ensimmäisen sivun otsikkorivi. Alempana kuvaan olen harmaalla kirjoittanut ylemmässä kuvassa näkyvän vanhan otsikon.

Fantasian partituurissa minua kiinnosti myös ovatko Dalai Lamaan kopioidut sivut jopa samaa käsikirjoitusta, mutta ne on kirjoitettu kokonaan uudestaan. Dalai Laman uudistetuissa partituurissa on käytetty alkuperäisen partituurin kanssa yhtenevät sivut. Valitettavasti Fantasian kopioidusta partituurista ei pysty tulkitsemaan onko otsikon lisäksi muita muutoksia tehty vuonna 1978. Onko partituuriin lisätty irtonaisia sivuja?

Kuva partituurin alkuperäisestä hauraasta käsikirjoituksesta oli vuonna 2014 hollantilaisella Dirk Meijerin ylläpitämällä Marttisen Internet-sivustolla ja se oli täsmälleen sama Music Finlandin partituurin kopion kanssa. Meijer vastasi minulle partituurin kunnosta sähköpostilla vuonna 2014. Hän kirjoittaa, että partituuri on normaali, ei ole irtolehtiä eikä päällekirjoitettuja sivuja. Alkuperäinen hauras ja vaurioitunut partituuri sijaitsee Hämeenlinnan kirjastossa. (Meijer 2014.) Ainoa muutos vuoden 1978 Fantasiaan on siis otsikko, opusnumero ja päivämäärä, sekä Suomalaisen musiikin tiedotuskeskuksen (nyk. Music Finland) arkistoon vieminen.

Helena Hannikaisen haastattelussa Marko Ylönen vielä pohtii, onko teos sävelletty kokonaan vuonna 1964 vai kirjoitettu uudestaan vuonna 1978. Ylönen toteaa, että sitä ei luultavasti koskaan saada tietää. (Hannikainen 2012.) Nyt on vastaus tähänkin kysymykseen löytynyt.

Petri Tuovisen kirjoittamassa kirjassa on piilotettuna lisää tietoa Fantasia opus 154 historiasta:

Dalai Laman lähtökohtana oli yksi buddhalaisuuden perusajatus: elämän janon sammuttaminen ja sitä kautta vapautuminen elämän pyörästä. Marttinen kirjoitti teoksen käytännössä kahteen kertaan: ensimmäinen versio ei säveltäjää tyydyttänyt, sillä hän uusi ensimmäisen Lento- ja viimeisen Vivace-osan. Keskeimmäinen Adagio-osa sai pitää muotonsa. (Tuovinen 2004, 139).

Fantasia opus 154 on siis todella ensimmäinen versio Dalai Lamasta, kuten Petri Tuovinen kirjassaan kirjoittaa tietämättään, että myös ensimmäinen versio on julkaistu Fantasia-nimellä ja tämä toinenkin versio Dalai Lamasta kirjoitettu kolmannen kerran osittain uudestaan vuonna 1979. Lopullinen vahvistus löytyi Helsingin kaupunginorkesterin Dalai Laman kantaesityskonsertin käsiohjelmasta, jonka pääsin lukemaan Helsingin Kaupunginarkistossa kesäkuussa 2014:

Kirjoitin teoksen kahteen kertaan. Kuultuani ensimmäisen version pianon säestyksellä viime vuonna, hylkäsin ensimmäisen osan jokseenkin kokonaan ja viimeisestä osasta jäi jäljelle parikymmentä tahtia. Hitaaseen osaan en koskenut. Huomasin, että olin mennyt liiaksi ulkopintaan ja poikennut polulta. Dalai Lama kuvitelma antoi henkisen polttopisteen ja auttoi keskittymään. Teos valmistui lopulliseen muotoon viime keväänä. (Marttinen 1966)

Tässä tekstissä Tauno Marttinen kertoo hyljänneensä sellokonserton (myöhemmin Fantasia opus 154) kuultuaan sävellyksen ensimmäisen version pianon säestyksellä. Fantasiaan siis on olemassa pianosäestys! Tai on ainakin ollut. Näiden uusien tietojeni myötä Fantasian alkuperäisenkin pianopartituurin pitäisi löytyä Celloconcerton nimellä, vaikka Seppo Laamasen arkistoista!? Vuonna 2011 Laamanen muistaa antaneensa Marttisen partituurit pojallensa. Niiden olemassaolosta en ole saanut tietoa. On myös mahdollista, että Marttinen on pyytänyt hyljätyn konserton nuotit takaisin.

Jarkko Launonen kirjoitti Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyönään esittely- ja harjoitteluohjeistuksen Tauno Marttisen teokseen Fantasia per violoncello & orchestra. Opinnäytetyön mukaan olemassa oli vain Dirk Meijerin löytämä partituuri ja sen takia pianosäestys sovitettiin Launosen esitystä varten (Launonen 2012, 1). Music Finlandissa on saatavana alkuperäisen Dalai Laman pianosovitus, mutta vain uusittu partituuri. Tästä pianosovituksesta olisi ollut Fantasia-sovituksen säestyksen tekijälle varmasti hyötyä, varsinkin yhtenevien tahtien osalta. Seppo Laamanen on esittänyt Dalai Laman Pentti Koskimiehen pianosäestyksellä mm. Tervakosken Seuratalossa 22.2.1968 (Marttinen 1968;

Tervakosken Kaiku 7/1968, 1). Ja kuten sivulla 56 totesin, Fantasiastakin on pianopartituuri ollut olemassa.

Jarkko Launonen jatkaa ihmettelyä miksi Fantasia jäi aikanaan esittämättä, eikä kaksi muuta konserttoa kantaesittänyt Laamanen ollut kuullut tästä teoksesta. Ja koska Marttinen on kuollut, päättää hän, että kysymys jää ilman lopullista vastausta. (Launonen 2012, 1-2.)

Mysteeri on nyt ratkennut ja vastaus löytynyt. Rembrandt oli omistettu Seppo Laamaselle ja Marttinen sävelsi hänelle uutta konserttoa. Tauno Marttinen hylkäsi ensimmäisen version konsertosta (nykyisin Fantasia) ja sävelsi sen pohjalle konserton Dalai Lama - Fantasia sellolle ja orkesterille. Myös Dalai Lama on omistettu Seppo Laamaselle. Laamanen oli vuonna 2009 Lampilan haastattelussa 81-vuotias ja tapahtumat hänen uransa huippuvuosinaan lähes 50 vuotta aikaisemmin olivat jo unohtuneet. Hän ei muistanut eri versioita Rembrandtistakaan vuonna 2011. Vai muistiko sittenkin?

Taunolle tyypillistä oli, se ei viittiny korjata, vaan hän sävelsi mieluummin uuden ja lisää (Laamanen 2011).

4 POHDINTA

Olen ollut etuoikeutettu, kun olen saanut tuntea valtavan suuren persoonallisuuden, Seppo Laamasen. Hän oli alusta asti projektissani täysillä mukana ja olin aina tervetullut Lallukkaan tutkimaan arkistoa tai muuten vain tarinoimaan.

Koska olimme pitkäaikaisia ystäviä, tapaamisia ja äänitteitä on paljon. Haastattelut äänitteillä ovat hyvin vapaamuotoisia sisältäen myös henkilökohtaisia keskusteluja. Laamasen opetti minut juomaan pizzan kanssa oluen sijaan punaviiniä. Näitä, sekä muitakin ruokailuhetkiä minulla on myös tallennettuina. Olisi ollut viisasta pysyä asialinjalla ja jättää välikommentoinnit ja hymähtelyt väliin haastatteluiden mahdollista myöhempää käyttöä varten. Äänityksen laatukaan ei ole aina paras mahdollinen. Haastatteluihin on käytetty Zoom-tallenninta sekä iPhone 4s- ja iPhone SE -puhelimia. Keskustelijat ovat heiluneet vapaasti kauas mikrofonista, välillä jopa toiseen huoneeseen, taustääninä on mm. tiskaamista ja ruoanlaittoa.

Äänitteilläni on Seppo Laamasen puheita, joita voi käyttää radiossa. Laamasen muistoja Paavo Berglundista vuodelta 2014 kuultiin jo Yle Radio 1:ssä kaksi päivää ennen Laamasen kuolemaa (Jaantila 2016). Tästä äänitteestä jäi valitettavasti turhat ääntelyni ja Laamasen pieni lipsahdus leikkaamatta pois. Yle Radio 1:n muisto-ohjelmassaan 26.4.2016 Laamasen olisi halunnut kuulla edes yhden ”omista” konsertoistaan, joita tuottajat Yleisradiossa eivät jostaan syystä halunneet soittaa aiemminkaan 2000-luvulla (RSO konserttilavalla 2016). Yleisradion toimittaja Tatu Tamminen esitteli Tauno Marttisen Dalai Laman Yle Radio 1:n Itämaisen heinäkuun Aikamme suomalaista musiikkia -ohjelmassa (Tamminen 2018). Tähän ohjelmaan minulla olisi ollut paljon tietoa tuntemattomasta Dalai Lama -konsertosta ja erityisesti tarkennuksia sen nimeämiseen johtaneista seikoista, sekä alun Tiibetin vuorten tunnelmasta.

Hyvin pieniä ja myös suurempia lehtileikkeitä oli todella paljon Laamasen Lallukan kodissa kahdessa isossa muovikassissa. Kävin lehtileikkeet yksitellen läpi kaksi kertaa ja poimin sieltä vain näitä konserttoja ja muuten erikoisempia yksityiskohtia Laamasen elämästä koskevat artikkelit. Tarkoitus oli palata lehtileikkeitten pariin tämän tutkielman valmistuttua, mutta tapahtuikin se pahin mahdollinen. Lallukan Taiteilijakoti oli menossa remonttiin vuonna 2015 ja Laamasen sai huonon idean irtisanoa asunto heti. Asunto piti nopeasti tyhjentää ja muuttaa pienempään. Joku innokas muuttomies on todennäköisesti tulkinnut nämä korvaamattomat kassit roskapusseiksi. Niitä ei enää ole! Siinä katosi arvokas sisältö yhden sellotaiteilijan historiaa.

Kerran Laamanen itse oli samasta syystä heittänyt pois muovipussin, jossa oli nuottikappista valitsemiani nuotteja. Olin jättänyt ne Lallukkaan odottamaan. Tästä kassista jäin kaipaamaan erityisesti totaalisen puhkisoitettua Saint-Saënsin Joutsenta. Olisin tehnyt siitä taulun seinälle.

Lehtileikkeet ovat virheineen hieman epäluotettavaa tutkimusmateriaalia, mutta niistä käy samalla ilmi kuitenkin tärkeää historiallista ajankuvaa. Haluaisin jatkaa lehtien tutkimista edelleen.

Tutkielmani oli löydöksiltään ja haastatteluiltaan lähes valmis marraskuussa 2014 ja tulostin sen. Istuimme pöydän ääreen Lallukassa ja Seppo Laamanen luki tekstin äänen vai-mollensa Liisalle. Hän pysähtyi aina välillä nauramaan ja kommentoimaan tekstiä. Meillä oli hauskaa, mutta valitettavasti tätä tapahtumaa en äänittänyt. Tämän jälkeen opinnäytetyöni lepäsi laatikossa vuoteen 2019 saakka.

Asioilla on tapana järjestyä ja ehkä tämänkin työn viivästymisellä oli jokin tarkoitus. Nyt vuonna 2019 Marttisen perikunta on päättänyt julkaista levyn, jolla Seppo Laamanen soittaa Tauno Marttisen Rembrandtin ja Dalai Laman. Se on hieno uutinen, vaikka olisinkin halunnut julkaista levyn, jossa olisivat kaikki Seppo Laamasen kantaesittämät sellokonsertot.

Myös Aulis Sallinen yllätti syksyllä 2019 purkamalla Variaatioita sellolle ja orkesterille opus 5 julkaisukiellon ja hän suunnittelee teokselle uusintaesitystä! Koen yli viiden vuoden ”painostukseni” vaikuttaneen tähän näinkin nopeaan päätökseen! Vuonna 2019 hän muisti myös tarkemmin Variaatioiden säveltämisprosessista kuin vuonna 2014.

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt kertomaan, kuka on Seppo Laamanen, mitkä ovat hänen kantaesittämänsä konsertot ja mitä niiden sävellysprosesseista ja esityksistä tiedetään. Työssäni onnistuin viime hetkellä selvittämään Karjalaisen ja Marttisen konsertoista tietoa, joiden selvittäminen myöhemmin olisi ollut vaikeaa.

Uskoisin Marttisen konserttojen levyn julkaisun innostavan näiden konserttojen uusintaesityksiin. Haluaisiko joku esittää molemmat versiot sekä Dalai Lamasta että Rembrandtista? Jyväskylässä voitaisiin järjestää Ahti-sedän kunniaksi konserttisarja, jossa esitettäisiin Sellokonserton op. 50 kaikki eri versiot. Kuinka monta niitä sitten onkaan... Aulis Sallisen Variaatiot voi pian hänen maineensa ansiosta levitä myös ulkomaille!

On tärkeää, että sain koottua monipuolisen kuvan Seppo Laamasen elämästä myös kaikkien tunteman orkesterimuusikko-Laamasen ulkopuolella. Hänellä on ollut jo 1940-luvulla alkanut ainutlaatuinen ura, joka ansaitsee tulla esitellyksi.

Yleisradion tulisi panostaa enemmän arkistoon piilotettujen salaisuuksien avaamiseen. Ehdotin Yleisradiolle jo keväällä 2009 Internetiin sarjaa, jossa haastateltaisiin vanhoja kantanauhojen mestareita ja ohessa voisi kuunnella taiteilijan soittoa. Esimerkkinä oli tietenkin Seppo Laamanen. Ideani ei mennyt läpi. Nyt moni on jo kuollut. Arkistossa on kuitenkin paljon haastatteluita, joiden pohjalta muusikoita voisi esitellä ja arkistossa lepäävää musiikkia soittaa. Elävät taiteilijat voisi haastatella.

Opinnäytetyössäni ongelma oli materiaalin liian suuri määrä ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Paljon olen ottanut pois, paljon enemmän olisi ehkä pitänyt jättää pois. Halusin kuitenkin tallentaa Suomen esittävän säveltaiteen historian merkittävän henkilön Seppo Laamasen urasta ja elämästä asioita, jotka olisivat pian hautautuneet konserttojen mukana. Kirjoitetaanko enää musiikkihistorian tietosanakirjoja tai kirjoja, joissa myös solistit pääsisivät esitellyiksi? Tämä työni on minun vastaukseni ja toivoisin sille jatkoa.

Kuva 12. Radion sinfoniaorkesterin soolosellisti Seppo Laamanen syksyllä 1990 (Seppo Sarkkinen/Yle Kuvapalvelu).

LÄHTEET

KIRJAT JA JULKAISUT

Aho, K. 1996. Suomen musiikki. Helsinki: Otava.

Aromäki, J. 1980. Elämäni on musiikki. Porvoo: WSOY.

Heiniö, M. 1995. Suomen musiikin historia 4 - Aikamme musiikki. Porvoo: WSOY.

Issakainen, M. 1993. Seppo ja sello. Helsinki: Kirjapaja.

Korhonen, K. 1995. Bravo! Suomalainen konsertto. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Korhonen, P. 2005. Jyväskylä Sinfonia, torvisoittokunnasta kaupunginorkesteriksi. Lisen-
siantutkimus. Jyväskylän yliopisto, Musiikkitiede. Jyväskylä. [Viitattu 4.11.2019]. Saa-
tavissa: [https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10039/1/URN_NBN_fi_jyu-
2005317.pdf](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10039/1/URN_NBN_fi_jyu-2005317.pdf)

Laamanen, S. 1982. Seppo Laamanen. Teoksessa Kuka kukin on. Helsinki: Otava, 479.

Launonen, J. 2012. Matka partituurista lavalle. AMK-opinnäytetyö. Metropolia Ammatti-
korkeakoulu, Musiikin koulutusohjelma. Helsinki. [Viitattu 17.5.2014]. Saatavissa:
<https://www.theseus.fi/handle/10024/51424>

Maasalo, K. 1980- Radion sinfoniaorkesterin viisi vuosikymmentä 1927-1977. Helsinki:
Yleisradio.

Marttinen, T. 1976. Tauno Marttinen. Teoksessa Salmenhaara E. (toim.) Miten sävellyk-
seni ovat syntyneet. Helsinki: Otava, 87-90, 98, 100.

Marvia, E. & Vainio, M. 1993. Helsingin kaupunginorkesteri 1882-1982. Helsinki: WSOY.

Meller, J. 1988. Arto Noras, sello. Helsinki: WSOY.

Koskimies, A-L 1979. Aulis Sallinen. Teoksessa Otavan iso musiikkitietosanakirja 5. Hel-
sinki: Otava.

Salmenhaara, E. 1968. Vuosisatamme musiikki. Helsinki: Otava, 217-218, 221.

Salmenhaara, E. 1976. Tauno Marttinen. Teoksessa Salmenhaara E. (toim.) Miten sävel-
lykseni ovat syntyneet. Helsinki: Otava, 85.

Savikko, J. 1966. Ahti Karjalainen. Teoksessa Marvia E. (toim.) Suomen säveltäjiä II. Por-
voo: WSOY, 317.

Otavan iso musiikkitietosanakirja 3 1978. Helsinki: Otava.

Rysä E. 1998. Seppo Laamanen – Ihminen ja taiteilija. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia, Esittävän säveltaiteen koulutusohjelma. Helsinki.

Sermilä, J. 1978. Tauno Marttinen. Teoksessa Otavan iso musiikkitietosanakirja 4. Helsinki: Otava, 195.

Suomalaista musiikkia 1973. Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Tuovinen, P. 2002. Satojen säveltarinoiden maestro. Teoksessa Tauno Marttinen 90 vuotta Juhlajulkaisu. Hämeenlinna, 5-7, 9.

Tuovinen, P. 2004. Tauno Marttinen - Hämeenlinnan shamaani. Hämeenlinna: Karisto.

KIRJEET, HAASTATTELUT, TIEDONANNOT SUULLISESTI JA SÄHKÖPOSTILLA

Heikkinen, J. 2019. Näyttelijä. Puhelinhaastattelu 4.6.2019.

Karjalainen, A. 1982. Säveltäjä Ahti Karjalaisen kirje nuottipaperilla Laamaselle 13.3.1982.

Laamanen, L. 2009-2019. Liisa Laamasen tarkennukset haastatteluissa.

Laamanen, S. 2009-2014. Sellotaiteilija. Haastattelut Laamasen kotona. Äänitteet Kaisa Erolan hallussa. 2009-2014.

Laitinen, K. 2014. Tietopalvelupäällikkö. Music Finland. Sähköpostihaastattelu kevät 2014.

Marttinen, R. 2019. Tanssitaiteilija. Tauno Marttisen poika. Puhelinhaastattelu 17.7.2019.

Marttinen, T. 1978. Säveltäjä. Sellon Mestari Seppo. Kirje 17.1.1978. Laamasen arkisto.

Marttinen, T. 1979. Säveltäjä. Saatekirje partituurin välissä Music Finland 1979.

Marttinen, T. 1996. Säveltäjä. Soiton Mestari Seppo. Kirje 14.6.1996. Laamasen arkisto.

Meijer, D. 2014. Fagotisti ja Marttis-tutkija. Sähköpostihaastattelu 4.6.2014.

Ojala, A. 2019. Kuvataiteilija. Haastattelu Ojalan kotona Lallukassa 11.2.2019.

Sallinen, A. 2014. Säveltäjä. Puhelinhaastattelu Ranskaan 12.5.2014.

Sallinen, A. 2019a-d. Säveltäjä. Sähköpostiketju. Vastauspäivämäärät 7.8.2019a, 12.8.2019b, 31.8.2019c, 1.9.2019d.

Sallinen, A. 2019e-f. Säveltäjä. Sähköpostiketju. Vastauspäivämäärät 9.11.2019e, 16.11.2019f.

Tuovinen, P. 2014. Tietoasiantuntija. Helsingin yliopisto. Puhelin- ja sähköpostihaastattelu 21.5.2014.

LÄHTEET YLEISRADIO TELEVISIO JA RADIO

Aho, T. (toim.) 1985. Leveällä jousella. Musiikkimuotokuva kotkalaisesta musiikkineuvoksesta Jukka Hapuoja. Yle TV2 20.10.1985.

Franck, A.-M. (toim.) 1969. Tauno Marttisen haastattelu. Yle materiaalinauha 15.1.1969.

Hannikainen, H. (toim.) 2014 Tampere Filharmonian konsertin 14.9.2012 väliaikahaastattelu. Yle Radio 1 19.9.2014.

Helfer, M. (toim.) 2008. K-reppu: Sellistin päiväunet. Yle TV1 17.11.2008.

Helistö, P. (toim.) 1978. Orkesterin arkea. Paavo Helistön kokoama ohjelma Radion sinfoniaorkesterin muusikoista. Yle Rinnakkaisohjelma 4.5.1978.

Jaantila, A. (toim.) 2016. Musiikkistudio: Kapellimestari Paavo Berglund johtaa. Yle Radio 1 14.4.2016. Ei enää saatavana: <https://areena.yle.fi/1-3318508>

Leppänen, A.-M. (toim.) 1997. Sellotaiteilija Seppo Laamanen. ”Olen vain ihmetelty ja ollut kiitollinen.” Yle TV1 23.3.1997.

Marttinen, T. Ääninäyte Dalai Lama. Seppo Laamanen. Yleisradio 23.3.1967.

Marttinen, T. Ääninäyte Fantasia. Tampere Filharmonia. Yle Radio 1 14.9.2014.

Marttinen, T. Ääninäyte Rembrandt. Seppo Laamanen. Yleisradio 8.4.1965.

RSO konserttilavalla – solistina sellisti Seppo Laamanen 2016. Yle Radio 1 26.4.2016. Ei enää saatavana <https://areena.yle.fi/1-3338085>

Tamminen, T. (toim.) 2018. Aikamme suomalaista musiikkia: Marttinen, Nordgren ja Bergman. Yle Radio 1 11.7.2018. Ei enää saatavana: <https://areena.yle.fi/1-4436601>

Tempakka, A. (toim.) 1998. Persona Grata. Sellotaiteilija Seppo Laamanen. Ylen Ykkönen 17.5.1998.

Vesänen, S.-L. (toim.) 1982. Tauno Marttisen haastattelu I. Materiaaliäänite.

Östling, T. (toim.) 2011. Todellisia tarinoita. Miehet valoa etsimässä. Yle Radio 1 5.1.2011, 26.1.2012, 1.1.2015, 15.9.2016.

INTERNET

Fennica Gehrman 2019. Saatavissa <https://www.fennicagehrman.fi/composers-works/sallinen-aulis/>

Heinäveden Kesäsanomat 17.6.2013. Jo 25 vuotta musisointia puiden katveessa – Soittimet laulavat puistokonsertissa. [Viitattu 16.10.2019]. Saatavissa

https://issuu.com/heinaveden_sanomat/docs/hks_nettilehti_sivut_1-28

Kauramäki, A. 2012. Marko Ylönen tulkitsee kaksi selloteosta Tampere Filharmonian konsertissa. Tiedote. Tampere Filharmonia. Ei enää saatavissa.

[https://www.tampere.fi/tampereen-](https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2012/09/31082015_20.html)

[kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2012/09/31082015_20.html](https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2012/09/31082015_20.html) Tallennettu pdf Kaisa Erolan hallussa.

Konttinen, P. 2015. Varirannassa swingailtiin. [Viitattu 16.10.2019]. Saatavissa

<https://www.heinavedenlehti.fi/varirannassa-swingailtiin/>

Music Finland 2019, Helsinki. Ahti Karjalaisen sävellyssivu. [Viitattu 6.6.2019]. Saatavissa

<https://core.musicfinland.fi/composers/ahti-karjalainen>

Tuntematon 1968. Taiderenkaan järjestämä Tauno Marttisen sävellyskonsertti. Tervakosken Kaiku nro 7, 17.2.1968. [Viitattu 13.6.2019] Saatavissa [https://tervakoski-](https://tervakoski-elakkeensaajat-fi-bin.directo.fi/@Bin/ac1ae514f2f57cbed978f3683ed47dd0/1560435635/application/pdf/325663/1968%20tammi-huhtikuun%20viikkokaiut.pdf)

[elakkeensaajat-fi-](https://tervakoski-elakkeensaajat-fi-bin.directo.fi/@Bin/ac1ae514f2f57cbed978f3683ed47dd0/1560435635/application/pdf/325663/1968%20tammi-huhtikuun%20viikkokaiut.pdf)

[bin.directo.fi/@Bin/ac1ae514f2f57cbed978f3683ed47dd0/1560435635/application/pdf/325663/1968%20tammi-huhtikuun%20viikkokaiut.pdf](https://tervakoski-elakkeensaajat-fi-bin.directo.fi/@Bin/ac1ae514f2f57cbed978f3683ed47dd0/1560435635/application/pdf/325663/1968%20tammi-huhtikuun%20viikkokaiut.pdf)

Varistaipaleen kyläyhdistyksen 28. Puistokonsertti Varirannassa. [Viitattu 16.10.2019]

Saatavissa <http://pohjoisheinavesi.fi/mc-events/28-puistokonsertti-varirannassa/>

LEHDET

Antenni1966. Ylen ohjelmatietoja 8.12.1966. Antenni 49/1966, 20-21.

Bergman, E. 1957. Radions tisdagskonsert. Hufvudstadsbladet 6.11.1957.

Heikinheimo, S. 1966. Suomalaista säveltaidetta. Helsingin Sanomat 10.12.1966. Saata-

vissa <https://nakoislehti.hs.fi/71966601-548d-4fb3-9687-9045dc764032/16>

Hintze, D. 1966. Sinfoniakonsertti. Keski-Suomen Iltalehti 27.4.1966.

Jansson, P. 1962. "Modern musik". Åbo Underrättelser 16.11.1962.

Klami, U. 1957. Tiistaikonsertti. Helsingin Sanomat 6.11.1957. Saatavissa

<https://nakoislehti.hs.fi/4f18fdb8-fd30-43d5-b6ac-90a83435b60e/12>

Kunnas, J. 1957. Jälleen sellokonsertto. Lehti 1957.

Kunnas, J. 1966. Suomen Säveltaiteilijain Liiton vuosikonsertti. Suomen Sosialidemokraatti 10.12.1966.

Lampila, H.-I. 1997. "Ehkä minun aikani tulee vasta nyt" Tauno Marttisen 85-vuotistapahtuma syntyi hollantilaisuusikoiden aloitteesta. Helsingin Sanomat 24.9.1997. Saatavissa <https://naakoislehti.hs.fi/663191bb-9883-4138-bc8c-06bf68c1ad58/38>

Lampila, H.-I. 2009. Mestarin sävellys löytyi Kekkonen hyllystä. Helsingin Sanomat 3.5.2009. Saatavissa <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004649840.html>

Nimetön 1952. Puolan musiikkielämä vilkasta, ooppera nauttii suurta suosiota. Kaleva 15.7.1952.

Nimetön 1958. Opintomatkoja Pariisiin ja Lappiin apurahan turvin. UUSI SELLO -Rooma tai Pariisi. Todennäköisesti 2.2.1958 mahdollisesti Kansan Tahto.

Nimetön 1962. Työ hiljaisuudessa kypsyttää sellokonserton esityskuntoon. Kaleva 27.3.1962.

Nimetön 1964a. Seppo Laamanen johtaa Jussi-kuoroa. Etelä-Pohjanmaa 20.1.1964.

Nimetön 1964b. Seinäjoen orkesteri. Lehti kevät 1964.

Nimetön 1966a. Seppo Laamanen kaupunginorkesterin solistina. Keski-Suomen Iltalehti 20.4.1966.

Nimetön 1966b. Kevätkauden viimeinen sinfoniakonsertti. Keskisuomalainen 28.4.1966.

Nimetön 1972. Storionin sello soi. Aamulehti 29.9.1972

Nimimerkki aa. 1962. Tiistaikonsertti. Kansan Uutiset 5.10.1962.

Nimimerkki aa. 1966. Helsingin ko. Kansan Uutiset 10.12.1966.

Nimimerkki Ao. Lahden Kaupunginorkesteri. Lehti xx.5.1960.

Nimimerkki Erri 1964. Seppo Laamanen ja sello. Ilkka 14.6.1964.

Nimimerkki Hn. 1962. Sinfoniakonsertti VII. Kaleva 30.3.1962.

Nimimerkki J. A. Säveltaiteen viikon juhlakonsertti Kotkassa. Lehti 1958.

Nimimerkki J.L. 1966. 'Huolellisen konserton' ensiesitys Jyväskylässä. Keski-Suomen Iltalehti 26.4.1966.

Nimimerkki KT 1952. Oululaisen sellistin Seppo Laamasen opiskelu Puolassa on kestänyt jo kahdeksan kuukautta. Kansan Tahto 4.1.1952.

Nimimerkki L. 1962. Seinäjoen Orkesteri - Tuomas Haapanen. Etelä-Pohjanmaa 28.11.1962.

- Nimimerkki L. R-la. 1962. Seppo Laamanen musiikkiopiston johtoon. Ilkka 1962.
- Nimimerkki L-s. 1960. Sinfoniakonsertti 7.
- Nimimerkki O.T. 1960. Kaupunginorkesterin sinfoniakonsertti VII. Kaleva 1960.
- Nimimerkki R. S. 1965. "Musiikin suurlähettiläs" tänään kotikaupungissaan. Pohjolan työ 23.9.1965.
- Nimimerkki S. M. 1963. Suolan ja hunajan makua Seinäjoen taidekeskustelussa. Vaasa 26.10.1963.
- Nimimerkki S.L. 1960. Sinfoniakonsertti VII. Lehti 1960.
- Nimimerkki T. K. 1962. Seinäjoen orkesteri. Vaasa 29.12.1962.
- Nimimerkki T. K. 1964. Seppo Laamasen jäähyväiskonsertti. Vaasa 17.6.1964.
- Nimimerkki Y. H. 1964. Seppo Laamasen konsertti. Etelä-Pohjanmaa 17.6.1964.
- Penttinen, A. 1966. Lehti 25.4.1966.
- Penttinen, A. 1970. Henkisesti köyhä on ihminen joka tarvitsee viihdytystä. Keskisuomalainen 13.12.1970.
- Penttinen, A. 1982. Puhaltimet ja Laamasen sello juhlivat Ahtia. Keskisuomalainen 21.4.1982.
- Pylkkänen, T. 1962. Tiistaikonsertti. Uusi Suomi 3.10.1962.
- Pullinen, E. 1970. Jäähyväiset orkesterille. Uusi Suomi 17.12.1970.
- Radiokuuntelija 1957. Seppo Laamasen ja Ahti Karjalaisen valokuvat sekä Yleisradion ohjelmatietoja 5.11.1957. Radiokuuntelija 45/1957, 14, 24-25.
- Radiokuuntelija 1962. Yleisradion ohjelmatietoja 2.10.1962. 40/1962, 18.
- Radiokuuntelija 1964a. Yleisradion ohjelmatietoja 10.1.1964. Radiokuuntelija 1-2/1964, 39.
- Radiokuuntelija 1964b. Yleisradion ohjelmatietoja 3.12.1964. Radiokuuntelija 49/1964, 31.
- Raitio, J. 1962. Tiistaikonsertti. Ilta-Sanomat 3.10.1962.
- Rautavaara, E. 1966. Suomalaista musiikkia. Ilta-Sanomat 9.12.1966.
- Räty, E. 1982. Ahti Karjalaisen sävellyskonsertti. Keskisuomalainen 25.4.1982.
- Saarilahti, P. 1962. Nykymusiikkikonsertti. Turun Sanomat 16.11.1962.

Saunio, I. 1962. Uusi modernin musiikin tukilinnake - Tauno Marttisen sävellyskonsertti Hämeenlinnassa. Uusi Suomi 17.10.1962.

Sirén, V. 2008. Hämeenlinnan shamaani saapuu Helsinkiin. Helsingin Sanomat 30.1.2008. Saatavissa <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004544153.html>

Vuorenjuuri, M. 1962a. Sixten Ehrlingin tulkinnat selkeitä ja rikasilmeisiä. Helsingin Sanomat 4.10.1962. LIITE 6. Saatavissa <https://nakoislehti.hs.fi/49863b1b-2298-4fc6-a85b-2ac259be6d6b/18>

Vuorenjuuri, M. 1962b. Tauno Marttisen sävellyskonsertti. Helsingin Sanomat 17.10.1962. LIITE 8. Saatavissa <https://nakoislehti.hs.fi/a6c9fc3d-4d12-40a9-9c19-656166983d69/19>

KONSERTTIEN KÄSIOHJELMAT

Jyväskylän kaupunginorkesterin konsertti. Käsiohjelma 21.4.1982.

Kotkan Seudun Orkesterin Suomen Säveltaiteen Viikon juhlakonsertti. Käsiohjelma 3.12.1958.

Lahden kaupunginorkesterin Sinfoniakonsertti. Käsiohjelma 26.2.1958.

Marttinen, T. 1964. Helsingin kaupunginorkesterin konsertti. Käsiohjelma 10.1.1964.

Marttinen, T. 1966. Helsingin kaupunginorkesterin konsertti. Käsiohjelma 8.12.1966

Marttinen, T. 1968. Tauno Marttinen Sävellyskonsertti. Käsiohjelma 1968.

Oulun kaupunginorkesterin Sinfoniakonsertti VII. Käsiohjelma 1.4.1960.

Radion sinfoniaorkesterin konsertti. Käsiohjelma 5.11.1957.

Radion sinfoniaorkesterin konsertti. Käsiohjelma 2.10.1962.

KUVAT

Heikinheimo, H. 1970. Still-kuvat Seppo Laamasesta ja Aulis Sallisesta. Musiikkiykkönen: Säveltäjäprofiili Aulis Sallinen. Yle TV 1 1.11.1970, Yle Teema 7.4.2015.

Pohjakallio, J. 1961. Seppo Laamanen ja Igor Stravinski RSO:n harjoituksissa. Otavamedia, JOKA, Museovirasto 11.9.1961.

Pärssinen, J. 1970. Ahti Karjalainen ja Seppo Laamanen harjoittelevat. KSML 13.12.1970.

Sandblom, H. 1977. Seppo Laamanen ja Leif Segerstam. Yle Kuvapalvelu 19.4.1977.

Sarkkinen, S. Soolosellisti Seppo Laamanen. Yleisradio syksy 1990.

Sarkkinen, S. Seppo Laamanen harjoittelee taitia Hietaniemessä. Yleisradio syksy 1990.

Tuntematon 1956. Mstislav Rostropovitsh ja Seppo Laamanen Moskovassa 1956. Laamasen arkisto.

Tuntematon 1957. Kuva Radiokuuntelija-lehdestä 45/1957.

Tuntematon. Ystävykset kapellimestari Paavo Berglund ja Seppo Laamanen ovat käyneet Alkossa Seinäjoella 1960-luvulla. Laamasen arkisto.

Tuntematon. Seppo Laamanen Lauttasaaren orkesterin 25-vuotiskonsertin käsiohjelmassa 1970. Laamasen arkisto.

LIITTEET

Internetiin tallennetusta opinnäytetyöstä on yhdeksän liitettä poistettu tekijänoikeussyistä.

LIITE 1 Tauno Marttisen konserttoja (Korhonen K. 1995, 87-88).

MARTTINEN, Tauno
s. 27.9.1912

Rembrandt sellolle ja ork. op. 11 (1962); viulukonsertto op. 13 (1962); pianokonsertto nro 1 op. 23 (1964); *Fantasia*

87

sellolle ja ork. (1964); sellokonsertto, *Dalai Lama* op. 30 (1966/79); fagottikonsertto op. 40 (jousiork.) (1971/84); huilukonsertto op. 72 (1972); pianokonsertto nro 2 op. 74 (1972); klarinettikonsertto, *Hirvenhiihto* op. 89 (1974); *Concerto espagnole* huilulle ja ork. op. 144 (1978); *Concertino* harmonikalle ja jousiork. (1979); pianokonsertto nro 3 op. 200 (1981); konsertto kahdelle pianolle ja ork. op. 200/2 (1981); *Concerto grosso* jousitriolle ja orkesterille (1983); pianokonsertto nro 4 op. 241 (1984); *Faustus* viululle ja ork. (1987); kantelekonsertto (1988).